

WTO – OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Tomasz Jodko

Część I i II

**Warszawa maj 2008
(© Copyright by Tomasz Jodko 2008)**

Spis treści

CZĘŚĆ I

WTO ŚWIATOWA ORGANIZACJA HANDLU – PODSTAWOWE ZASADY i MECHANIZMY HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO

[par.1 – 146]

WTO – informacje ogólne [par.1-20]

Geneza par.1-12

Funkcje WTO par.13

Struktura WTO par.14

Podejmowanie decyzji par.15

Siedziba i Sekretariat par.16

Pierwotne członkostwo par.17

Przystępowanie do WTO par.18

Członkowie par.19-20

Zasady handlu towarami [par.23-38]

Traktowanie Największego Uprzywilejowania par.23-24

Unie celne i strefy wolnego handlu par.25-26

Powszechny system preferencji celnych (GSP) par.27-28

Nieprzekraczalność związanych stawek celnych – Listy koncesyjne par.29-33

Traktowanie narodowe par.34

Zakaz stosowania ograniczeń ilościowych w eksporcie i imporcie par.35-37

Ograniczenia wprowadzane dla ochrony równowagi bilansu płatniczego par.38

Porozumienie w sprawie antydumpingu par.39-45

Porozumienie w sprawie środków ochronnych par.46-58

Porozumienie w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych par.59-65

Porozumienie w sprawie ustalania wartości celnej towaru par.66-72

Porozumienie w sprawie kontroli przedwysyłkowej par.73

Porozumienie w sprawie reguł pochodzenia towarów par.74-77

Porozumienie w sprawie licencjonowania importu par.78-81

Porozumienie w sprawie środków dotyczących inwestycji i związanych z handlem par.82-84

Porozumienie w sprawie barier technicznych w handlu par.85-86

Porozumienie w sprawie środków sanitarnych i fitosanitarnych par.87-90

Porozumienie w sprawie rolnictwa par.91-98

Dostęp do rynku par.92-93

Wsparcie wewnętrzne rolnictwa par.94-96

Subsydiowanie eksportu rolnego par.97

Dalsze negocjacje rolne par.98

Zasady handlu usługami [par.99-116]

Przedmiot GATS par.100

Sposoby świadczenia usług par.101

Zakres usług objętych GATS par.102-103

Podstawowe zasady ogólne par.104-107

Traktowanie największego uprzywilejowania par.104-105

Przepisy wewnętrzne par.106-107

Zobowiązania szczegółowe par.108-115

Dostęp do rynku par.109-112

Traktowanie narodowe par.113
Wyrażanie zobowiązań par.114-115
Liberalizacja handlu usługami – negocjacje usługowe par.116

Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej [Część II par.14-27]

Mechanizm Przeglądów Polityki Handlowej par.117-118

Uzgodnienie w sprawie rozwiązywania sporów [par.119-124]

Porozumienia fakultatywne [par.125-131]

Porozumienie w sprawie zakupów rządowych par.125-129
Porozumienie w sprawie handlu cywilnym sprzętem lotniczym par.130-131

Problematyka związków pomiędzy handlem a ochroną środowiska [par.132]

Nowe Tematy [par.133-134]

Runda z Doha [par.135-140]

Unia Europejska i Polska w WTO [par.140-146]

Instytucjonalne aspekty statusu Unii Europejskiej w WTO par.140-144
Polska jako członek Unii Europejskiej w WTO par.145-146

Literatura i źródła do Części I

CZEŚĆ II OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ [Par.1 – 356]

Informacje ogólne [par.1 –29]

Pojęcie i zakres przedmiotowy własności intelektualnej par.1-5
Międzynarodowy wymiar ochrony własności intelektualnej par.6
Podstawowe konwencje międzynarodowe par.7-11
WIPO – Światowa Organizacja Własności Intelektualnej par.12-13
Światowa Organizacja Handlu – Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej par.14-27
Unia Europejska par.28
Polska par.29

Prawa autorskie i pokrewne [par.30-137]

PRAWA AUTORSKIE par.31-65

Przedmiot par.31-35
Wyłączenia przedmiotowe par.36
Podmiot prawa par.37-43
Utwór pracowniczy par.41
Utwór zbiorowy par.42
Utwór audiowizualny par.43

Tryb uzyskania prawa par.44
Treść prawa par.44-49
Prawa osobiste par.45
Autorskie prawa majątkowe par.46-49
Okres ochrony par.50-52
Prawa majątkowe par.50-51
Prawa osobiste par.52
Ograniczenia prawa par.53-57
Własny użytek osobisty par.54
Dozwolony użytek publiczny par.55-57
Wyczerpanie prawa par.58
Obrót prawem par.59-65

PRAWA POKREWNE par.66-124

Prawo do artystycznych wykonań par.66-80

Przedmiot par.66-80
Wyłączenia przedmiotowe par.68
Podmiot prawa par.69-72
Tryb uzyskania prawa par.73
Treść prawa par.74-76
Prawa osobiste par.74
Prawa majątkowe par.75-76
Okres ochrony par.77-78
Ograniczenia prawa par.79
Obrót prawem par.80

Prawo do fonogramów i wideogramów par.81-93

Przedmiot par.81-83
Wyłączenia przedmiotowe par.84
Podmiot prawa par.85
Tryb uzyskania prawa par.86
Treść prawa par.87-90
Okres ochrony par.91
Ograniczenia prawa par.92
Obrót prawem par.93

Prawo do nadań programów par.94-104

Przedmiot par.94-95
Wyłączenia przedmiotowe par.96
Podmiot prawa par.97
Tryb uzyskania prawa par.98
Treść prawa par.99-101
Okres ochrony par.102
Ograniczenia prawa par.103
Obrót prawem par.104

Prawo do pierwszego wydania par.105-104

Przedmiot par.105-106
Wyłączenia przedmiotowe par.107
Podmiot prawa par.108
Tryb uzyskania prawa par.109
Treść prawa par.110-111

Okres ochrony par.112
Ograniczenia prawa par.113
Obrót prawem par.114

Prawo do wydań naukowych i krytycznych par. 115-124

Przedmiot par.115-116
Wyłączenia przedmiotowe par.117
Podmiot prawa par.118
Tryb uzyskania prawa par.119
Treść prawa par.120-121
Okres ochrony par.122
Ograniczenia prawa par.123
Obrót prawem par.124

ORGANIZACJE ZBIOROWEGO ZARZĄDZANIA PRAWAMI AUTORSKIMI lub PRAWAMI POKREWNymi par. 125-127

OCHRONA PRAW AUTORSKICH i POKREWNYCH par.128-137

Ochrona praw osobistych par.128-129
Cywilnoprawna ochrona autorskich i pokrewnych praw majątkowych par.130-134
Odpowiedzialność karna par.135
Udział organów celnych w ochronie własności intelektualnej par.136-137

Ochrona baz danych nie mających znamion utworu [par.138-148]

Przedmiot par.139-140
Wyłączenia przedmiotowe par.141
Podmiot prawa par.142
Tryb uzyskania prawa par.143
Treść prawa par.144
Okres ochrony par.145
Ograniczenia prawa par.146
Obrót prawem par.147
Ochrona prawa par.148

Ochrona własności przemysłowej [par.149-356]

Wynalazki par.151-184

Przedmiot par.151-152
Wyłączenia przedmiotowe par.153-154
Podmiot prawa par.155-160
Procedura uzyskania prawa par.161-167
Pierwszeństwo konwencyjne i ochrona tymczasowa par.163-165
Patent na sposób (proces) par.166
Tajny wynalazek par.167
Treść prawa par.168-170
Okres ochrony par.171-172
Ograniczenia prawa par.173-177
Obrót prawem par.178-180
Licencja ograniczona a warunki konkurencji par.180
Wygaśnięcie i unieważnienie prawa par.181-182

Sprawy różne par.183
Wynalazki biotechnologiczne par.183
Współpraca międzynarodowa par.184

Ochrona odmian roślin par.185

Wzór użytkowy par.186-197

Przedmiot par.186-187
Wyłączenia przedmiotowe par.188-189
Podmiot prawa par.190
Procedura uzyskania prawa par.191
Treść prawa par.192
Okres ochrony par.193
Ograniczenia prawa par.194
Obrót prawem par.195
Wygaśnięcie i unieważnienie prawa par.196
Współpraca międzynarodowa par.197

Wzór przemysłowy par.198-226

Przedmiot par.198-201
Wyłączenia przedmiotowe par.202-203
Podmiot prawa par.204
Procedura uzyskania prawa par.205-207
Treść prawa par.208-210
Okres ochrony par.211
Ograniczenia prawa par.212-215
Obrót prawem par.216
Wygaśnięcie i unieważnienie prawa par.217
Sprawy różne par.218
Wzór wspólnotowy par.219-224
Współpraca międzynarodowa par.225-226

Topografie układów scalonych par.227-228

Przedmiot par.227-230
Wyłączenia przedmiotowe par.231
Podmiot prawa par.232
Procedura uzyskania prawa par.233-235
Treść prawa par.236-238
Okres ochrony par.239
Ograniczenia prawa par.240-245
Obrót prawem par.246
Wygaśnięcie i unieważnienie prawa par.247
Współpraca międzynarodowa par.248

Znaki towarowe par.249-284

Przedmiot par.249-252
Wyłączenia przedmiotowe par.253-255
Podmiot prawa par.256-258
Procedura uzyskania prawa par.259
Treść prawa par.260-263

Okres ochrony par.264
Ograniczenia prawa par.265-268
Obrót prawem par.269-279
Wygaśnięcie i unieważnienie prawa par.272-275
Sprawy różne par.276-279
Domeny internetowe par.277
Znaki towarowe a nazwy handlowe par.278-279
Wspólnotowy znak towarowy par.280-282
Porozumienia międzynarodowe par.283-284

Nazwy handlowe par.285-291

Oznaczenie przedsiębiorstwa par.287-290
Firma par.291

Oznaczenia geograficzne par.292-338

USTAWA PRAWO WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ Par.295-314

Przedmiot par.295-298
Wyłączenia przedmiotowe par.299-300
Podmiot prawa par.301
Procedura uzyskania prawa par.302
Treść prawa par.303-308
Okres ochrony par.309
Ograniczenia prawa par.310
Obrót prawem par.311-312
Wygaśnięcie i unieważnienie prawa par.313-314
SZCZEGÓLNE WSPÓLNOTOWE i POLSKIE ZASADY i MECHANIZMY OCHRONY OZNACZEŃ GEOGRAFICZNYCH par.315-338
Oznaczenie geograficzne i nazwy pochodzenia par.316-320
Gwarantowana Tradycyjna Specjalność par.321-327
Polska Lista Produktów Tradycyjnych par.328
Napoje spirytusowe par.329-334
Poziom krajowy par.330-332
Poziom wspólnotowy par.333-334
Wina par.335-338

Zwalczanie nieuczciwej konkurencji par.339-350

Porozumienie TRIPS – informacje nieujawnione (tajemnica przedsiębiorstwa) par.342-345
Unia Europejska par.346-347
Zwalczanie nieuczciwej konkurencji w Polsce par.348-350

Dochodzenie i egzekwowanie praw własności przemysłowej w Polsce par.351-356

Ustawa Prawo własności przemysłowej par.352
Ustawa o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych par.353
Ustawa o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych par.354
Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji par.355
Zadania organów celnych par.356

Literatura i źródła do Części II

CZĘŚĆ I

WTO ŚWIATOWA ORGANIZACJA HANDLU – PODSTAWOWE ZASADY I MECHANIZMY HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO

WTO – Informacje ogólne ¹

Geneza

1. WTO (World Trade Organization) powstała w roku 1994 i weszła w życie 1.1.1995 na bazie Układu Ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu (General Agreement on tariffs and trade w skrócie ang. GATT) w wyniku międzynarodowych negocjacji handlowych zwanych Rundą Urugwajską (1986-94).
2. GATT funkcjonujący od 1948 r. ustanowił wielostronny system zasad handlu międzynarodowego. Wcześniej zasady handlu międzynarodowego oparte były na umowach dwustronnych (bilateralnych).
3. GATT dotyczył jedynie handlu towarami.
W jego ramach odbywał się proces liberalizacji handlu międzynarodowego poprzez redukcje ceł w ramach kolejnych rund wielostronnych rokowań handlowych.
4. Polska była stroną GATT od roku 1967 na podstawie specyficznych warunków akcesji dostosowanych do państw o gospodarce centralnie planowanej.
5. W miarę rozwoju międzynarodowych stosunków gospodarczych i gospodarki światowej GATT okazał się rozwiązaniem niewystarczającym pod względem zakresu regulowanej problematyki i jakości jego postanowień.
Podjęta na tym tle w Rundzie Urugwajskiej reformacja międzynarodowego systemu handlu zaowocowała powstaniem WTO.
Dawny GATT przestał istnieć w swojej dotychczasowej formule prawnej i stał się jednym z porozumień WTO.
6. Polska jako strona uczestnicząca w GATT była jednym ze współzałożycieli WTO.
7. WTO przejawia się dwojako:
Po pierwsze, jako system zasad handlu międzynarodowego obowiązujący pomiędzy państwami, dla których wynikają z niego dla nich prawa i obowiązki.

¹ Zob. też, Paweł Bożyk, poz.1 s.36, 294, 305 – 318.

Po drugie, jako organizacja międzynarodowa stanowiąca ramy i forum dla działalności jej członków.

8. WTO jako system zasad jest oparta na Porozumieniu ustanawiającym światową organizację handlu (*dalej Porozumienie ustanawiające WTO*) oraz porozumieniach wielostronnych (*dalej porozumienia WTO*) stanowiących załączniki do niego, dotyczących określonych dziedzin lub aspektów handlu międzynarodowego.

9. Aktualnie obowiązują poza Porozumieniem ustanawiającym WTO następujące porozumienia WTO będące załącznikami do niego:

- (1) GATT wraz z uzgodnieniami interpretacyjnymi z Rundy Urugwajskiej na temat niektórych jego artykułów;
- (2) Protokół z Marakeszu do GATT 1994 wraz z Listami koncesyjnymi członków WTO dotyczącymi stawek celnych, kwot taryfowych na produkty rolne oraz wewnętrznych i eksportowych subsydiów rolnych;
- (3) Porozumienie w sprawie rolnictwa;
- (4) Porozumienie w sprawie środków sanitarnych i fitosanitarnych;
- (5) Porozumienie w sprawie barier technicznych w handlu;
- (6) Porozumienie w sprawie środków dotyczących inwestycji i związanych z handlem;
- (7) Porozumienie w sprawie antydumpingu;
- (8) Porozumienie w sprawie środków ochronnych;
- (9) Porozumienie w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych;
- (10) Porozumienie w sprawie ustalania wartości celnej towaru;
- (11) Porozumienie w sprawie kontroli przedwysyłkowej;
- (12) Porozumienie w sprawie reguł pochodzenia;
- (13) Porozumienie w sprawie licencjonowania importu;
- (14) Układ ogólny w sprawie handlu usługami (w skrócie ang. GATS od General Agreement on Trade in Services) wraz z Listami zobowiązań szczegółowych;
- (15) Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (w skrócie ang. TRIPS od Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights);
- (16) Uzgodnienie w sprawie rozwiązywania sporów (w skrócie ang. DSU od Dispute Settlement Understanding);
- (17) Mechanizm przeglądów polityki handlowej (w skrócie ang. TPRM od Trade Policy Review Mechanism).

10. Wszystkie wyżej wymienione porozumienia są obligatoryjne dla wszystkich członków WTO bez wyjątku i nie można być członkiem WTO nie przyjmując wynikających z nich praw i obowiązków.

11. Ponadto system zasad WTO obejmuje obecnie dwa porozumienia fakultatywne (dobrowolne), zwane także porozumieniami plurilateralnymi będące załącznikami do Porozumienia ustanawiającego WTO:

Porozumienie w sprawie zakupów rządowych;

Porozumienie w sprawie handlu cywilnym sprzętem lotniczym.

Stronami ich są tylko niektórzy członkowie WTO.

12. Każdy Członek WTO jest zobowiązany zapewnić zgodność swoich praw, przepisów i procedur administracyjnych z zobowiązaniami przewidzianymi w porozumieniach WTO.

Funkcje WTO

13. Wyróżnia się 5 podstawowych funkcji WTO.

Pierwsza funkcja dotyczy realizacji porozumień;

Druga funkcja, to podejmowanie wielostronnych negocjacji handlowych;

Trzecia funkcja, to rozwiązywanie sporów między członkami;

Czwarta funkcja, to dokonywanie przeglądów polityki handlowej członków;

Piąta funkcja dotyczy współpracy WTO z Międzynarodowym Funduszem Walutowym oraz z Międzynarodowym Bankiem Odbudowy i Rozwoju i jego afiliowanymi agendami celem zapewnienia większej spójności międzynarodowych stosunków ekonomicznych.

Struktura WTO

14. Głównymi organami WTO są:

- Konferencja Ministerialna odbywająca się co najmniej raz na 2 lata i składająca się z przedstawicieli wszystkich członków. Wykonuje ona funkcje WTO i podejmuje związane z tym decyzje;

- Rada Generalna zajmująca się bieżącą działalnością WTO w okresie międzykonferencyjnym.

Podejmowanie decyzji

15. Decyzje w WTO podejmują wyłącznie jej członkowie.

Każdy członek WTO niezależnie od udziału w handlu i innych parametrów ekonomiczno-politycznych ma 1 głos. Będąc członkiem WTO Unia Europejska [par.19], w przypadku głosowania dysponowałaby liczbą głosów równą liczbie jej państw członkowskich. Aktualnie byłoby to 27 głosów.

Zgodnie ze swoim statusem WTO kontynuuje jednak praktykę podejmowania decyzji w drodze konsensusu, stosowaną wcześniej w ramach GATT.

Dotychczas konsensus jest w zasadzie wyłączną formą podejmowania decyzji w WTO.

Siedziba i Sekretariat

16. Siedzibą WTO jest Genewa.

WTO obsługuje Sekretariat kierowany przez Dyrektora Generalnego.

Dyrektor Generalny nie ma uprawnień decyzyjnych w sprawach wynikających z porozumień WTO. Sprawy te należą do wyłącznej kompetencji członków.[patrz par.]

Pierwotne członkostwo

17. Pierwotnymi członkami WTO (członkami założycielami) zostały układające się strony GATT (128 krajów) oraz Unia Europejska (Wspólnoty Europejskie).

Polska jest jak wyżej wspomniano członkiem-założycielem WTO.

Przystępowanie do WTO

18. Państwo zainteresowane przystąpieniem do WTO może zostać jego członkiem na warunkach wynegocjowanych z WTO .

Negocjacje obejmują sprawdzian zgodności legislacji kandydata z porozumieniami WTO oraz wynegocjowanie z kandydatem otwarcia jego rynku dla towarów i usług (ustalenie jego Listy koncesyjnej oraz Listy zobowiązań szczegółowych).

Członkowie

19. Aktualnie (maj 2008) WTO liczy 151 członków.

Członkiem WTO jest Unia Europejska występująca w WTO ze względów prawnych jako Wspólnoty Europejskie (European Communities) i niezależnie od tego członkami WTO jest jej , obecnie, 27 państw członkowskich.

Większość państw należy do WTO lub jest zaangażowana w negocjacje akcesyjne.

Chiny są członkiem WTO od grudnia 2001.

Nie są członkami WTO lecz negocjują akcesję do niej m.in. Rosja, Ukraina, Białoruś, Kazachstan, Afganistan, Algeria, Azerbejdżan, Bośnia i Hercegowina, Iran, Irak, Laos, Libia, Serbia, Uzbekistan. Łącznie o akcesję do WTO stara się 31 państw.

20. Członkowie WTO są bardzo zróżnicowani pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i roli w handlu międzynarodowym.

$\frac{3}{4}$ ogółu to kraje rozwijające się (developing countries), a w tym liczna grupa krajów najmniej rozwiniętych (least developed countries w skr. ang. LDC).

Pierwszych trzech eksporterów towarów w roku 2006 (w mld \$) to:

(1) Niemcy: 1.112; (2) USA: 1.038; (3) Chiny: 969.

Polska z eksportem ponad 110 mld \$ zajmowała 30 pozycję.

Jeśli Unię Europejską potraktujemy jako jednego eksportera biorąc pod uwagę jedynie eksport zewnętrzny 27 państw członkowskich do krajów trzecich (to jest z pominięciem handlu pomiędzy samymi członkami Unii Europejskiej), to pierwsza trójka eksporterów wyglądała w roku 2006 następująco:

(1) Unia Europejska: 1.482; (2) USA: 1.038; (3) Chiny: 969.

Z kolei trzech pierwszych importerów towarów w roku 2006 (w mld \$) to:

(1) USA: 1.919; (2) Niemcy: 909; (3) Chiny: 791.

Polska z importem 126 mld \$ zajmowała 26 miejsce.

Jeśli Unię Europejską potraktujemy jako jednego importera biorąc pod uwagę jedynie jej import zewnętrzny 27 państw członkowskich z krajów trzecich (to jest z pominięciem handlu pomiędzy samymi członkami Unii Europejskiej), to pierwsza trójka importerów wyglądała w roku 2006 następująco:

(1) USA: 1.919; (2) Unia Europejska: 1.698; (3) Chiny: 791.

Do pierwszej trójki eksporterów usług należały w 2006 roku (w mld \$) :

(1) USA: 389 ; (2) W. Brytania: 227; (3) Niemcy: 169.

Polska jako eksporter usług wartości 20,5 mld \$ była w 2006 r. na 30 pozycji.

Jeśli Unię Europejską potraktujemy jako jednego eksportera usług biorąc pod uwagę jedynie eksport usług 27 państw członkowskich do krajów trzecich (to jest z pominięciem handlu usługami pomiędzy samymi członkami Unii Europejskiej), to pierwsza trójka eksporterów usług wyglądała w roku 2006 następująco:

(1) Unia Europejska: 555; (2) USA: 389; (3) Japonia: 122.

Do pierwszej trójki importerów usług należały w 2006 roku (w mld \$) :

(1) USA: 308; (2) Niemcy: 219; (3) Wielka Brytania: 172.

Polska jako importer usług wartości 17,9 mld \$ była w 2006 r. na 33 pozycji.

Jeśli Unię Europejską potraktujemy jako jednego importera usług biorąc pod uwagę jedynie import 27 państw członkowskich z krajów trzecich (to jest z pominięciem handlu usługami

między samymi członkami Unii Europejskiej), to pierwsza trójka importerów usług w roku 2006 przedstawia się następująco:

(1) Unia Europejska: 472; (2) USA: 308; (3) Japonia: 144.

Wśród członków WTO są kraje bardzo bogate pod względem dochodu narodowego na 1 mieszkańca i bardzo biedne.

Z danych Banku Światowego wynika, iż najbogatszym członkiem WTO w roku 2004 była pod tym względem Norwegia z dochodem narodowym brutto (Gross National Income GIN) na 1 mieszkańca 52.030 \$. Najbiedniejszym - Burundi z dochodem narodowym 90 \$ na 1 mieszkańca.

Zasady handlu towarami ²

21. Zasady handlu towarami określają porozumienia WTO wymienione w par. 9 pkt (1) - (13) powyżej.

22. Zasady ogólne ujęte są w GATT. Do szczególnie ważnych zaliczają się wymienione niżej w par. 23 – 38.

Traktowanie Największego Uprzywilejowania (Klauzula Największego Uprzywilejowania – KNU)

23. Artykuł I GATT stanowi, iż : „W odniesieniu do wszelkiego rodzaju ceł i opłat nakładanych na lub w związku z importem lub eksportem, bądź pobieranych z tytułu międzynarodowych przekazów płatności dotyczących importu lub eksportu, oraz do wszelkich przepisów i formalności związanych z importem lub eksportem, jak też do wszelkich spraw o których mowa w ustępach 2 i 4 Artykułu III ³, wszelkie korzyści, ulgi, przywileje lub zwolnienia, przyznawane przez jakąkolwiek układającą się stronę ⁴ jakiegokolwiek produktowi pochodzącemu z jakiegokolwiek innego kraju lub przeznaczonemu do niego, będą bezzwłocznie i bezwarunkowo rozciągnięte na podobny produkt pochodzący z terytoriów lub przeznaczony do terytoriów wszystkich innych układających się stron”.

KNU w stosunkach handlowych między członkami WTO ma zastosowanie do wszystkich importowanych towarów a nie tylko do towarów wymienionych w listach koncesyjnych członków.

24. Wyjątki od KNU to:

- a) import i eksport w ramach unii celnych i stref wolnego handlu [par. 25 - 26];
- b) import w ramach Powszechnego Systemu Preferencji (GSP) dla krajów rozwijających się, w tym dla krajów najmniej rozwiniętych [par. 27 - 28];
- c) cła antydumpingowe i zobowiązania cenowe [par. 42 i 44];
- d) cła wyrównawcze i zobowiązania cenowe [par. 65];
- e) dodatkowe cła zgodnie ze Specjalną klauzulą ochronną (SSG) w Porozumieniu w sprawie rolnictwa [par. 93].

Unie celne i strefy wolnego handlu

² Zob. też Paweł Bożyk, poz. 1 s. 260 – 289, 357.

³ Chodzi o Traktowanie Narodowe [zob. par. 34].

⁴ Termin „strona układająca się” lub „strony układające się”, gdy występuje w cytowanych tekstach GATT należy obecnie rozumieć aktualnie jako „członek WTO” lub „członkowie WTO”.

25. Unia celna (UC) to porozumienie, którego strony posiadają wspólną taryfę celną w stosunkach z krajami trzecimi a znoszą cła i ograniczenia w handlu między sobą.

Produkt importowany do unii celnej po odprawie celnej na granicy celnej Unii Celnej może swobodnie cyrkulować na jej rynku

Strony strefy wolnego handlu (SWH) znoszą cła i ograniczenia w handlu między sobą ale równocześnie zachowują swoje narodowe taryfy celne .

W obszarze SWH towary importowane z terytorium jednej strony SWH do innej nie mogą automatycznie korzystać z bezcłowego traktowania. Muszą one spełnić wymogi pochodzenia (tzw. preferencyjne reguły pochodzenia). Uniemożliwiają one produktowi pochodzącemu z krajów trzecich docieranie na rynki krajów członków SWH mających wysokie stawki celne poprzez kraj - członek SWH mający niższe stawki celne na dany produkt.

Każde porozumienie członka WTO o UC i SWH musi przejść w WTO tzw. test zgodności ze szczegółowymi zasadami ustalonymi w GATT.

26. Unia Europejska w szerokim zakresie korzysta w handlu z państwami trzecimi z porozumień o charakterze strefy wolnego handlu.

Takie porozumienia Unia Europejska ma m.in. ze: Szwajcarią, Islandią, Lichtensteinem, Norwegią, Albanią, Izraelem, Chile, Meksykiem, Południową Afryką.

Porozumienia o charakterze unii celnej Unia Europejska ma z Turcją, San Marino, Andorą.

Powszechny system preferencji celnych (GSP) ⁵

27. Jednym z bardzo ważnych przedsięwzięć podjętych w ramach GATT/WTO przez kraje rozwinięte na rzecz krajów rozwijających się jest Powszechny System Preferencji (General System of Preferences, w skr.GSP).

WTO nie nakłada na kraje rozwinięte formalnego obowiązku udzielania takich preferencji .Preferencje te są autonomiczne i nie podlegają negocjacjom. Kraj udzielający je sam decyduje o ich zakresie, okresie trwania i innych warunkach.

28. Podobnie jak w przypadku stref wolnego handlu zastosowanie w tym przypadku mają odpowiednie preferencyjne reguły pochodzenia, aby z preferencji korzystały tylko towary pochodzące z krajów rozwijających się uprawnionych do takich preferencji i nie nadużywano ich dla zwykłego reeksportu.

Dopuszczalne są większe preferencje udzielane krajom najmniej rozwiniętym. Listę takich krajów o najniższych parametrach ekonomicznych ustala ONZ.

Również i ta sytuacja jest objęta wyjątkiem od KNU. Unia Europejska wprowadziła system bezcłowego i wolnego od kontyngentów traktowania importu z krajów najmniej rozwiniętych (tzw. EBA Everything but Arms – Wszystko poza Uzbrojeniem)

Nieprzekraczalność związanych stawek celnych - Listy koncesyjne

29. Każdy członek WTO ma swoją listę koncesyjną. Unia Europejska ze względu na jej wspólną politykę handlową i wspólną taryfę zewnętrzną ma jedną listę koncesyjną.

Na listach koncesyjnych figurują maksymalne dopuszczalne stawki celne będące wynikiem negocjacji taryfowych.

Takie stawki są stawkami związanymi (ang. bound). Podobnie związane są kwoty taryfowe na produkty rolne oraz stosowane wraz z nimi stawki celne [par.92].

⁵ Zob. też Paweł Bożyk, poz. 1 s.206.

Członek WTO może jednak stosować jednak stawki niższe (od związanej aż do 0%) niż zapisane w jego liście koncesyjnej.

Poczynania takie są w praktyce określane jako zawieszenie cła. Cło związane może być na określony czas (zwykle rok) obniżone w stosunku do nieograniczonej ilości importowanego produktu lub wobec określonej ilości. W tym ostatnim przypadku mamy do czynienia z kwotą taryfową.

30, Gdyby członek WTO chciał podnieść cło powyżej poziomu związanego, to musiałby podjąć w ramach WTO renegocjacje z zainteresowanymi członkami udzielając za taką podwyżkę stosownej, dostępnej wszystkim członkom WTO, rekompensaty np. w formie redukcji stawki lub stawek celnych na inne towary. Takie sytuacje mają miejsce bardzo rzadko.

31. Jak zaznaczono w par. 9 pkt (2) po Rundzie Urugwajskiej listy koncesyjne zawierają poza cłami także uzgodnienia wynikające z Porozumienia w sprawie rolnictwa a dotyczące wsparcia wewnętrznego oraz subsydiowania eksportu [zob. par. 94 – 97].

32. Wyjątkiem od zasady nie przekraczania związanych stawek celnych są:

- a) opłaty importowe dla ochrony bilansu płatniczego [par. 38];
- b) cła antydumpingowe [par. 42];
- c) cła wyrównawcze [par. 65];
- d) środki ochronne podejmowane w celu przeciwdziałania nadmiernemu importowi jak dodatkowe opłaty celne [par. 49];
- e) dodatkowe cła pobierane zgodnie ze Specjalną klauzulą ochronną (SSG) w ramach Porozumienia w sprawie rolnictwa [par. 93].

33. Cła eksportowe należą we współczesnym handlu międzynarodowym do rzadkości. Nie stały się one dotąd przedmiotem wiązań w listach koncesyjnych, jak to ma miejsce w przypadku ceł importowych.

Traktowanie narodowe

34. Artykuł III:1 GATT stanowi, iż:

„Układające się strony uznają, iż wewnętrzne podatki i inne wewnętrzne opłaty, jak również ustawy, przepisy i wymogi wpływające na sprzedaż, oferowanie do sprzedaży na rynku wewnętrznym, zakup, przewóz, dystrybucję lub użytkowanie produktów oraz wewnętrzne przepisy ilościowe wymagające mieszania, przetwarzania lub użytkowania tych produktów w określonych ilościach lub proporcjach, nie powinny być stosowane do produktów importowanych lub produktów krajowych w sposób stwarzający ochronę produkcji krajowej”
Artykuł III:2 ustala m.in. ponadto, iż:

„Produkty, które są importowane z terytorium jednej układającej się strony na terytorium innej układającej się strony nie będą obciążone, bezpośrednio lub pośrednio, wyższymi wewnętrznymi podatkami lub opłatami wewnętrznymi wszelkiego rodzaju niż te, które obciążają bezpośrednio lub pośrednio podobne produkty krajowe”.

W rozumieniu potocznym klauzula narodowa oznacza, iż towar importowany nie może być po przekroczeniu granicy i opłaceniu cła traktowany gorzej niż podobny produkt krajowy (narodowy).

Zasada traktowania narodowego ma w stosunkach między członkami WTO zastosowanie do wszystkich towarów importowanych a nie tylko do towarów wymienionych w listach koncesyjnych członków.

Nie dotyczy ona jednak zakupów rządowych. Traktowanie narodowe w zakresie zakupów rządowych jest regulowane fakultatywnym Porozumieniem w sprawie zakupów rządowych [par. 11 i 125 – 129].

Zakaz stosowania ograniczeń ilościowych w eksporcie i imporcie

35. GATT w zasadzie, za pewnymi wyjątkami, zakazuje stosowania ograniczeń ilościowych w imporcie i w eksporcie.

W zasadzie jedynym dopuszczalnym instrumentem na granicy jest cło.

36. Jeśli jednak w przypadkach wyjątkowych przewidzianych odpowiednimi postanowieniami porozumień WTO doszłoby do zastosowania ograniczeń ilościowych w imporcie lub eksporcie, to muszą być one stosowane w sposób niedyskryminacyjny. Muszą być zastosowane wobec podobnych towarów importowanych ze wszystkich trzecich krajów, lub w eksporcie do wszystkich trzecich krajów.

37. Powyższa zasada niedyskryminacji odnosi się także do nie mających charakteru ograniczeń kwot taryfowych.

Ograniczenia wprowadzane dla ochrony równowagi bilansu płatniczego

38. Członkowie WTO , którzy znaleźli się w sytuacji groźby znacznego zmniejszenia rezerw walutowych lub posiadający bardzo niskie rezerwy walutowe mają prawo przejściowo ograniczyć ilość lub wartość importowanych towarów celem przywrócenia równowagi bilansu płatniczego.

Mogą więc wprowadzić zarówno ilościowe ograniczenia importowe ograniczające import wprost lub wpływające na ograniczenie importu poprzez wywoływane skutki cenowe opłaty importowe.

Środki tego rodzaju są stosowane przez członków WTO rzadko. Wymagają one zgody WTO z uwzględnieniem opinii Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Środki te muszą być stosowane zgodnie z wynikającą z KNU zasadą niedyskryminacji wobec importu ze wszystkich krajów.⁶

Porozumienie w sprawie antydumpingu

39. Porozumienie w sprawie antydumpingu nie zakazuje dumpingu uprawianego przez przedsiębiorstwa. Zajmuje się ono tylko sprawą przeciwdziałania dumpingowi, a więc antydumpingiem, przez rząd kraju, którego przemysł krajowy ponosi szkodę z powodu dumpingowego importu.

40, W rozumieniu tego Porozumienia dumping jest praktyką stosowaną przez przedsiębiorstwa, gdy cena eksportowa produktu eksportowanego z jednego kraju do drugiego jest niższa od wartości normalnej.

Cena eksportowa jest niższa od wartości normalnej gdy

jest ona niższa od porównywalnej ceny podobnego produktu sprzedawanego do konsumpcji wewnętrznej w kraju eksportera.⁷

⁶ Takie postępowanie określa się też łacińskim terminem prawnym “erga omnes” – “wobec wszystkich”.

⁷ Gdy brak jest takiej sprzedaży lub jej wolumen jest zbyt mały wówczas porównuje się cenę eksportową z:

Wynikająca stąd różnica jest nazywana marginesem dumpingu

41. Z wnioskiem do administracji o wszczęcie postępowania antydumpingowego może wystąpić przemysł krajowy a nie indywidualny przedsiębiorca, jeśli nie spełnia on sam kryterium przemysłu krajowego (to jest określonego udziału w produkcji danego towaru)..

42. Podstawowym warunkiem dopuszczalności zastosowania środków antydumpingowych [cło antydumpingowe lub zobowiązanie cenowe („price undertaking”)] jest: (1) stwierdzenie istnienia dumpingu; (2) ustalenie szkody ponoszonej przez przemysł krajowy lub jej groźby; (3) stwierdzenie istnienia związku przyczynowego pomiędzy dumpingiem i szkodą lub groźbą szkody.

Warunki te są badane przez władze kraju importera w postępowaniu antydumpingowym

43. W trakcie wszczętego postępowania władze kraju importu mogą, pod warunkiem wstępnego stwierdzenia dumpingu i szkody, wprowadzić środek tymczasowy jeśli chcą przeciwdziałać szkodzie powodowanej w trakcie postępowania.

Moga to być tymczasowe cła antydumpingowe lub np. depozyty importowe, rozliczane w zależności od ostatecznych ustaleń postępowania antydumpingowego.

44. Postępowanie może się zakończyć zastosowaniem środków ostatecznych w postaci cła antydumpingowego lub zobowiązania cenowego ze strony eksportera gwarantującego niesprzedawanie przez niego towaru poniżej ustalonego progu cenowego.

45. Środki antydumpingowe są wprowadzane na okres 5 lat z możliwością przedłużenia. Instrumenty te są szeroko stosowane przez członków WTO.

Porozumienie w sprawie środków ochronnych

46. Porozumienie w sprawie środków ochronnych dotyczy sytuacji, w której przemysł krajowy danego kraju członkowskiego WTO może mieć do czynienia z importem , który napływa w tak zwiększonych ilościach, absolutnych lub relatywnych w odniesieniu do krajowej produkcji i na takich warunkach (głównie chodzi o warunki konkurencji pomiędzy produktem importowanym i krajowym), iż wyrządza krajowemu przemysłowi poważną szkodę lub groźbę takiej szkody.

Często sytuacja taka występuje w przypadku przemysłu wymagającego poważnej restrukturyzacji i nie radzącego sobie z obcą konkurencją.

Potocznie określa się taki import nadmiernym importem a środki przeciwko niemu zastosowane środkami ochronnymi.

47. Napływ w zwiększonych ilościach musi być wynikiem nieprzewidzianego rozwoju sytuacji i na skutek zobowiązań zaciągniętych przez poszkodowany kraj w WTO, łącznie z koncesjami celnymi. W sumie chodzi więc o okoliczności nieprzewidziane zaskakujące rząd kraju importu. Każdy członek WTO redukujący cła musi się bowiem liczyć z tym, iż ułatwia tym samym konkurowanie na swoim rynku zagranicznym dostawcom.

-
- porównywalną ceną eksportową po jakiej eksporter sprzedaje podobny produkt do odpowiedniego kraju trzeciego lub
 - gdy nie ma ceny eksportowej, bądź jest ona niewygodna ze względu na powiązania pomiędzy eksporterem lub stroną trzecią
 - z kosztami produkcji w kraju pochodzenia towaru.

48. Podstawowa reguła w stosowaniu środków ochronnych jest podobna jak w przypadku antydumpingu. Podmiotem skarżącym jest przemysł krajowy. . Musi być w postępowaniu ochronnym stwierdzone spełnienie wspomnianych trzech warunków [par. 42].

49. Środki ochronę mogą mieć postać: dodatkowej opłaty celnej a więc pobranie przy imporcie opłat powyżej poziomu związanego w liście koncesyjnej członka [par. 29 – 32] lub kontyngentowanie importu, a więc wbrew ogólnej zasadzie zakazu ograniczeń ilościowych w imporcie [par. 35 - 37].

50. W odróżnieniu od środków antydumpingowych wymierzonych przeciwko importowi konkretnych towarów z konkretnego kraju lub krajów środki ochronne muszą być zastosowane wobec importu danego towaru ze wszystkich źródeł (erga omnes).

51. Aktualnie wyjątek od tej zasady w stosunku do członków WTO stosuje się do Chin. W ciągu 12 lat od przystąpienia Chin do WTO (2001) członkowie WTO mogą, na warunkach określonych w dokumentach akcesyjnych Chin (selektywna klauzula ochronna), wprowadzać ograniczenia importu produktów pochodzących tylko z Chin, gdy ten import powoduje dezorganizację ich rynków (ang. market disruption).

52. Porozumienie wyklucza możliwość zastosowania dobrowolnych ograniczeń eksportowych pomiędzy krajem importu a określonymi krajami eksportu (tzw. samoograniczenia eksportowe w skr. ang. VER od voluntary export restraints).

53. Możliwe jest zastosowania środków tymczasowych wyłącznie w formie dodatkowej opłaty celnej do zwrotu w przypadku zakończenia postępowanie bez stwierdzenia poważnej szkody przed środkami ostatecznymi.

54. W przypadku zastosowania środków ostatecznych w postaci kontyngentów (kwot) nie mogą być one na niższym poziomie niż średnia importu w ciągu ostatnich 3 lat. Kontyngent może być ustalony w formie kontyngentu globalnego lub kontyngentów przyznanych poszczególnym krajom.

55. Zastosowane ostateczne środki ochronne nie powinny w zasadzie być utrzymywane dłużej niż przez 4 lata a w każdym razie nie dłużej niż 8 lat (kraje rozwinięte) i 10 lat (kraje rozwijające się).

Wprowadzony środek musi być stopniowo liberalizowany (np. cło stopniowo zmniejszane lub kontyngent zwiększany).

56. Zasady stosowania środków ochronnych przewidują, iż członek WTO wprowadzający środek ochronny powinien, jeśli pogarsza innym członkom z tego powodu dostęp do swojego rynku, odpowiedniej rekompensaty.

Taka rekompensata powinna polegać na redukcji cła importowego w stosunku do innego towaru/towarów i , zgodnie z KNU, w odniesieniu do importu z jakiegokolwiek kraju członkowskiego WTO.

Gdyby do takich uzgodnień nie doszło wówczas poszkodowany członek (członkowie) może, wobec członka stosującego środki ochronne, zastosować, w porozumieniu z WTO, retorsję, zawieszając wobec niego ekwiwalentne koncesje np. zwiększając cło/cła.

Porozumienie przewiduje w pewnych warunkach jednak możliwość odroczenia takiej retorsji na pewien czas.

57. Środki ochronne ze względu na ich szerokie implikacje i wymóg rekompensaty są stosowane w systemie WTO bardzo rzadko.

58. Wobec krajów nie będących członkami WTO członek WTO nie musi się kierować wyżej wymienionymi zasadami. Obowiązują na ogół zasady ustalone w ramach dwustronnych porozumień handlowych pozwalające na wprowadzenie ograniczenia lub dodatkowej opłaty celnej selektywnie tylko wobec danego kraju nieczłonkowskiego.

Porozumienie w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych

59. Porozumienie to reguluje dwie sprawy:

- zasady na jakich członkowie WTO mogą stosować subsydia dla przedsiębiorstw; Pojęcie to jest tożsame w Porozumieniu z pojęciem „pomoc państwa” lub „pomoc publiczna”;
- zasady na jakich możliwe jest przeciwdziałanie szkodliwym skutkom takich subsydiów przejawiającym się w handlu.

60. Porozumienie reguluje wyłącznie stosowanie subsydiów określanych jako specyficzne, do których dostęp jest ograniczony tylko dla pewnych przedsiębiorstw, pod czym rozumie się dane przedsiębiorstwo, branżę, grupę przedsiębiorstw lub gałąź przemysłu a także producentów ulokowanych w określonej części terytorium członka, w odróżnieniu od subsydiów powszechnych dostępnych wszystkim podmiotom gospodarczym spełniającym ustalone warunki.

61. Subsydia specyficzne dzielą się na:

- a) subsydia zakazane;
- b) subsydia dozwolone ale podlegające środkom zaradczym (ang. actionable).

62. Subsydia zakazane to:

- a) subsydia eksportowe udzielane bezpośrednio „pod” realizacją eksportu lub
- b) subsydia antyimportowe uzależnione od zastosowania w produkcji materiałów krajowych zamiast zagranicznych.

W przypadku artykułów rolnych postępowanie z subsydiami eksportowymi reguluje Porozumienie w sprawie Rolnictwa [zob. par. 97 - 98] i zasada wymieniona w par. 62 pkt a) się aktualnie do nich nie odnosi.

Kraje rozwijające się z dochodem poniżej 1000 USD na głowę mogą stosować zakazane subsydia eksportowe.

63. Pozostałe dozwolone subsydia nie są udzielane „pod” realizację eksportu. Dotyczą one całej działalności przedsiębiorstwa i czasami określa się jako subsydia produkcyjne. Pośrednio mogą one jednak skutecznie wspierać eksport i w przypadku spowodowania szkody mogą stać się przedmiotem postępowania antysubsydyjnego i ostatecznie poddane przeciwdziałaniu odpowiednimi środkami zaradczymi.

64. Negatywne konsekwencje subsydiów podlegających środkom, zaradczym mogą się uzewnętrznić w szczególności w dwóch charakterystycznych sytuacjach:

- a) gdy poprzez pośredni wpływ takich subsydiów na warunki eksportu zostaje wyrządzona szkoda przemysłowi krajowemu w kraju importu ;

- b) gdy uszczerbku interesów doznaje eksporter i kraj eksportera z powodu ograniczenia możliwości konkurowania tego eksportera na rynku, na który eksportuje ze względu na subsydiowanie tam produkcji lokalnej konkurujących z eksportem towarów;
- c) gdy w konkurencji na rynku trzecim pomiędzy eksporterami z dwóch krajów eksporterzy korzystający z subsydiów produkcyjnych „przebijają” w konkurencji swoich rywali i wypierają ich z rynku. Ci ostatni i ich kraj są w tej sytuacji poszkodowani.

65. W pierwszym przypadku (par.64 pkt c) członek WTO może bronić swojego lokalnego przemysłu stosownymi środkami zaradczymi (cła wyrównawcze, zobowiązania cenowe), podobnie jak w postępowaniu antydumpingowym (kryterium przemysłu krajowego, trzy warunki, środki tymczasowe i ostateczne). Zastosowane cło nosi nazwę cła wyrówna czego. Mogą też mieć zastosowanie zobowiązania cenowe [par. 24 i 32].

W dwóch kolejnych przypadkach (par.64 pkt b) oraz c)) członek WTO w obronie swoich interesów może wnieść skargę do WTO. Jeżeli WTO (w ustalonej w Porozumieniu procedurze) przyzna mu rację a członek-kraj importujący nie wykona danych mu rekomendacji (np. zaprzestania subsydiowania), to wówczas WTO może upoważnić członka poszkodowanego do zastosowania odpowiednich środków przeciwdziałających wobec kraju subsydiującego produkcję lokalną rozpatrywanego produktu.

Porozumienie w sprawie ustalania wartości celnej towaru

66. Porozumienie w sprawie ustalania wartości celnej towaru zajmuje się wyłącznie cłami ad valorem (% od wartości) ponieważ tylko w tym przypadku zachodzi potrzeba ustalenia wartości celnej do naliczenia cła. W przypadku ceł specyficznych cło jest z góry określone jako pieniężna kwota do uiszczenia od ilości lub wagi towaru.

67. Zgodnie z Porozumieniem podstawą wartości celnej jest wartość transakcyjna (cena fakturowa).

68. Mogą jednakże zaistnieć powody, dla których władze celne mogą zakwestionować deklarowane ceny fakturowe podejrzewając manipulacje polegające na sztucznym zawyżaniu lub zaniżaniu rzeczywistej wartości celnej.

69. Z drugiej strony jednakże ustalania wartości celnej przez urzędy celne może być nadużywane arbitralnie np. w celach protekcjonistycznych utrudniając dostęp do rynku i zapewniając krajowym producentom dodatkową ochronę.

70. Mając powyższe na względzie ustalone zostały w Porozumieniu zasady, które z jednej strony pozwalają władzom celnym na realizację ich zadań a eksporterom i importerom niezbędną pewność, iż odbywać się to będzie na warunkach przewidywalnych i przejrzystych.

71. Porozumienie określa 6 metod ustalania wartości celnej przez władze celne kraju importu.

Pierwsza sprowadza się do akceptacji podanej wartości transakcyjnej a pozostałe [(2) – (6)] są „przymierzane” według określonej sekwencji do danego przypadku, gdy władze celne kwestionują podaną wartość transakcyjną.

(1) Podana wartość transakcyjna;

(2) Wartość transakcyjna identycznych towarów sprzedawanych przez innych eksporterów do tego samego kraju importu;

- (3) Wartość transakcyjna podobnych towarów sprzedawanych przez innych eksporterów do tego samego kraju importu;
- (4) Wartość celna oparta na cenie jednostkowej wynikającej ze statystyk importu (tzw. „metoda dedukcyjna”);
- (5) Wartość kalkulowana na podstawie kosztów produkcji i zysku oraz innych narzutów;
- (6) Jeżeli wartość transakcyjna nie może być ustalona na podstawie powyższych metod (2) – (5), to będzie ustalona w inny sposób na podstawie danych dostępnych w kraju importu - „metoda ostatniej szansy”.

72. Jednakże w tym ostatnim przypadku Porozumienie wyklucza możliwość zastosowania:

- a) ceny sprzedażnej towarów produkowanych w kraju importu;
- b) ceny eksportowej na rynek inny niż kraj importu;
- c) ceny rynku wewnętrznego kraju eksportu;
- d) minimalnych wartości celnych.

Porozumienie w sprawie kontroli przedwysyłkowej

73. Kontrola przedwysyłkowa obejmuje weryfikację jakości, ilości, cen, stosowanych kursów walutowych, warunków finansowych transakcji i klasyfikacji celnej towaru eksportowanego na terytorium członka WTO korzystającego z kontroli przedwysyłkowej.

Z praktyki tej korzystają niektóre kraje rozwijające się nie dysponujące dotąd dostatecznie przygotowaną służbą celną i nie będące w stanie wywiązać się z zobowiązań wynikających z Porozumienia w sprawie wartości celnej.

Celem ustrzeżenia się przed różnymi manipulacjami, w szczególności zaniżaniem lub zawyżaniem cen fakturowych, posiłkują się ekspertyzami zamawianymi w wyspecjalizowanych firmach kontroli przedwysyłkowej.

Porozumienie ustala zasady na jakich taka praktyka może mieć miejsce tak, aby nie stanowiła przeszkody w handlu.

Porozumienie w sprawie reguł pochodzenia towarów

74. Poza wcześniej wymienionymi preferencyjnymi regułami pochodzenia towarów [par. 25] w systemie prawnym porozumień WTO ma zastosowanie także kategoria niepreferencyjnych reguł pochodzenia.

Tych ostatnich dotyczy omawiane Porozumienie.

75. Potrzeba ustalenia geograficznej przynależności ekonomicznej danego towaru może wystąpić w takich sytuacjach, gdy chodzi np. o:

- a) ustalenie czy towar pochodzący z określonego kraju powinien być traktowany zgodnie z zasadą KNU [par. 23];
- b) stosowanie ceł antydumpingowych, wyrównawczych i zobowiązań cenowych (czasami firma, na której towar nałożono takie cła stara się je obchodzić montując produkt w jakimś kraju trzecim) ;
- c) administrowanie kwotą importową danego towaru przydzieloną określonemu krajowi [par. 54];
- d) dopuszczenia towaru do przetargu w ramach zakupów rządowych [par. 125 - 127];
- e) prowadzenie statystyki importu według kryterium „kraj pochodzenia towaru” ;
- f) określenia lub weryfikacji znaku „made in”.

76. Kraje członkowskie WTO stosują własne podobne ale także w pewnych przypadkach różniące się reguły pochodzenia.

Powoduje to niepewność (ew. zmiany), uciążliwości (konieczność różnych metod dokumentowania pochodzenia), kontrowersję (różne interpretacje; ew. nadużywanie reguł pochodzenia dla celów protekcjonistycznych).

77. Porozumienie nie definiuje jednolitych dla wszystkich krajów WTO reguł pochodzenia towaru

Stawia sobie natomiast za cel harmonizację reguł pochodzenia stosowanych przez członków WTO, w ramach specjalnego Programu Prac Harmonizacyjnych (realizowanego przez WTO przy współpracy ze Światową Organizacją Celną), który jeszcze nie został jeszcze zakończony.

Porozumienie w sprawie licencjonowania importu

78. Porozumienie to dotyczy przypadków, gdy realizacji transakcji importowej wymaga uzyskania zgody (licencji) odpowiedniej władzy w kraju importu.

79. Wyróżnia się dwie kategorie licencji importowych:

a) Licencje automatyczne.

Wnioskodawca otrzymuje taką licencje automatycznie. Z kolei właściwa władza analizuje dane zawarte we wniosku. Pozwala to jej monitorować na bieżąco import danego towaru praktyka dotyczy na ogół „wrażliwych” towarów i jest często zwiastunem jakiś konkretnych działań z zakresu obrony handlowej.

b) Licencje nieautomatyczne służą do bezpośredniego administrowania wprowadzonym kontyngentem importowym [par. 38, 49] lub kwotą taryfową [par. 29 i 42].

80 W obu przypadkach członkowie WTO muszą przestrzegać takich zasad jak: neutralność i uczciwość procedur (publikowanie informacji istotnych dla trybu przyznawania licencji; prawo wnioskodawcy do przedstawienia władzom swoich racji i ich rozpatrzenie); proste formularze i procedury; wyrozumiałość w sprawie drobnych błędów; niedomaganie się poufnych informacji; terminowość załatwiania wniosków; prawo do odwołań od decyzji.

81. Jeżeli licencja służy do administrowania kwotą globalną (import ze wszystkich krajów) posiadacz licencji musi mieć swobodę wyboru źródła zakupu.

Porozumienie w sprawie środków dotyczących inwestycji i związanych z handlem (w skr. TRIMS od Agreement on Trade Related Investment Measures.)

82. Porozumienie to dotyczy wyłącznie związanych z handlem środków polityki z zakresu bezpośrednich inwestycji , które to środki wpływają na handel międzynarodowy.

Porozumienie nie dotyczy regulowania dostępu inwestycji zagranicznych do terytorium członka WTO.

83. Porozumienie zajmuje się przypadkami, gdy dany członek WTO narzuca inwestorom działającym na jego terytorium (w momencie wydawania zgody na inwestycje lub później) określone warunki zmuszające ich do zachowań, konsekwencją których jest naruszanie zasady traktowania narodowego lub zakazu stosowania w wymianie zagranicznej ograniczeń ilościowych w imporcie lub eksporcie.

84. Porozumienie zawiera listę zakazanych praktyk narzucających inwestorowi m.in. :
- a) zakup lub użycie w jego lokalnej produkcji produktów pochodzenia miejscowego lub ze źródeł miejscowych (tzw. wkład lokalny od ang. local content);
 - b) ograniczenie zakupu lub użycia produktów importowanych do określonej ilości/wartości produktów, które eksportuje (tzw. bilansowanie wymiany).
 - c) ograniczenie eksportu produktów inwestora jako takich, bądź ich konkretnych ilości lub wartości bądź w proporcji do ilości lub wartości lokalnej produkcji.

Porozumienie w sprawie barier technicznych w handlu

85. Porozumienie to dotyczy:

- a) przepisów technicznych określających charakterystykę produktu lub związanych z nią procesów i metod produkcji (PPM) (od ang. product and production methods), których przestrzeganie jest obowiązkowe;
- b) norm rozumianych jako reguły, wytyczne, charakterystyki produktów lub PPM, których stosowanie jest dobrowolne;
- c) oceny zgodności (certyfikacja) rozumianej jako wszelkie procedury stosowane pośrednio lub bezpośrednio celem ustalenia czy wymogi odnośnych przepisów technicznych lub norm są spełnione zgodnie z tymi przepisami i normami.

Porozumienie ma zastosowanie w swoim zakresie dla wszystkich produktów zarówno przemysłowych jak i rolnych.

86. Podstawowe zasady Porozumienia to:

- a) zasada proporcjonalności - unikanie tworzenia niepotrzebnych przeszkód w handlu międzynarodowym;
- b) niedyskryminacja (KNU oraz Traktowanie Narodowe [KN]);
- c) harmonizacja przepisów i norm w skali międzynarodowej;
- d) ekwiwalentność - przyjmowanie przepisów technicznych innych członków jako ekwiwalentnych w stosunku do własnych, jeśli w inny sposób spełniają one cele jakie w przypadku danego produktu stawia sobie kraj importujący;
- e) wzajemne uznawanie procedur oceny zgodności.

Zasady takie ustalane są w Umowach o wzajemnej akceptacji (w skr. ang. MRA od Mutual Recognition Agreements).

- f) przejrzystość (notyfikowanie przepisów) i konsultacje.

Porozumienie w sprawie środków sanitarnych i fitosanitarnych:

87. Ma ono zastosowanie do wszystkich środków sanitarnych (dla ochrony ludzi i zwierząt) i fitosanitarnych (dla ochrony roślin), które mogą bezpośrednio lub pośrednio wpływać na handel międzynarodowy.

Porozumienie obejmuje środki odnoszące się zarówno do produktu jak i procesów i metod produkcji (PPM).

88. Zgodnie z Porozumieniem środki sanitarne i fitosanitarne spełniają następujące funkcje:

- a) ochrona życia lub zdrowia ludzi lub zwierząt przed ryzykiem wynikającym z dodatków, zanieczyszczeń, toksyn lub organizmów powodujących choroby zawartych w ich żywności;
- b) ochrona życia ludzi przed chorobami przenoszonymi przez rośliny lub zwierzęta;
- c) ochrona życia zwierząt lub roślin przed wprowadzeniem szkodników, chorób lub organizmów powodujących choroby;

d) ochrona kraju przed szkodami powodowanymi przez pojawienie się, usadowienie lub rozprzestrzenianie się szkodników.

89. Środki sanitarne i fitosanitarne muszą spełniać następujące warunki:

- a) stosowanie jedynie w zakresie niezbędnym dla ochrony życia lub zdrowia ludzi, zwierząt lub roślin ;
- b) oparcie na zasadach naukowych i nie stosowanie bez wystarczających dowodów naukowych;
- c) niestosowanie w sposób stanowiący arbitralną i nieuzasadnioną dyskryminację pomiędzy członkami, gdzie panują takie same warunki;
- d) niestosowanie w sposób stanowiący ukryte ograniczenie w handlu międzynarodowym.

90. Mogą zaistnieć sytuacje, gdy dowody naukowe są niewystarczające a władze członka WTO kierując się tzw. zasadą przezorności (ang. precautionary principle) decydują się tym niemniej na zastosowanie środka. Jej sens polega na podejmowaniu działań ochronnych zanim zaistnieje wystarczający naukowy dowód ryzyka.

W takiej sytuacji środek jest stosowany tymczasowo na podstawie dostępnych stosownych informacji. Wprowadzający środek członek WTO musi jednak starać się uzyskać dodatkowe informacje niezbędne dla bardziej obiektywnej oceny ryzyka oraz dokonać przeglądu środka w rozsądnym okresie czasu.

Porozumienie w sprawie rolnictwa

91. Porozumienie reguluje zasady handlu artykułami rolnymi w 3 podstawowych obszarach: dostęp do rynku; wsparcie wewnętrzne rolnictwa; subsydiowanie eksportu rolnego.

Dostęp do rynku

92. Przed powstaniem WTO cały szereg uczestników GATT posługiwał się w dziedzinie rolnictwa w przypadku „wrażliwych” dla jego protekcjonizmu rolnego towarów różnymi instrumentami pozataryfowymi stosowanymi wobec importu.

W Rundzie Urugwajskiej ustanawiającej WTO ustalono, iż w stosunku do towarów rolnych jedynym instrumentem oddziaływującym na import mogą być wyłącznie cła.

Wszelkie instrumenty pozataryfowe zostały w wyniku tzw. taryfikacji przekształcone w cła.

Ponadto przyjęto zasadę, iż każdy członek WTO musi związać w swojej Liście koncesyjnej cła na wszystkie produkty rolne i dokonać ich redukcji o ustalony procent w ustalonym okresie. Poziom zredukowany jest także związany i nieprzekraczalny.

W przypadku członka WTO, którego powstałe w wyniku taryfikacji stawki celne (stawki podstawowe) były tak wysokie, iż uniemożliwiały import danych produktów na jego rynek musiał on zagwarantować dla tych produktów w swojej Liście koncesyjnej odpowiednie kwoty taryfowe z niższymi stawkami celnymi (stawki kwotowe).

93. W niektórych jednak przypadkach taryfikacji ustalana na podstawie przyjętych parametrów i podlegająca redukcji podstawowa stawka celna nie zawsze dawała gwarancję pożądaną ochrony rynku rolnego kraju importującego wymagającej niezwłocznych działań.

Z tego względu Porozumienie zawiera Specjalną klauzulę ochronną (tzw. SSG od ang. Special Safeguard) o działaniu automatycznym nie wymagającą w przeciwieństwie do Porozumienia w sprawie środków ochronnych [par. 46 - 58] ani procedur ani rekompensaty.

Pozwala ona na wprowadzenie dotychczasowych ceł w przypadku nadmiernego importu lub obniżenia ceny importowej poniżej określonej ceny referencyjnej.

W przypadku nadmiernego importu takie dodatkowe cła można stosować *erga omnes* jedynie do końca danego roku.

W przypadku spadku cen takie dodatkowe cła mogą być stosowane jedynie indywidualnie dla każdej zakwestionowanej transakcji.

SSG nie ma jednak zastosowania w odniesieniu do importu dokonywanego w ramach wyżej omówionych kwot taryfowych [par. 92].

Prawo do takiej klauzuli ochronnej mają tylko ci członkowie WTO, którzy je sobie zarezerwowali stosownymi zapisami w swoich listach koncesyjnych. Należy do nich m.in. Unia Europejska.

Wsparcie wewnętrzne rolnictwa (subsydia wewnętrzne)

94. Subsydia wewnętrzne udzielane w sektorze rolnym dzielą się na 2 kategorie:

(1) Środki nie zakłócające handlu lub powodujące takie zakłócenia w stopniu minimalnym (tzw. kategoria zielona).

Środki tej kategorii nie podlegają żadnym ograniczeniom.

(2) Środki wywołujące zakłócenia w handlu (tzw. kategoria żółta). Środki tej kategorii podlegają ograniczeniom.

95. Przy powstawaniu WTO każdy jej członek musiał zinventaryzować swoje subsydia kategorii żółtej podając ich wartość.

Taki wyjściowy poziom subsydiowania został zapisany w jego Liście koncesyjnej jako nieprzekraczalny wraz z zobowiązaniem dokonania określonej redukcji w określonym czasie. Poziom zredukowany jest także nieprzekraczalny.

96. W stosunku do kategorii żółtej uczyniono w Porozumieniu wyjątki.

Są to:

(1) Pewne środki mieszczące się ramach polityki rozwoju w krajach rozwijających się, np. subsydia inwestycyjne; subsydiowanie wkładów produkcyjnych dla ubogich producentów; środki wspierające likwidację nielegalnych upraw narkotyków;

(2) Środki objęte tzw. zasadą de minimis jeśli ogólna wartość wsparcia udzielonego danemu produktowi nie przekracza 5% (kraje rozwinięte) i 10% (kraje rozwijające się) ogólnej wartości produkcji tego produktu.

Wyłączenie takie jest również możliwe jeśli ogólna wartość wsparcia udzielonego produkcji rolnej jako takiej nie przekracza 5% lub odpowiednio 10% jej wartości.

(3) Płatności bezpośrednie w ramach programów ograniczania produkcji.

Są one określane w terminologii WTO jako kategoria niebieska (w terminologii angielskiej Blue Box).

Unia Europejska korzysta z tej kategorii.

Subsydiowanie eksportu rolnego

97. Przy powstawaniu WTO każdy jej członek musiał zinventaryzować swoje subsydia eksportowe łącznie z ich wartością.

Taki wyjściowy poziom subsydiowania został zapisany w jego Liście koncesyjnej jako nieprzekraczalny wraz z zobowiązaniem dokonania określonej redukcji w określonym czasie. Poziom zredukowany jest także nieprzekraczalny.

Porozumienie zakazuje stosowania subsydiów eksportowych w stosunku do produktów rolnych za wyjątkiem tych subsydiów i produktów, które są wyspecyfikowane na liście koncesyjnej członka.

Dalsze negocjacje rolne

98. Jak wynika z powyższego w ramach Porozumienia w sprawie rolnictwa dokonano „zaryglowania” protekcjonizmu rolnego i pewnej jego redukcji.

Dla części członków WTO będących ważnymi eksporterami rolnymi (np. Australia, Kanada, Nowa Zelandia, Argentyna, Brazylia) krok ten był niewystarczający.

Dlatego w Porozumieniu zobowiązano się do podjęcia po 5 latach kolejnych negocjacji rolnych. .

Negocjacje te zostały podjęte. Z chwilą rozpoczęcia Rundy z Doha stały się one jednym z punktów jej agendy [par. 136 pkt (1)].

Zasady handlu usługami ⁸

99. Układ ogólny w sprawie handlu usługami zwany w skrócie GATS (od angielskiej nazwy General Agreement on trade in services GATS), określa zasady handlu usługami.

GATS określa zasady ogólne handlu usługami jednakże o warunkach eksportu usług do danego członka WTO decyduje jego Lista zobowiązań szczegółowych stanowiąca integralną część tego układu.

Przedmiot GATS

100. GATS odnosi się do środków (ang. measures) stosowanych przez członków, które oddziałują na handel usługami. Środkiem może być ustawa, przepis, zasada, procedura, decyzja, czynność administracyjna lub środek w jakiegokolwiek innej postaci.

W handlu usługami cła nie mają zastosowania.

Sposoby świadczenia usług

101. Kluczowe znaczenie dla funkcjonowania GATS i zrozumienia go ma przyjęta w tym Układzie definicja handlu usługami wyrażona 4 sposobami (ang. modes) świadczenia usług. Są to następujące sposoby:

(1) Sposób pierwszy - świadczenie usługi z terytorium jednego członka na terytorium innego członka.

Sposób ten potocznie określa się jako świadczenie transgraniczne (ang. cross-border). Jest to sposób bliski normalnej formie handlu towarami. Granicę przekracza jedynie sama usługa bez przenoszenia się osoby lub osób ją świadczących. Przedmiotem usługi mogą być np.: plany, projekty, konsulting, marketing, szkolenie lub leczenie na odległość, informacje i wiele innych. Usługa może być przekazywana tradycyjnie pocztą, faksem lub pocztą elektroniczną

(2) Sposób drugi - świadczenie usługi na terytorium jednego członka dla usługobiorcy innego członka.

Sposób ten określa się jako konsumpcję za granicą (ang. consumption abroad). Typowym tego przykładem jest np. turystyka zagraniczna, studiowanie lub szkolenie za granicą , leczenie się za granicą, gdzie konsument usługi przekracza granicą i nabywa ją w innym kraju. Taki sposób świadczenia przejawia się także w przekroczeniu granicy przez własność usługobiorcy np. statek, który jest remontowany w zagranicznej stoczni.

(3) Sposób trzeci - świadczenie usługi przez usługodawcę jednego członka poprzez swoją obecność handlową (ulokowanie przedsiębiorstwa) na terytorium innego członka.

⁸ Zob. też Paweł Bożyk, poz.1 s.89 – 95 i 233.

Sposób ten określa się w skrócie jako obecność handlową (ang. commercial presence).

Usługodawca musi w tym przypadku przekroczyć granicę i tam założyć stosowną formę prawną prowadzenia działalności gospodarczej np. firmę, filię, przedstawicielstwo, wspólne przedsięwzięcie.

(4) Sposób czwarty - świadczenie usługi przez usługodawcę jednego członka poprzez obecność jako osoby fizycznych tego członka na terytorium innego członka

Sposób ten określa się też jako tymczasową obecność osób fizycznych lub przepływ osób fizycznych (ang. movement of natural persons).

Sposób ten odnosi się tylko do osób fizycznych, które przebywają czasowo na zagranicznym rynku celem świadczenia usług. Mogą to być osoby fizyczne będące usługodawcami (a więc świadczące same usługi w formie tzw. samo zatrudnienia) oraz osoby fizyczne, które są zatrudnione przez wysyłającego je usługodawcę (a więc będące jego pracownikami).

GATS nie zajmuje się sprawami : obywatelstwa, stałego pobytu i zatrudnienia na bazie stałej ani też nie stosuje się do środków odnoszących się do osób fizycznych poszukujących dostępu do rynku pracy a więc migracji siły roboczej.

Zakres usług objętych GATS

102. Występujące współcześnie rodzaje usług odzwierciedlone są w stosowanej w WTO Usługowej sektorowej liście klasyfikacyjnej w podziale na 12 sektorów i 160 podsektorów.

103. GATS obejmuje w zasadzie jakąkolwiek usługę, z wyjątkiem usług publicznych świadczonych na warunkach niekomercyjnych.

Spod zakresu stosowania GATS wyjęte są także dotychczas środki oddziałujące na prawa ruchu lotniczego i usługi bezpośrednio związane z wykonywaniem tych praw (cywilny transport lotniczy).

W zakresie tego transportu GATS obejmuje jedynie usługi naprawy i utrzymania sprzętu lotniczego, sprzedaż i marketing usług transportu lotniczego oraz usługi systemu rezerwacji komputerowej.

Podstawowe Zasady ogólne

Traktowanie największego uprzywilejowania (KNU)

104. GATS stwierdza w Artykule II dotyczącym KNU, iż „w odniesieniu do jakiegokolwiek środka objętego niniejszym Układem każdy z członków musi udzielić bezzwłocznie i bezwarunkowo usługom i usługodawcom jakiegokolwiek innego członka traktowanie nie mniej korzystne niż to jakiego udziela podobnym usługom i usługodawcom jakiegokolwiek innego kraju”.

Zasada ta ma charakter bezwarunkowy i odnosi się do wszystkich usług i świadczących je usługodawców objętych GATS niezależnie od tego czy dany sektor/podsektor figuruje na liście zobowiązań szczegółowych członka.

105. Od KNU są jednak w GATS dwa podstawowe odstępstwa:

(a)wyłączone przez niektórych członków-założycieli pewne bilateralne umowy;

(b)będące pewną analogią do stref wolnego handlu i unii celnych „ porozumienia liberalizujące handel usługami”.

Każde takie porozumienie musi być notyfikowane w WTO i poddane testowi zgodności z zasadami WTO.

Przepisy wewnętrzne

106. GATS nie narusza suwerennych praw członków WTO do regulowania handlu usługami przepisami wewnętrznymi, w tym jeśli chodzi o wymogi kwalifikacyjne, standardy techniczne i wymogi licencyjne.

Członkowie WTO są jednak zobowiązani do przestrzegania pewnych określonych w GATS ogólnych zasad jak np.:

- a) w zakresie wszelkich usług objętych GATS usługodawcy muszą mieć możliwość odwoływania się od decyzji administracyjnych, które oddziałują na handel usługami;
- b) wymogi i procedury kwalifikacyjne, standardy techniczne i wymogi licencyjnych nie mogą tworzyć zbędnych przeszkód w handlu;
- c) powinno się harmonizować powyższe wymogi oraz wzajemnie uznawać kwalifikacje w drodze wzajemnych porozumień lub w drodze autonomicznej polityki.

107. W przeciwieństwie do handlu towarami GATS nie zawiera dotychczas zasad dotyczących subsydiów, zakupów rządowych oraz środków ochronnych. W sprawach tych prowadzone są negocjacje w ramach Rundy z Doha.

Zobowiązania szczegółowe

108. Odpowiednikiem list koncesji taryfowych GATT są w przypadku GATS Listy zobowiązań szczegółowych, w których wyrażone są zobowiązania danego członka w odniesieniu do konkretnych sektorów lub podsektorów usług w relacji do dostępu do rynku, traktowania narodowego i poszczególnych sposobów świadczenia usług.

Dostęp do rynku

109. W odniesieniu do dostępu do rynku każdy członek WTO musi przyznać usługom i usługodawcom któregośkolwiek innego członka traktowanie nie mniej korzystne niż to jakie jest przewidziane w jego liście zobowiązań szczegółowych, z uwzględnieniem zawartych w tej liście zastrzeżeń i ograniczeń.

110. Zobowiązania te, to podobnie jak związania stawek celnych, najniższy możliwy poziom traktowania. Nie uniemożliwia to w praktyce udzielania traktowania lepszego. Nazywa się to wówczas liberalizacją autonomiczną.

111. Jak wskazano wcześniej członkowie WTO mają szeroką swobodę regulowania handlu usługami różnymi środkami pod warunkiem przestrzegania wyżej omówionych zobowiązań o charakterze ogólnym [par. 106].

Istnieje jednak 6 kategorii restrykcji, których członkowi WTO nie wolno stosować w odniesieniu do sektora/podsektora umieszczonego na jego liście zobowiązań szczegółowych, jeśli na tej liście wyraźnie tego nie zaznaczy poprzez wprowadzenie stosownego ograniczenia. Restrykcje te dotyczą:

- (1) liczby usługodawców, czy to w postaci kontyngentów, monopoli, wyłącznych usługodawców, czy też wykonania testu potrzeb ekonomicznych;⁹
- (2) całkowitej wartości transakcji usługowych albo aktywów w postaci kontyngentów lub wymogu wykonania testu potrzeb ekonomicznych;
- (3) całkowitej ilości transakcji usługowych lub całkowitej wielkości produktu usługowego wyrażonego w formie kontyngentów lub wymogu wykonania testu potrzeb ekonomicznych;

⁹ Jest to prawo do dostosowania dostępu do rynku do już istniejącego na rynku potencjału usługodawców w danym sektorze lub podsektorze. Termin angielski - Economic needs test w skr. ENT.

- (4) ilości osób fizycznych świadczących usługi w postaci kontyngentów lub wymogu wykonania testu potrzeb ekonomicznych, całkowitej liczby osób fizycznych, które mogą być zatrudnione w danym sektorze usług albo które może zatrudnić dany usługodawca oraz które są konieczne dla świadczenia usług i bezpośrednio z nim związane ;
- (5) formy podmiotowości prawnej lub wspólnego przedsięwzięcia, za pomocą którego usługodawca może świadczyć usługę;
- (6) udziału kapitału zagranicznego w postaci górnego progu udziału procentowego zagranicznych podmiotów albo całkowitej wartości indywidualnego czy też łączonego wkładu zagranicznego.

112. Członek WTO udziela całkowitego dostępu do rynku w danym sektorze/podsektorze oraz w danym sposobie świadczenia usługi jeśli w tym sektorze/podsektorze i sposobie świadczenia nie stosuje żadnego z wyżej wymienionych 6 kategorii restrykcji. Jeśli wprowadzi określone ograniczenie, to udzielony zostanie jedynie częściowy dostęp do rynku.

Traktowanie narodowe

113. GATS w odróżnieniu od GATT w przypadku importowanych towarów nie zobowiązuje członka WTO do bezwarunkowego stosowania traktowania narodowego w stosunku do usług i usługodawców z innych krajów członkowskich WTO.

Obowiązek taki członek WTO ma jedynie w stosunku do sektorów/podsektorów usług jakie wpisane są na jego Liście zobowiązań szczegółowych. Jednakże podobnie jak w przypadku dostępu do rynku członek WTO może wpisać do swojej listy zobowiązań szczegółowych obok określonego sektora/podsektora określone ograniczenia zawężające traktowanie narodowe jakiego udziela.

W odróżnieniu jednak od dostępu do rynku GATS nie zawiera wykazu takich możliwych ograniczeń. Ograniczenia te zależą od woli członka udzielającego traktowania narodowego. W praktyce jednak są one wynikiem prowadzonych negocjacji między członkami w sprawie zobowiązań szczegółowych.

Reasumując, w sektorach objętych listą zobowiązań szczegółowych danego członka, z zastrzeżeniem warunków i wymogów tam wymienionych, każdy członek WTO musi przyznać zagranicznym usługom i usługodawcom, w odniesieniu do środków mających wpływ na świadczenie usług, traktowanie nie mniej korzystne niż to jakie przyznaje swoim krajowym usługom i usługodawcom.

Wyrażanie zobowiązań

114. Ograniczając się jedynie do przedstawienia wybranych najważniejszych zasad dokonywania zapisów i ich interpretacji można wymienić następujące 3 typowe zapisy odnoszące się do sektorów/podsektorów wpisanych na listę zobowiązań szczegółowych:

a) pełne zobowiązanie:

wpisanie na Listę zobowiązań szczegółowych danego sektora lub podsektora bez żadnych ograniczeń w stosunku do dostępu do rynku, traktowania narodowego oraz sposobów świadczenia usług;

b) zobowiązanie z ograniczeniami:

Gdy wpisane są ograniczenia. Mogą tu wystąpić dwie sytuacje:

- pierwsza, to związanie (utrwalenie) stosowanego środka (ang. „standstill”);

- druga, to dokonanie liberalizacji stosowanego środka i związanie tego stanu (ang. „rollback”);

c) brak zobowiązania:

W tym przypadku członek ma, za wyjątkiem zobowiązań wynikających z KNU oraz innych zasad ogólnych, w odniesieniu do danego sektora/podsektora swobodę regulowania handlu we wskazanym sposobie w zakresie dostępu do rynku oraz traktowania narodowego.

115. W stosunku do sektorów i podsektorów nie wpisanych na Listę zobowiązań szczegółowych członek WTO ma, za wyjątkiem zobowiązań wynikających z KNU oraz innych zasad ogólnych, swobodę regulowania handlu usługami

Liberalizacja handlu usługami-negocjacje usługowe

116. Runda Urugwajska i odbywające się już po powstaniu WTO sektorowe negocjacje usługowe pozostawiły jednak jeszcze szerokie pole dla dalszej liberalizacji handlu usługami. Członkowie WTO zobowiązali się w GATS, iż po 5 latach przystąpią do kolejnych negocjacji w sprawie usług. Negocjacje takie podjęto i aktualnie stanowią one część agendy Rundy z Doha.

Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej [TRIPS] [omówione w Części II par. 16 – 26]

Mechanizm Przeglądów Polityki Handlowej

117. Porozumienie zwane Mechanizmem Przeglądów Polityki Handlowej (w skrócie TPRM od ang. Trade Policy Review Mechanism) ma na celu okresową regularną i kolektywną ocenę pełnego zakresu polityki i praktyki handlowej danego członka WTO i wpływu tej polityki i praktyki na funkcjonowanie wielostronnego systemu handlu.

118. Przegląd nie jest pomyślany jako „rozliczanie lub sprawdzian” danego członka WTO pod względem realizowania przez niego jego zobowiązań. Temu służą stosowne procedury notyfikacyjne i przeglądowe dotyczące poszczególnych wielostronnych porozumień handlowych stosownie do pierwszej funkcji WTO [par. 13].

Członkowie przestrzegający zasad WTO mogą niezależnie od tego prowadzić różne polityki i różnić się pod względem otwarcia rynku lub stosowanych instrumentów i procedur.

Dyskusja w ramach Przeglądu Polityki Handlowej oparta na procedurze dostarczonych materiałów oraz pisemnych pytań i odpowiedzi pozwala członkom WTO wzajemnie lepiej poznać sytuację partnerów, ich problemy i stawiane cele.

Jest to też okazja do dialogu, wyrażania opinii, sygnalizowania problemów z punktu widzenia partnerów handlowych kraju będącego przedmiotem przeglądu.

Częstotliwość przeglądów zależy od udziału w handlu światowym. Np. główni uczestnicy handlu światowego - Członkowie WTO (w tym Unia Europejska) podlegają przeglądom co 2 lata.

Uzgodnienie w sprawie rozwiązywania sporów

119. Porozumienie noszące powyższą nazwę (w skrócie DSU od ang. Dispute Settlement Understanding) jest jednym z głównych filarów systemu WTO.

Służy ono do egzekwowania od wszystkich Członków WTO przestrzegania podjętych przez nich zobowiązań w ramach wielostronnych porozumień WTO.

Wynikają z niego następujące ogólne zasady postępowania ze sprawami spornymi odnoszące się do każdego członka WTO:

- a) nie można być „sędzią we własnej sprawie”;
 - b) nie można samowolnie bez zgody WTO stosować wobec innego członka retorsji handlowych;
 - c) będąc wezwanym przez innego członka lub członków musi się podjąć z nim konsultacje a w przypadku braku porozumienia i skierowania przez poszkodowanego sprawy do rozstrzygnięcia przez WTO poddać obowiązującej w WTO procedurze rozwiązywania sporu;
- (4) dokonane przez WTO rozstrzygnięcia sporów są niepodważalne i członek, którego one dotyczą musi się im podporządkować.

Spór kierowany jest do rozstrzygnięcia przez panel składający się z niezależnych ekspertów z możliwością odwołań od ich ustaleń do Organu Apelacyjnego WTO.

Ostateczne ustalenia są kierowane do Rady Generalnej WTO działającej w roli tzw. Organu Rozwiązywania Sporów, która nadaje im charakter obowiązujący.

Jeżeli skarga zostanie uznana za bezzasadną, to wnoszący ją członek WTO musi się z tym pogodzić.

Jeśli zostanie ona uznana w całości lub w części za słuszną, to sprawca musi się poddać rekomendacjom Rady Generalnej i wycofać z zastosowanego środka.

120. W krańcowych sytuacjach jeśli poczynania pozwanego członka zostaną przez WTO uznane za naruszenie określonych postanowień porozumień WTO a członek ten się z nich nie wycofa lub nie osiągnie jakiegoś kompromisowego rozwiązania z poszkodowanym, to ten ostatni ma prawo na ustalonych w DSU zasadach zastosować retaliację handlową (sankcje handlowe) wobec importu towarów lub usług pochodzących od członka-sprawcy.

Retaliację (sankcje) takie mogą zastosować jedynie poszkodowani członkowie WTO uczestniczący w sporze.

DSU nie przewiduje bowiem sankcji handlowych ze strony członków w takim sporze nieuczestniczących.

121. Istotną cechą charakterystyczną systemu DSU jest tzw. „retaliacja międzysektorowa” (ang. cross-sector retaliation). DSU określa sytuacje w jakich dany członek WTO stosujący retaliację może w odwet za niezgodny z postanowieniami danego wielostronnego porozumienia WTO użyć środka z zakresu innego porozumienia WTO. (

122. Ważną cechą systemu rozwiązywania sporów w WTO jest to, że konkluzje paneli i Organu Apelacyjnego nie są poddawane w Radzie Generalnej(DSB) głosowaniu i muszą w zasadzie być automatycznie przyjęte, gdyż obalić te konkluzje musiałby konsensus wszystkich (inaczej konsensus „przeciw” tzw. konsensus negatywny) łącznie ze stroną która wygrała swoją sprawę, co jest nieprawdopodobne.

123. W systemie rozwiązywania sporów w WTO regulowane jest wiele spraw spornych. Mają też miejsce retaliacje handlowe. Unia Europejska była w wielu przypadkach zarówno stroną pozywającą jak i pozwaną. Do poważnych spraw spornych dochodziło między Unią Europejską i USA.

124. W WTO mogą być rozwiązywane spory między członkami WTO.

Członek WTO nie może skierować do WTO skargi na państwo nie będące członkiem tej organizacji i odwrotnie państwo takie nie może kierować do WTO skarg na członka WTO.

Porozumienia Fakultatywne

Porozumienie w sprawie zakupów rządowych.¹⁰

125. Główny sens tego Porozumienia (w skrócie ang. GPA od Government Procurement Agreement) polega na stosowaniu pomiędzy jego stronami zasady traktowania narodowego w odniesieniu do ich produktów , usług i dostawców w dziedzinie zakupów rządowych (publicznych).

126. Porozumienie GPA nie ma zastosowania z góry do wszelkich zakupów rządowych jakie mogą mieć miejsce na terytorium strony Porozumienia GPA lecz tylko w stosunku do zakupów rządowych(publicznych):

- a) produktów lub usług lub dokonywanych przez agencje rządowe (publiczne), które dana strona Porozumienia ma wpisane do swojego załącznika stanowiącego integralną część Porozumienia;
- b) produktów i usług, których wartość przekracza określony wartościowy próg uzgodniony przez strony Porozumienia GPA.

127. Zarówno prawa jak i obowiązki wynikające z Porozumienia GPA dotyczą jedynie jego stron.

Członek WTO uczestniczący w Porozumieniu GPA może odmówić w zakresie zakupów rządowych traktowania narodowego członkowi WTO nie będącemu stroną tego Porozumienia.

128. Porozumienie nie odnosi się do zakupów o charakterze militarnym.

129. Polska do momentu przystąpienia do Unii Europejskiej nie była członkiem Porozumienia GPA.

Po przystąpieniu do UE Polska obok pozostałych obecnie 26 członków Unii Europejskiej jest stroną Porozumienia GPA.

Poza wymienionymi stronami GPA jest aktualnie jeszcze 12 innych członków WTO.

Porozumienie w sprawie handlu cywilnym sprzętem lotniczym

130. Ogólnym celem Porozumienia jest ułatwienie handlu cywilnym sprzętem lotniczym.

Sygnatariusze Porozumienia zobowiązali się m.in. do:

- a) zniesienia ceł w imporcie cywilnego sprzętu lotniczego;
- b) pozostawienia nabywcom samolotów cywilnych swobody wyboru dostawców na bazie przesłanek handlowych i technologicznych;
- c) nie narzucania liniom lotniczym, producentom oraz innym jednostkom źródeł zakupu, które dyskryminowałyby dostawców spośród sygnatariuszy Porozumienia;
- d) nie stosowania bodźców do sprzedaży i zakupów z określonego źródła, które dyskryminowałyby dostawców z krajów-sygnatariuszy Porozumienia.

Porozumienie zawiera także postanowienie dotyczące wsparcia rządowego, kredytów eksportowych oraz zasad polityki cenowej.

131. Aktualnie poza Unią Europejską i jej 27 państwami członkowskimi stronami tego Porozumienia jest jeszcze 8 innych członków WTO.

¹⁰ Zob. też Paweł Bożyk, poz.1 s.287.

Polska stała się stroną tego Porozumienia w związku z przystąpieniem do Unii Europejskiej.

Problematyka związków pomiędzy handlem a ochroną środowiska

132. Założyciele WTO mieli świadomość dużej wagi tej problematyki i jej społecznej wrażliwości.

Problematykę tę wyznaczają w WTO dwie skrajne przesłanki.

Po pierwsze, obawy aby realizowana w WTO liberalizacja handlu nie przyczyniała się do degradacji środowiska. Aby zobowiązania członków WTO wynikające z porozumień WTO nie krępowały ich polityki ochrony środowiska naturalnego.

Po drugie, obawy aby polityka ochrony środowiska nie stawała się przykrywką dla protekcjonizmu utrudniającego handel międzynarodowy.

Ważne znaczenie ma także zapewnienie spójności funkcjonowania systemu WTO ustalającego zasady handlu międzynarodowego i Wielostronnych Umów Środowiskowych (Multilateral Environmental Agreements w skrócie ang. MEA) regulujących różne międzynarodowe aspekty ochrony środowiska. Szereg z tych porozumień zawiera postanowienia ingerujące w handel a nie wszyscy członkowie WTO są ich stronami. Jakkolwiek w systemie WTO aktualnie nie ma porozumienia dotyczącego handlowych aspektów ochrony środowiska, to problematyka ta jest przedmiotem dyskusji i analiz w ramach w tym celu powołanego w ramach WTO Komitetu Handlu i Środowiska.

Nowe Tematy

133. W trakcie tworzenia WTO a zwłaszcza wkrótce po jej powstaniu, wśród szeregu wpływowych członków WTO a zwłaszcza Unii Europejskiej i USA narastało przekonanie, iż WTO powinna podjąć pewne nowe tematy i zjawiska jakie występują we współczesnym handlu lub mają wpływ na niego a które nie zostały wcale uregulowane w systemie WTO, bądź potraktowane jedynie połowicznie.

Tematy te to:

- a) handel i inwestycje;
- b) handel a zasady konkurencji;
- c) ułatwianie procedur handlowych;
- d) przejrzystość mechanizmów zakupów rządowych we wszystkich krajach członkowskich WTO;
- e) handel elektroniczny;
- f) standardy pracy.

134. Podjęte dyskusje wykazały jednakże, iż większa część członków WTO spośród krajów rozwijających się nie jest jeszcze przygotowana do rozszerzania zakresu regulacji systemu WTO o powyższe tematy.

Członkowie WTO przyjęli jedynie polityczną deklarację powstrzymania się od ewentualnego clenia transmisji elektronicznych (handel elektroniczny).

Ze szczególnie zdecydowanym sprzeciwem krajów rozwijających się spotkała się problematyka standardów pracy potraktowana przez nie jako groźba zamachu na konkurowanie przez nie na rynku międzynarodowym niskimi kosztami płac.

Kraje te wyszły natomiast z wieloma żądaniami korekty systemu WTO pod kątem szczególnie dogodnego ich potraktowania.

Postulaty te zaliczane są w WTO do tzw. problematyki implementacyjnej oraz specjalnego i zróżnicowanego traktowania (Special and differentiated treatment w skrócie ang. S&D).¹¹

Runda z Doha

135. Jak wskazano wcześniej [par. 13.] jedną z funkcji WTO jest przeprowadzanie wielostronnych negocjacji handlowych.

Negocjacje takie odbywają się w ramach tzw. rund na podstawie uzgodnionej przez wszystkich członków agendy.

Unia Europejska była głównym zwolennikiem podjęcia w ramach nowopowstałej WTO kolejnej rundy negocjacji handlowych.

Czynnikiem sprzyjającym tej koncepcji był fakt, iż członkowie-założyciele WTO zdecydowali przy jej tworzeniu, iż kontynuowane będą w jej ramach negocjacje dotyczące rolnictwa i usług [par. 98 i 116].

136. Po kilkuletnich trudnych przygotowaniach w listopadzie 2001 na Konferencji Ministerialnej w Doha zdecydowano o rozpoczęciu nowej rundy w oparciu o agendę obejmującą aktualnie (w międzyczasie wycofano kilka tematów) następujące tematy:

- (1) Rolnictwo;
- (2) Usługi;
- (3) Dostęp do rynku dla towarów nierolnych;
- (4) Niektóre problemy z zakresu Porozumienia TRIPS;
- (5) Ułatwianie handlu (Trade Facilitation);
- (6) Zasady WTO (z zakresu: Porozumienia w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych, Porozumienia w sprawie antydumpingu oraz regionalnych porozumień handlowych);
- (7) Handel i środowisko;
- (8) Handel elektroniczny;
- (9) Ulepszenie i wyjaśnienie postanowień Uzgodnienia w sprawie rozwiązywania sporów
- (10) Problematyka małych gospodarek;
- (11) Handel, zadłużenie i finanse;
- (12) Handel i transfer technologii;
- (13) Współpraca techniczna i budowa potencjału krajów rozwijających się i najmniej rozwiniętych;
- (14) Kraje najmniej rozwinięte;
- (15) Specjalne i zróżnicowane traktowanie krajów rozwijających się;
- (16) Problematyka implementacyjna.

138. Agenda nasycona jest w dużym stopniu problematyką krajów rozwijających się zarówno w postaci specyficznych tematów ich dotyczących (tematy 10-16) w ramach pozostałych.

139. Runda z Doha miała zakończyć się do 1 stycznia 2005.

Okazała się jednak przedsięwzięciem złożonym i kontrowersyjnym.

Negocjacje są nadal w toku.

140. Stawką, o którą chodzi w Rundzie z Doha jest dalsze otwarcie dostępu do rynków członków WTO w dziedzinie towarów rolnych, nierolnych i usług (Dostęp do rynku) oraz udoskonalenie i rozszerzenie zasad systemowych w różnych dziedzinach (Zasady).

¹¹ Zob. też, Paweł Bozyk, poz.1 s.320 – 321.

Unia Europejska i Polska w WTO

Institutionalne aspekty statusu Unii Europejskiej w WTO

140. Unia Europejska jest pełnoprawnym członkiem WTO niezależnie od członkostwa w WTO jej 27 członków.

Państwa członkowskie UE będąc członkami WTO nie prowadzą w WTO swojej indywidualnej polityki. Realizują tam za pośrednictwem Komisji Europejskiej politykę wspólnotową.

141. Unia Europejska ma wspólną politykę handlową („Common Commercial Policy”).¹² Zgodnie z Artykułem 133 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE) obecnie wspólna polityka handlowa formalnie opiera się na jednolitych zasadach, w szczególności w zakresie:

- a) zmian taryf celnych;
- b) zawierania układów celnych i handlowych;
- c) instrumentów liberalizacji;
- d) polityki eksportowej
- e) środków ochronnych w handlu, takich jakie muszą być podejmowane w przypadku dumpingu lub subsydiów.

Lista tych zasad nie jest wyczerpująca i zgodnie z opiniami Trybunału Europejskiego oraz postanowieniami wprowadzonymi przez Traktaty Amsterdamski i Nicejski obejmuje nie tylko sprawy wymiany towarowej lecz także dotyczące usług i własności intelektualnej.

Wspólna polityka handlowa Unii Europejskiej w WTO obejmuje zarówno sprawy, gdzie Unia Europejska ma wyłączne kompetencje (exclusive competence) jak i związane z handlem sprawy, gdzie obowiązują kompetencje dzielone (shared competence) z państwami członkowskimi.

Aktualnie wyłączne kompetencje dotyczą: towarów, większości usług, własności intelektualnej. Kompetencje dzielone: kultury, edukacji i zdrowia.

142. Organem decyzyjnym jest Rada (Council), w ramach której następuje uzgadnianie polityki gospodarczej państw członkowskich. Decyzje w sprawach WTO Rada podejmuje w składzie ministrów kompetentnych w tej dziedzinie.

Rada określa mandat Komisji Europejskiej do negocjacji w ramach WTO.

Rada podejmuje decyzje w sprawie rozpoczęcia negocjacji i aprobuje rezultaty negocjacji.

Natomiast realizatorem polityki Unii Europejskiej na forum WTO jest Komisja Europejska.

143. W sprawach, w których Wspólnota ma wyłączne kompetencje obowiązuje ją kwalifikowana większość w podejmowaniu decyzji przez Radę. Jeśli jednak negocjowane umowy zawierają postanowienia, dla których wymagana jest jednomyślność w przyjmowaniu wewnętrznych zasad, lub jeśli odnoszą się one do dziedzin, w których Wspólnota, uchwalając reguły wewnętrzne, nie korzystała jeszcze z kompetencji przyznanych jej przez traktat, to Rada działa jednomyślnie przy rokowaniach i zawieraniu porozumień w powyższych dziedzinach.¹³

144. Komisja Europejska negocjuje w WTO w konsultacji ze specjalnym komitetem tzw. „Komitetem Artykułu 133” (w skr. Komitet 133). W skład tego Komitetu wchodzi

¹² Zob. też Paweł Bożyk, poz.1 s.364..

¹³ Ewa Synowiec, poz.4 s.242.

przedstawiciele 27 państw członkowskich i Komisji Europejskiej. Główną funkcją tego Komitetu jest koordynowanie polityki handlowej Unii Europejskiej.

Polska jako członek Unii Europejskiej w WTO

145. Jakkowiek handel zagraniczny Polski koncentruje się w dużym stopniu na rynku Unii Europejskiej, to system WTO ma ważne znaczenie dla naszych interesów gospodarczych.

Po pierwsze, poprawa dostępu towarów i usług naszych głównych unijnych importerów do rynków krajów trzecich przełożona na poprawę ich sytuacji gospodarczej stwarza lepsze szansę zbytu naszych towarów i usług na rynku unijnym.

Po drugie, stopniowo - w tym zwłaszcza poprzez inwestycje zagraniczne w Polsce - wychodzić będziemy na większą skalę sami z naszymi towarami przemysłowymi i rolnymi na rynki krajów trzecich i jesteśmy zainteresowani dogodnymi warunkami dostępu do nich.

Po trzecie, szczególnie wrażliwe na negocjacje rolne w Rundzie z Doha są nasze interesy w tym sektorze, zwłaszcza w odniesieniu do korzyści jakie odnosimy i jakich oczekujemy z tytułu uczestnictwa we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej.

Po czwarte, konsekwencją procesów globalizacji jest coraz silniejsza presja dynamicznych eksporterów z krajów trzecich na rynek unijny z perspektywą coraz bardziej odczuwalnej z nimi konkurencji zarówno na rynku naszym jak i na rynkach zbytu naszych towarów w innych krajach UE i w krajach trzecich.

Po piąte, w interesie Polski - członka UE poddanego w wielu dziedzinach gospodarki wysokim standardom i surowym dyscyplinom unijnym - jest aby ogólne zasady WTO przybliżały się w miarę możliwości do tych standardów i dyscyplin uniemożliwiając naszym konkurentom korzystanie z istniejącej miejscami asymetrii pomiędzy zasadami WTO i Unii Europejskiej.

Po szóste, pomyślnie zakończenie przez WTO trwających jeszcze negocjacji akcesyjnych z naszymi wschodnimi partnerami handlowymi jak np. Rosją i Ukrainą w zakresie spełnienia przez nich wymogów systemowych WTO oraz poprawy warunków dostępu do ich rynków towarowych i usługowych powinno ułatwić nasz handel z nimi.

146. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i przyjęcie Wspólnej Polityki Handlowej zmieniło także szereg aspektów dotyczących naszego uczestnictwa w WTO oraz naszej polityki handlowej. I tak w szczególności:

- 1) naszym reprezentantem na forum WTO jest Unia Europejska reprezentowana przez Komisję Europejską;
- 2) nasze zobowiązania w WTO dotyczące ceł, kwot taryfowych na towary rolne oraz subsydiów wewnętrznych i eksportowych w zakresie rolnictwa zostały zastąpione przez odpowiednie zobowiązania Unii Europejskiej;
- 3) w gestii Unii Europejskiej jest także prowadzenie bieżącej polityki celnej w tym tymczasowe zawieszenia ceł;
- 4) przyjęliśmy unijne przepisy techniczne określające techniczne wymogi towarów;
- 5) nasze zobowiązania szczegółowe w GATS będą z uwzględnieniem wyników negocjacji usługowych w Rundzie z Doha częścią nowej skonsolidowanej listy zobowiązań szczegółowych Unii Europejskiej i jej państw członkowskich;
- 6) objęci zostaliśmy prawami i obowiązkami z tytułu uczestnictwa Unii Europejskiej i jej państw członkowskich w Porozumieniu w sprawie zakupów rządowych oraz Porozumieniu w sprawie handlu cywilnym sprzętem lotniczym (przed przystąpieniem do Unii Europejskiej takich praw i obowiązków nie mieliśmy);

- 7) nasz System Powszechnych Preferencji (GSP) dla krajów rozwijających się zastąpiony został systemem Unii Europejskiej, w tym wolnocłowym i wolnym od kontyngentów traktowaniem importu z krajów najmniej rozwiniętych;
- 8) musieliśmy wypowiedzieć dwustronne umowy handlowe, w tym porozumienia o wolnym handlu, które zostały zastąpione umowami Unii Europejskiej. Dotyczy to m.in. naszych stosunków handlowych z USA, Rosją, Ukrainą;
- 9) nie możemy samodzielnie wnosić do systemu rozwiązywania sporów w WTO ewentualnych spraw spornych. Uprawnienia takie ma bowiem Unia Europejska jako całość; W konsekwencji Polska została także objęta sprawami spornymi wytoczonymi na forum WTO przeciwko Unii Europejskiej i przez Unię Europejską przeciwko innym członkom WTO i wynikającymi z nich w pewnych przypadkach sankcjami handlowymi;
- 10) Komisja Europejska przejęła od nowych członków ich gestię w dziedzinie środków obrony handlowej (zwłaszcza antydumping, środki zaradcze przeciwko subsydiom, środki ochronne, SSG), którą realizuje zgodnie z procedurami wspólnotowymi w odniesieniu do całego rynku wspólnotowego. Państwa członkowskie Unii nie mogą chronić swoich rynków indywidualnie za pomocą ceł antydumpingowych, ceł wyrównawczych i innych środków ochronnych.
- 11) zgodnie z Rozporządzeniem w sprawie Barrier w Handlu (Trade Barriers Regulation TBR) Komisja Europejska monitoruje środki obrony handlowej stosowane przez kraje trzecie w stosunku do przedsiębiorstw (antydumping i środki antysubwencyjne) bądź państw członkowskich (ochrona przed nadmiernym importem). Państwa członkowskie i ich przemysły są często bezpośrednio zaangażowane w postępowania ochronne wszczynane przez kraje trzecie i bronią w nich swoich interesów. Komisja Europejska udziela porad państwom członkowskim. Czuwa także nad tym aby kraje trzecie w podejmowanych postępowaniach działały zgodnie ze swoimi zobowiązaniami w WTO. Komisja działa w tych przypadkach w różnych stosownych ramach jak: konsultacje dwustronne, konsultacje w kontekście właściwych porozumień WTO oraz w procedurach rozwiązywania sporów w WTO.

Literatura i źródła do części I

1. Paweł Bożyk, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, 2008.
2. *Układ ogólny w sprawie taryf celnych i handlu*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.
3. *Przewodnik handlowy po Układzie ogólnym w sprawie handlu usługami*, ITC/UNCTAD/WTO, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2002.
4. *Unia Europejska Przygotowania Polski do członkostwa*, Redakcja naukowa i koordynacja Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska i Ewa Synowiec, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2001.
5. *Understanding the WTO*, WTO 2003, www.wto.org
6. *Egzemplifikacja Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych*, materiały do ćwiczeń, redaktor naukowy Paweł Bożyk, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie, Warszawa 2004
7. *Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze*, praca zbiorowa pod redakcją Adama Budnikowskiego i Elżbiety Kaweckiej-Wyrzykowskiej, Warszawa 2000
8. Marian Guzek, *Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze, Zarys teorii i polityki handlowej*, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań 2001.
9. *The WTO-a training package*, www.wto.org
10. *Doha Development Agenda: Making trade work for all*, www.europa.eu.int/comm/trade/centre/infopack

11. *An Introduction to the GATS*, WTO 1999, www.wto.org
12. *Polityka handlowa Unii Europejskiej w kontekście zasad WTO*, Tomasz Jodko, Ekonomiczny-Informatyczny Kwartalnik Teoretyczny WSEI, Warszawa, nr.7, 2006-11-04
13. *Trade Policy- the EU's relations with the rest of the world*, European Commission, Directorate-General for Trade, 2006
14. *The General Agreement on Trade in Services – An Introduction*, WTO Secretariat 29 March 2006 http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/cbt_course_e/c1s4p1_e.htm
15. *Polska w WTO*, Redakcja naukowa Janusz Kaczurba i Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego; Warszawa 2002.

CZEŚĆ II

OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ ¹⁴

Informacje ogólne

Pojęcie i zakres przedmiotowy własności intelektualnej

1. Bardzo ogólnie ujmując własność intelektualną można określić jako: prawa wynikające z intelektualnej twórczości w dziedzinie przemysłowej, naukowej, literackiej i artystycznej.¹⁵
2. Prawa te podlegają ochronie.
Pośrednio ochrona tych praw odnosi się do określonych przedmiotów lub dziedzin własności intelektualnej.
3. Biorąc pod uwagę współczesną ochronę praw własności intelektualnej w skali międzynarodowej, Unii Europejskiej oraz w Polsce można wyróżnić następujące 19 kategorii przedmiotów lub dziedzin [dziedzin dotyczą pkt (16) i (17) niżej] tej ochrony:¹⁶
 - (1) utwory (literackie, naukowe i artystyczne) a także zaliczane do utworów (2) programy komputerowe i (3) bazy danych spełniające cechy utworu;
 - (4) wykonania artystów wykonawców;
 - (5) fonogramy i wideogramy;
 - (6) nadania radiowe i telewizyjne;
 - (7) pierwsze wydania oraz (8) wydania naukowe i krytyczne;
 - (9) wynalazki;
 - (10) topografie układów scalonych;
 - (11) wzory użytkowe;
 - (12) wzory przemysłowe;
 - (13) znaki towarowe i usługowe;
 - (14) nazwy handlowe (znaki firmowe);
 - (15) oznaczenia geograficzne;

¹⁴ O ile nie zaznaczono inaczej dalsza numeracja paragrafów odnosi się do części II.

¹⁵ Poz.6 s.3.

¹⁶ Prawa dotyczące wymienionych przedmiotów i dziedzin omówione są dalej.

- (16) zwalczanie nieuczciwej konkurencji , w tym (17) informacje nieujawnione;
(18) bazy danych nie spełniające cech utworu
(19) odmiany roślin.

4. Własność intelektualną dzieli się na dwie podstawowe dziedziny:

- a) prawa autorskie i pokrewne;
- b) prawa własności przemysłowej.

5. Przedstawione w par.3 kategorie wymienione w pkt (1) – (3) dotyczą praw autorskich, wymienione w pkt (4) – (8) praw pokrewnych, kategorie i dziedziny wyszczególnione w pkt (9) – (17) praw własności przemysłowej.

Kategorie wymienione w pkt 18 i 19 podlegają ochronie *sui generis*¹⁷ według specyficznych dla nich zasad.

Międzynarodowy wymiar ochrony własności intelektualnej

6. Ochrona własności intelektualnej jest sprawą wykraczającą poza terytorium suwerennego państwa.

W otwartym świecie, w którym odbywa się przepływ towarów, usług, informacji i osób ważne jest aby:

- a) prawa własności intelektualnej danej osoby fizycznej lub prawnej były chronione nie tylko na terytorium jej państwa lecz także za granicą;
- b) aby ochrona ta, jeśli jest dostępna w danym państwie za granicą, była dla cudzoziemców (osób fizycznych i prawnych) na niegorszym poziomie niż ta z jakiej korzystają miejscowi obywatele (osoby fizyczne i prawne);
- c) aby zakres i standard ochrony własności intelektualnej mieścił się ramach pewnych minimalnych wspólnie uzgodnionych parametrów tak, aby pomiędzy poszczególnymi państwami nie zachodziły rażące dysproporcje.

Przesłanki powyższe legły u podstaw zaistnienia już pod koniec XIX wieku dwóch konwencji międzynarodowych.

Podstawowe konwencje międzynarodowe

7. W roku 1883 powstała Konwencja Paryska o ochronie własności przemysłowej zaliczająca do własności przemysłowej prawa odnoszące się do: wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, znaków usługowych, nazw handlowych, oznaczeń lub nazw pochodzenia¹⁸ i zwalczanie nieuczciwej konkurencji.

Stronami Konwencji Paryskiej jest aktualnie 171 państw.

Polska jest stroną Konwencji Paryskiej od roku 1919 a w jej rozwiniętej wersji Aktu Sztokholmskiego od 1968 (weszła w życie dla Polski w roku 1974).

8. W roku 1886 powstała Konwencja Berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych (utwory).

Stronami Konwencji Berneńskiej są aktualnie 163 państwa.

Polska jest stroną tej Konwencji od roku 1920 a do jej współczesnej wersji w postaci tzw. Aktu Paryskiego przystąpiła w dwóch kolejnych etapach w roku 1990 i 1994.

¹⁷ łac. swego rodzaju, w swoim rodzaju, swoisty.

¹⁸ Ówczesne określenie dla oznaczeń geograficznych.

9. Prawa pokrewne dopiero w roku 1961 stały się przedmiotem Konwencji o ochronie praw dotyczących wykonań artystycznych, fonogramów i nadań organizacji nadawczych (prawa pokrewne) , zwanej też Konwencją Rzymską .

Stronami Konwencji Rzymskiej jest aktualnie 86 państw.

Polska przystąpiła do niej w roku 1997.

10. Te trzy konwencje stanowiły do roku 1994 podstawę międzynarodowego systemu ochrony własności intelektualnej, którego główne elementy to:

a) zasada traktowania narodowego (lub krajowego lub zasada asymilacji) zapewniająca, poza ściśle określonymi wyjątkami, niedyskryminacyjną ochronę praw własności intelektualnej osób fizycznych i prawnych pochodzących z państwa - strony konwencji w innych państwach stronach - konwencji w porównaniu z miejscowymi osobami;

b) tzw. minimum konwencyjne tej ochrony, poniżej którego państwa-strony konwencji nie mogły zejść w odniesieniu do osób pochodzących z innych państw-stron konwencji.

11. Obok podstawowych konwencji regulujących główne zasady ochrony własności intelektualnej powstawały także konwencje międzynarodowe regulujące pewne odcinkowe aspekty tych zasad - zwłaszcza techniczne - i ułatwiające praktyczną realizację ochrony własności intelektualnej w skali międzynarodowej (wymienione dalej w związku odpowiednimi kategoriami przedmiotów własności intelektualnej).

WIPO – Światowa Organizacja Własności Intelektualnej

12. Ważnym etapem kształtowania się międzynarodowego systemu ochrony praw własności intelektualnej w świecie było powstanie w 1967 r. Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (w skr. ang. WIPO od World Intellectual Property Organization) z siedzibą w Genewie, jako wyspecjalizowanej agencji systemu ONZ. WIPO liczy aktualnie 184 członków. Polska jest członkiem WIPO od roku 1975.

13. Do zadań WIPO należy w szczególności:

- a) promocja ochrony własności intelektualnej w świecie;
- b) sprawowanie obsługi 24 międzynarodowych konwencji (w tym wspomnianych w par. 11);
- c) pomoc w negocjowaniu nowych porozumień i konwencji;
- d) prowadzenie badań nad współczesnymi problemami ochrony własności intelektualnej;
- e) odpłatne usługi w zakresie międzynarodowych zgłoszeń patentowych, rejestracji znaków towarowych i oznaczeń geograficznych;
- f) administrowanie systemami klasyfikacji własności intelektualnej,
- g) arbitraż w zakresie domen internetowych.

WIPO jest ważną instytucją wspomagającą międzynarodowy system własności intelektualnej nie stanowi natomiast jego zasad.

Światowa Organizacja Handlu-Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej TRIPS

14. Taki międzynarodowy system ochrony własności intelektualnej na pewnym etapie okazał się nieadekwatny do potrzeb wynikających z rozwoju gospodarki światowej, a zwłaszcza postępu technicznego owocującego nowymi technologiami.

Po pierwsze, istniejące podstawowe konwencje międzynarodowe w bardzo małym stopniu wpływały na efektywność dochodzenia i egzekwowania praw własności intelektualnej w poszczególnych krajach.

Po drugie, konwencje te nie zawierały skutecznych instrumentów egzekwowania od ich członków wywiązywania się z przyjętych zobowiązań.

Po trzecie, w warunkach dużej asymetrii w świecie jeśli chodzi o tworzenie przedmiotów własności intelektualnej i zapotrzebowanie na korzystanie z niej, wiele krajów nie było dostatecznie umotywowanych aby przystępować do tych konwencji.

Po czwarte, w świecie pojawiły się nowe przedmioty własności intelektualnej nie wyszczególnione w dotychczasowych konwencjach jak topografie obwodów scalonych, programy komputerowe i bazy danych.

Po piąte, Konwencja Paryska nie określała minimalnych okresów ochrony a okresy ustalone w innych konwencjach były w pewnych przypadkach uznane za zbyt krótkie.

15. Dodatkowo rozwój postępu technicznego oraz zmiany strukturalne w gospodarce światowej wyłaniające coraz większą ilość krajów zaangażowanych w procesy industrializacyjne, przyczyniły się do wzrostu skali korzystania z niechronionej w tych krajach własności intelektualnej a także do rozprzestrzeniania się zjawiska obrotu towarami pirackimi i podrabianymi oraz innych przejawów nielegalnego korzystania z własności intelektualnej.

Okoliczności te skłoniły zwłaszcza USA i Unię Europejską do podjęcia zasadniczej reformy ówczesnego międzynarodowego systemu ochrony własności intelektualnej.

16. Ze względu na wielkie znaczenie ekonomiczne ochrony własności intelektualnej i jej wielorakie implikacje dla handlu międzynarodowego została ona wpisana na agendę Rundy Urugwajskiej prowadzącej do powstania WTO i Porozumienia TRIPS [zob. Część I par. 5 i 9 pkt (15)].

17. Porozumienie TRIPS dokonało istotnych zmian jakościowych w międzynarodowym systemie ochrony własności intelektualnej.

Ma ono charakter swego rodzaju superkonwencji międzynarodowej dotyczącej ochrony własności intelektualnej bazującej w dużym stopniu na postanowieniach wcześniej wspomnianych trzech podstawowych Konwencji [par.9].

18. Porozumienie TRIPS zawiera normy dotyczące dostępności, zakresu i korzystania z praw własności intelektualnej w odniesieniu do:

- a) praw autorskich (wyszczególniając w tym nowe tematy-programy komputerowe i bazy danych) i pokrewnych;
- b) wynalazków;
- c) znaków towarowych;
- d) wzorów przemysłowych;
- e) oznaczeń geograficznych;
- f) informacji nieujawnionych (należących do dziedziny zwalczania nieuczciwej konkurencji);
- g) topografii obwodów scalonych (nowego tematu wynikającego z postępu technologicznego).

19. W odróżnieniu od wcześniejszych podstawowych konwencji Porozumienie TRIPS nie zajmuje się wzorami użytkowymi (Konwencja Paryska), nazwami handlowymi (Konwencja Paryska) oraz prawami osobistymi twórców (Konwencja Berneńska) .

20. Porozumienie TRIPS opiera się na fundamentalnej wcześniej wspomnianej zasadzie traktowania narodowego dodając dodatkowo zasadę największego uprzywilejowania.

Zgodnie z tą ostatnią zasadą, z pewnymi wyjątkami, wszelka korzyść, udogodnienie, przywilej lub zwolnienie przyznane przez członka WTO podmiotom jakiegokolwiek innego państwa w zakresie ochrony własności intelektualnej objętej Porozumieniem TRIPS musi być przyznana podmiotom wszystkich innych państw-członków WTO.

21. Porozumienie TRIPS określa minimalne standardy ochrony własności intelektualnej kierując się z pewnymi modyfikacjami dotychczasowymi podstawowymi konwencjami.

22. Ważnym nowym elementem w Porozumieniu TRIPS było określenie minimalnych okresów ochrony dla poszczególnych kategorii praw własności przemysłowej.

23. Szczególnie ważne znaczenie mają postanowienia Porozumienia TRIPS dotyczące dochodzenia i egzekwowania praw do własności intelektualnej.

Dotyczą one procedur sądowych i administracyjnych, postępowania dowodowego, zabezpieczenia roszczeń, odszkodowań i innych środków zaradczych, udzielania informacji o osobach zaangażowanych w produkcję i rozpowszechnianie towarów i usług stanowiące naruszenia prawa .

Poprzez środki zaradcze na granicy członkowie WTO muszą także umożliwić posiadaczowi praw, który ma uzasadnione podstawy aby przypuszczać, że ma miejsce import towarów oznaczonych podrabianym znakiem towarowym lub pirackich, spowodowanie wstrzymania przez władze celne wydania takich towarów do wolnego obrotu.

Towary podrabiane (counterfeited goods) są rozumiane w Porozumieniu TRIPS jako towary oznaczone podrabianym znakiem towarowym a towary pirackie (pirated goods) jako kopie wykonane bez zgody posiadacza praw autorskich lub pokrewnych.

Szczególnym wyrazem wzmocnienia przez Porozumienie TRIPS międzynarodowych zasad ochrony własności intelektualnej są postanowienia dotyczące procedur karnych i kar do stosowania w przypadkach umyślnego podrabiania znaku towarowego lub piractwa dokonanego na skalę handlową.

24. Ważnym nowym elementem, w stosunku do poprzedzających powstanie WTO rozwiązań konwencyjnych w dziedzinie własności intelektualnej, jest poddanie ewentualnych konfliktów międzyrządowych jakie mogą zaistnieć na tle stosowania lub niestosowania zasad zawartych w tym Porozumieniu przez członków WTO procedurze rozwiązywania sporów w ramach tej organizacji [Część I par. 119 – 124].

Ta obowiązkowa i niepodważalna procedura przewidująca możliwość retaliacji (sankcji) handlowych za nieprzestrzeganie zasad Porozumienia TRIPS znacznie zwiększyła efektywność międzynarodowego systemu ochrony własności intelektualnej.

25. Należy mieć na uwadze, iż Porozumienie TRIPS rozwija i uzupełnia dotychczasowy międzynarodowy system ochrony własności intelektualnej nie naruszając obowiązków jakie wynikają dla członków WTO z innych nadal obowiązujących konwencji, w których uczestniczą.

Tam, gdzie Porozumienie TRIPS wychodzi powyżej poziomu tych konwencji, tam dodaje nowe zobowiązania, tam gdzie je pomija lub stosuje poziom niższy nie zwalnia z poprzednich konwencyjnych zobowiązań stron związanych tymi konwencjami.

26. Równocześnie Porozumienie TRIPS, podobnie jak i poprzedzające je konwencje, nie zakazuje członkom WTO stosowania wyższych standardów ochrony praw własności intelektualnej bądź ochrony w szerszym zakresie niż przyjęty w tym Porozumieniu.

27. Porozumienie TRIPS datujące się z lat 80/90-tych nie jest instrumentem całkowicie skutecznym wobec wszystkich nowych implikacji jakie dla ochrony własności intelektualnej wynikają ze stale dokonującego się postępu w nauce i technice a także z problemów cywilizacyjnych i kulturowych.

Dotyczy to także odczuwalnej, w globalnej gospodarce światowej, zwłaszcza z powodów ekonomicznych, potrzeby szerszej harmonizacji prawa własności intelektualnej w skali międzynarodowej.

Na tym tle można zaobserwować następujące tendencje:

a) po pierwsze, pewne próby korekty lub modyfikacji Porozumienia TRIPS;

b) po drugie, wypracowywanie nowych konwencji .

Na szczególną uwagę zasługują w tym kontekście tzw. „traktaty internetowe WIPO” wynegocjowane pod auspicjami tej organizacji. Są to:

- Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej o prawie autorskim z 1996 r.(The WIPO Copyright Treaty w skrócie WCT).

Aktualnie w Traktacie tym uczestniczą 64 państwa i Unia Europejska.

Polska jest stroną WCT od 2004 r.

- Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej o artystycznych wykonaniach i fonogramach z 1996 r.(The WIPO Performances and Phonograms Treaty w skrócie WPPT).

Aktualnie w Traktacie tym uczestniczą 62 państwa.

Polska jest stroną WPPT od 2003 r.

Konwencje te były reakcją państw na dynamiczny rozwój zwłaszcza technologii zapisu cyfrowego, transmisji elektronicznych, przekazu satelitarnego, telewizji kablowej ale przede wszystkim szerokiego funkcjonowania Internetu.

c) po trzecie, dwustronne umowy pomiędzy Unią Europejską, USA a innymi krajami, zwłaszcza rozwijającymi się, zawierających tzw. element „TRIPS plus” a więc elementy dotychczas nie uwzględnione w tym Porozumieniu.

d) po czwarte, rozwiązania regionalne podejmujące nowe problemy lub stosujące określone mechanizmy stosowania ochrony własności intelektualnej lub dokonujące jej harmonizacji w skali regionalnej.

Takim rozwiązaniem regionalnym w Europie jest Konwencja o udzielaniu patentów europejskich z 1973 z dalszymi zmianami (tzw. Konwencja Monachijska) [par. 184].

Unia Europejska

28. U podstaw konstrukcji Wspólnoty Europejskiej poprzedzającej Unię Europejską ochrona własności intelektualnej w zasadzie nie stanowiła przedmiotu polityki wspólnotowej lub prawa wspólnotowego.

Prawo ochrony własności intelektualnej pozostawało w kompetencjach państw członkowskich.

Proces tworzenia prawa wspólnotowego w dziedzinie ochrony własności intelektualnej rozpoczął się w drugiej połowie lat 80-tych w dużym stopniu pod wpływem budowy jednolitego rynku wewnętrznego (swobodny przepływ towarów, usług, kapitałów i osób) w oparciu o podpisany w roku 1987 przez państwa członkowskie Wspólnoty Jednolity Akt Europejski (The Single European Act).

Proces ten jest już daleko zaawansowany i owocuje w postaci harmonizacji prawa państw członkowskich w oparciu o dyrektywy Rady i Parlamentu Europejskiego oraz ujednolicania prawa stosowanego wprost na podstawie rozporządzeń Rady i Parlamentu Europejskiego.

Polska

29. Proces transformacji polskiej gospodarki rozpoczęty w końcu lat 80-tych objął także dostosowanie naszego prawa do międzynarodowych standardów ochrony własności intelektualnej.

Szczególnie ważną rolę w dokonaniu tych dostosowań miały: Traktat o stosunkach handlowych i gospodarczych między Polską a Stanami Zjednoczonymi z 21 marca 1990, Układ Europejski z 16 grudnia 1991 ustanawiający stowarzyszenie pomiędzy Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi oraz ratyfikowanie przez Polskę 1995 roku Porozumienia ustanawiającego WTO a tym samym Porozumienia TRIPS. Odnotować należy także wspomniane wcześniej przystąpienie Polski do Aktu Paryskiego Konwencji Berneńskiej (1990 i 1994), do Konwencji Rzymskiej (1997), do Traktatu WIPO o prawie autorskim (2004), do Traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach (2003) a także do Konwencji Monachijskiej (2004).

Ostateczne przypieczętowanie wysokiego poziomu ochrony własności intelektualnej w Polsce dokonało się poprzez przystąpienie Polski w roku 2004 do Unii Europejskiej.

System ochrony własności intelektualnej w Polsce odzwierciedla zobowiązania wynikające dla Polski z uczestnictwa w międzynarodowych konwencjach, WTO i Unii Europejskiej. Zawiera też pewne rozwiązania swoiste, jakie poszczególne kraje mogą stosować nie naruszając swoich zobowiązań międzynarodowych.

W szeregu przypadkach Polska będąc państwem członkowskim Unii Europejskiej stosuje szersze i wyższe standardy tej ochrony niż te jakie wynikają z Porozumienia TRIPS.

Dalej w niniejszej części przedstawiony jest zarys podstawowych zasad ochrony własności intelektualnej w Polsce w oparciu o polskie i wspólnotowe obowiązujące w Polsce wprost akty prawne.

Wymienione są także ważniejsze odcinkowe porozumienia międzynarodowe ułatwiające technikę realizacji ochrony własności intelektualnej.

Prawa autorskie i pokrewne

30. Ochronę praw autorskich i pokrewnych reguluje w Polsce Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych ¹⁹ (*dalej w skrócie upapp*).

W par. 31 – 135 przedstawione są ważniejsze zasady i mechanizmy tej ochrony.

PRAWA AUTORSKIE

Przedmiot

31. Przedmiotem prawa autorskiego są utwory.

Według upapp utworem jest:

„każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażania „,

32. Upapp obok ogólnej definicji zawiera przykładowy wykaz kategorii utworów.

Zgodnie z nim przedmiotem prawa autorskiego są w szczególności utwory:

(1) wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami geograficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe); (2) plastyczne; (3) fotograficzne; (4) lutnicze; (5) wzornictwa przemysłowego; (6) architektoniczne, architektoniczno - urbanistyczne i urbanistyczne; (7) muzyczne i słowno-muzyczne; (8)

¹⁹ Dz.U.1994 Nr.24 poz. 83 z dalszymi zmianami.

sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne;(9) audiowizualne (w tym filmowe).

33. Przedmiotem prawa autorskiego są także:

- a) opracowanie cudzego utworu (tłumaczenie, przeróbka, adaptacja) bez uszczerbku dla prawa do utworu pierwotnego;
- b) zbiory, antologie, wybory, bazy danych spełniające cechy utworu (nawet jeśli zawierają niechronione materiały) o ile przyjęty w nich dobór, układ lub zestawienie ma twórczy charakter, bez uszczerbku dla praw do wykorzystanych utworów

34. Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili jego ustalenia (inaczej to wyrażając od chwili “uzewnętrznienia” umożliwiającego jego percepcję przez inne osoby niż twórca)²⁰, nawet w postaci nieukończonyj.

35. Prawo autorskie ma zastosowanie do utworów:

- a) których twórca lub współtwórca jest obywatelem polskim lub obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym;²¹
- b) obywateli państw obcych innych niż wymienieni w pkt a) i
 - które zostały opublikowane po raz pierwszy na terytorium Polski albo równocześnie na jej terytorium i za granicą lub
 - które zostały opublikowane po raz pierwszy w języku polskim lub w innych przypadkach niż w pkt a) – b), które są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie w nich ustalonym.

Wyłączenia przedmiotowe

36. Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: urzędowe akty normatywne lub ich urzędowe projekty , urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; opublikowane opisy patentowe lub ochronne , proste informacje prasowe.

Podmiot prawa

37. Upapp dzieli prawo autorskie na dwie ogólne grupy: prawa autorskie osobiste i prawa autorskie majątkowe.

38. Ogólną zasadą jest, iż prawo autorskie [osobiste i majątkowe] przysługuje twórcy. Twórcą utworu może być tylko osoba fizyczna.

39. Jeśli utwór jest rezultatem działalności współtwórców, to wówczas prawo autorskie [osobiste i majątkowe] przysługuje wspólnie współtwórcom. Prawo autorskie osobiste przysługuje wyłącznie twórcy/współtwórcom

40. Natomiast podmiotem autorskich praw majątkowych może być w określonych przypadkach pracodawca oraz wydawca lub producent:

Utwór pracowniczy

²⁰ (Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 15 s. 75)

²¹ Chodzi o strony EFTA: Islandię, Lichtenstein i Norwegię będące stronami umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, której pozostałymi stronami są Unia Europejska i jej państwa członkowskie.

41. Jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej pracodawca, którego pracownik stworzył utwór wykonując obowiązki ze stosunku pracy (tzw. „utwór pracowniczy”) nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe (wyłącznie majątkowe –nie osobiste) w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron.

Literatura ²² interpretuje, iż- „jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej- a obowiązki pracownicze twórcy sprowadzają się do działalności twórczej lub ją obejmują- to wynagrodzenie za pracę stanowi równocześnie także wynagrodzenie z tytułu przeniesienia autorskich praw majątkowych lub zezwolenia na korzystanie z utworu w zakresie objętym umową”.

Nie wyklucza to stosownych umownych ustaleń co do wynagrodzenia.

Upapp przewiduje sytuacje, w której prawa materialne do utworu uzyskane przez pracodawcę wracają do pracownika – jeśli utwór przeznaczony w umowie o pracę do rozpowszechnienia nie zostanie w ustalonym czasie rozpowszechniony.

Upapp zawiera także postanowienia regulujące specyficznie relacje pomiędzy pracownikiem i instytucją naukową, w której jest zatrudniony. ²³

Utwór zbiorowy

42. Autorskie prawa majątkowe do całości utworu zbiorowego w szczególności do encyklopedii lub publikacji periodycznej (np. gazeta, tygodnik rozumiane jako poszczególne numery, słowniki encyklopedyczne, księgi pamiątkowe, kalendarze, przewodniki encyklopedyczne, utwory multimedialne ²⁴ przysługują wydawcy lub producentowi ze względu na to, iż wnoszą oni wkład finansowy, organizacyjny i często również twórczy. ²⁵

Należy jednak mieć na uwadze, iż niezależnie od tego autorskie prawa majątkowe do poszczególnych części utworu zbiorowego mających samodzielne znaczenie przysługują ich twórcom.

Literatura ²⁶ wskazuje, iż utworem zbiorowym może być np. telegazeta lub określony program składający się z informacji, komentarzy, wypowiedzi, krótkich reportaży. Może też dzieło zbiorowe być wydane w postaci fonogramu (np. encyklopedia jazzu).

Utwór audiowizualny

43. Współtwórcami utworu audiowizualnego są (osoby które wniosły wkład twórczy w jego powstanie, a w szczególności: reżyser, operator obrazu, twórca adaptacji utworu literackiego, twórca stworzonych dla utworu audiowizualnego utworów muzycznych lub słowno - muzycznych oraz twórca scenariusza).

Domniemywa się, iż producent utworu audiowizualnego nabywa na mocy umowy o stworzenie utworu albo wykorzystanie już istniejącego utworu wyłączne prawa majątkowe do eksploatacji tych utworów w ramach utworu audiowizualnego jako całości.

Tryb uzyskania prawa

44. Ochrona praw autorskich przysługuje automatycznie niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

²² Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz.1 s. 208.

²³ Art. 14 ust. 1 i 2.

²⁴ Iwona Kuś, Zofia Senda, poz. 3 s. 25.

²⁵ Janusz. Barta, Ryszard Markiewicz, poz.15 s. 198.

²⁶ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 1 s. 199.

Często spotykane np. na książkach znaki © i/lub zaznaczenia „Copyright by” i inne nie są warunkiem przysługiwania w Polsce prawa autorskiego.
Nie jest też wymagana żadna rejestracja

Treść prawa

Prawa osobiste

45. Autorskie prawa osobiste obejmują w szczególności prawo do:

- a) autorstwa utworu;
- b) oznaczania utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo udostępnianie go anonimowo;
- c) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
- d) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;²⁷
- e) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu;²⁸

Autorskie prawa majątkowe

46. Twórcy przysługuje wyłączone prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich tzw. polach eksploatacji (rozumianych jako sposoby korzystania z utworu)²⁹ oraz prawo do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

47. Prawo do wynagrodzenia wynika:

- a) z rozporządzania utworem na polach eksploatacji;
- b) z pewnych przypadków przewidzianych ustawą (droit de suite, opłaty importerów i producentów urzędzeń) [par.49 i 57].

48. Upapp zalicza do pól eksploatacji w szczególności:

a) w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu:
wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową;

b) w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono:
wprowadzanie do obrotu; użyczenie lub najem;

Pod pojęciem wprowadzanie utworu do obrotu rozumie się publiczne udostępnienie jego oryginału albo egzemplarzy drogą przeniesienia własności dokonanego przez uprawnionego lub za jego zgodą.

Pod pojęciem użyczenie rozumie się przekazanie oryginału lub egzemplarzy do ograniczonego czasowo korzystania, niemające na celu bezpośredniego lub pośredniego uzyskania korzyści majątkowej.

Pod pojęciem najmu rozumie się przekazanie oryginału lub egzemplarzy do ograniczonego czasowo korzystania w celu bezpośredniego lub pośredniego uzyskania korzyści majątkowej.

c) w zakresie rozpowszechniania utworu w inny sposób niż w pkt (2) powyżej :

publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie

²⁷ Przez udostępnienie utworu publiczności należy rozumieć jego opublikowanie lub inne rozpowszechnienie. W ramach tego prawa twórca podejmuje decyzje także o sposobie, miejscu i terminie udostępnienia (Janusz Barta Ryszard Markiewicz, poz.15 s. 244).

²⁸ np. wstrzymanie przez autora dalszego rozpowszechniania dzieła, przeprowadzenia korekty autorskiej przed publikacją (Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz.15 s.245).

²⁹ Pola eksploatacji mają bardzo ważne znaczenie w zawieraniu umów [zob. par. 59 – 65].

a także

publiczne udostępnienie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (Internet).

49. Specyficznym prawem majątkowym ujętym w upapp jest tzw. droit de suite (określane także jak “prawo następstwa” lub “łącności twórcy z oryginałem”).³⁰ Zgodnie z tym prawem twórcy i jego spadkobiercom przysługuje prawo do udziału w dochodach osoby dokonującej zawodowej odsprzedaży utworu plastycznego, fotograficznego, rękopisów utworów literackich i muzycznych sprzedającej oryginalny egzemplarz utworu.

Okres ochrony

Prawa majątkowe

50. Ogólną zasadą jest, iż autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu od śmierci twórcy utworu w przypadku utworów współautorskich – od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych [dotyczy to też utworu audiowizualnego].

W odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca [utwór zbiorowy, utwór pracowniczy] – od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony od daty jego ustalenia.

Przez rozpowszechnienie rozumie się udostępnianie utworu bez konieczności jego utrwalania na nośnikach materialnych.

Podany wyżej okres ten odnosi się do wszystkich kategorii utworów (w tym także do programów komputerowych i baz danych spełniających cechy utworu) i jest w Polsce i innych państwach członkowskich Unii Europejskiej dłuższy niż minimum ustalone w Konwencji Berneńskiej, Porozumieniu TRIPS i Traktacie WCT czyli 50 lat.

W Polsce okres ochrony autorskich praw majątkowych wzrastał (1952-20; 1976-25; 1994-50; 2000-70).³¹

51. Należy mieć jednak na uwadze, iż upapp zobowiązuje producentów lub wydawców egzemplarzy utworów literackich, muzycznych, plastycznych, fotograficznych i kartograficznych, niekorzystających już w Polsce z ochrony autorskich praw majątkowych a publikowanych w Polsce do przekazywania na rzecz Funduszu Promocji Twórczości³² wpłaty wynoszącej od 5% do 8% wpływów brutto ze sprzedaży egzemplarzy tych utworów.

Prawa osobiste

52. Ochrona autorskich praw osobistych twórcy i mają charakter bezterminowy. Po śmierci twórcy ochrona więzi osobistej zmarłego twórcy z utworem trwa nadal. Prawa osobiste mogą być wykonywane przez wskazane w ustawie osoby bliskie zmarłego oraz przez właściwe stowarzyszenia twórców.³³

Ograniczenia prawa

³⁰ Elżbieta Traple, poz.15 s. 265.

³¹ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 1 s.29.

³² Funduszem tym dysponuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Jest on przeznaczony na stypendia dla twórców, finansowanie lub współfinansowanie wydań utworów szczególnie ważnych dla kultury polskiej oraz wydań dla niewidomych i pomoc socjalną dla twórców.

³³ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz.1 s.38 – 39.

53. Wyłączność autorskich praw majątkowych jest ograniczona ustawowo przez tzw. dozwolony użytek (własny użytek osobisty i dozwolony użytek publiczny)

Własny użytek osobisty

54. Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego.

Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.³⁴

Z dozwolonego użytku osobistego wyłączono:

- a) budowanie według cudzego utworu architektonicznego i architektoniczno-urbanistycznego;
- b) korzystania z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu;³⁵
- c) programy komputerowe.

Dozwolony użytek publiczny

55. Ta kategoria dozwolonego użytku obejmuje m.in. następujące działania:

- a) rozpowszechnianie w celach informacyjnych w prasie, radiu i telewizji pewnych kategorii utworów wymienionych w upapp;
- b) korzystanie przez instytucje naukowe i oświatowe w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu i sporządzanie w tym celu egzemplarzy fragmentów rozpowszechnionego utworu;
- c) nieodpłatne udostępnianie przez biblioteki, archiwa i szkoły egzemplarzy rozpowszechnionych utworów;³⁶
- d) przytaczanie w utworach stanowiących samoistną całość urywków rozpowszechnionych utworów lub drobnych utworów w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnieniem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości- tzw. „Prawo cytatu”;

e) zamieszczanie w celach dydaktycznych i naukowych rozpowszechnionych drobnych utworów lub fragmentów większych utworów w podręcznikach, wypisach i antologiach.³⁷

Podobnie jak w przypadku dozwolonego użytku prywatnego dozwolony użytek publiczny nie obejmuje praktycznie programów komputerowych.

56. W zasadzie poza kilkoma wyjątkami dozwolony użytek nie pociąga za sobą prawa do wynagrodzenia twórcy.

57. Są jednak dwa szczególne przypadki wynagrodzenia związanego z dozwolonym użytkowaniem:

1) Producenci i importerzy: magnetofonów, magnetowidów i innych podobnych urządzeń; kserokopiarek, skanerów i innych podobnych urządzeń reprograficznych; czystych nośników służących do utrwalania, w zakresie własnego użytku osobistego utworów lub przedmiotów praw pokrewnych, przy użyciu wyżej wymienionych urządzeń są zobowiązani do uiszczania

³⁴ Jak wskazuje literatura [poz 15 s. 309] w praktyce największe znaczenie w zakresie dozwolonego użytku prywatnego ma reprodukcja utworów chronionych, dokonywana na podstawie własnej albo wypożyczonego egzemplarza lub też z nadań oraz z sieci internetowej.

³⁵ Chyba że dotyczy własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym

³⁶ Nie dotyczy to baz danych spełniających cechy utworu oraz programów komputerowych;

³⁷ Postanowienie to nie odnosi się do baz danych spełniających cechy utworu w przypadku podręczników i wypisów.

określonym organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi [par.125 – 127] na rzecz twórców, artystów wykonawców, producentów fonogramów i wideogramów (stosownie do mającego zastosowanie dla nich urządzenia lub nośnika) opłat w wysokości nieprzekraczającej 3% kwoty należnej z tytułu sprzedaży tych urządzeń i nośników.

2) Posiadacze urządzeń reprograficznych, prowadzący działalność gospodarczą w zakresie zwielokrotniania utworów dla własnego użytku osobistego osób trzecich, są zobowiązani do uiszczania, za pośrednictwem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, opłat w wysokości do 3% wpływów z tego tytułu na rzecz twórców oraz wydawców.

Wyczerpanie prawa

58. Ograniczeniem praw majątkowych jest także tzw. wyczerpanie prawa. Upapp stanowi, iż wprowadzenie do obrotu oryginału albo egzemplarza utworu na terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), w tym więc także i na terytorium Polski, wyczerpuje prawo do zezwalania na dalszy obrót takim egzemplarzem na terytorium Polski, który nie wymaga więc zezwolenia uprawnionego odnośnie importu do Polski lub eksportu z Polski, z wyjątkiem najmu i użyczenia.³⁸

Obrót prawem

59. Autorskie prawa majątkowe mogą przejść na inne osoby w drodze dziedziczenia lub na podstawie umowy.

W tej ostatniej sprawie obowiązuje zawarta w Kodeksie Cywilnym zasada swobody zawierania umów (art. 353¹).

60. Jednakże Upapp w odniesieniu do praw autorskich oraz pokrewnych w przypadku wykonania artystycznych zawiera specyficzne postanowienia odnoszące się do obrotu tymi prawami, są to:

a) postanowienia względnie obowiązujące, które mogą być zastąpione innymi postanowieniami kontraktowymi;

b) postanowienia ograniczające swobodę kształtowania treści umowy i wyboru jej formy.

Jak wskazuje literatura³⁹ do tych ostatnich należą:

- zasada specyfikacji w umowie pól eksploatacji utworu, zgodnie z którą umowa może dotyczyć tylko pól eksploatacji wyraźnie w niej wymienionych;
- zakaz obejmowania umową nieznanych w chwili jej zawierania pól eksploatacji utworu;
- zakaz zawierania umów w części dotyczącej wszystkich utworów określonego rodzaju tego samego twórcy mających powstać w przyszłości;
- zakaz zbycia i zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia;
- nakaz zawierania pod rygorem nieważności umów o przeniesienie autorskich praw majątkowych i umów licencyjnych wyłącznych w formie pisemnej;
- wyłączenie obrotu autorskimi dobrami osobistymi (np. sprzedaż prac magisterskich).

³⁸ Jak wyjaśnia literatura (Janusz Barta i Ryszard Markiewicz, poz.15 s.448) import do Polski uprzednio wprowadzonego do obrotu egzemplarza utworu w innym kraju EOG nie wymaga zgody podmiotu prawa autorskiego, i odpowiednio eksport z Polski do krajów EOG egzemplarzy wprowadzonych do obrotu też nie wymaga takiej zgody.

³⁹ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 1 s. 83-87.

61. Umowa może dotyczyć przeniesienia autorskich praw majątkowych lub korzystania z utworu. W tym ostatnim przypadku określana jest ona jako umowa licencyjna („licencja”). Umowa o przeniesieniu autorskich praw majątkowych zmienia ich podmiot (w zakresie pól eksploatacji jakich dotyczy).

Umowa licencyjna nie przenosi na licencjobiorcę autorskich praw majątkowych.

62. Umowa licencyjna wyłączna to taka umowa licencyjna, przy której licencjodawca zobowiązuje się do nieudzielenia licencji innym osobom na danym polu eksploatacji.⁴⁰

63. Umowa licencyjna niewyłączna nie ogranicza udzielenia przez twórcę upoważnienia innym osobom do korzystania z utworu.

64. Umowa licencyjna - jeśli w niej nie postanowiono inaczej - uprawnia do korzystania z utworu w okresie pięciu lat na terytorium państwa, w którym licencjobiorca ma swoją siedzibę.

Po upływie tego terminu prawo uzyskane na podstawie umowy wygasa.

65. Jeśli umowa nie stanowi inaczej licencjobiorca nie może upoważnić innej osoby do korzystania z utworu w zakresie uzyskanej licencji.

PRAWA POKREWNE

Prawo do artystycznych wykonań

Przedmiot

66. W rozumieniu upapp : artystycznymi wykonaniami są w szczególności: działania aktorów, recytatorów, dyrygentów, instrumentalistów, wokalistów, tancerzy i mimów oraz innych osób w sposób twórczy przyczyniających się do powstania wykonania.

Przedmiotem chronionego artystycznego wykonania może być tylko utwór lub dzieło sztuki ludowej.⁴¹

67. Przepisy upapp stosuje się do artystycznych wykonań które:

- a) zostały dokonane przez obywatela polskiego albo osobę zamieszkałą na terytorium Polski nawet jeśli nie jest ona polskim obywatelem lub dokonane zostały przez obywatela państwa członkowskich Unii Europejskiej lub Islandii, Lichtensteinu i Norwegii lub
- c) zostały dokonane po raz pierwszy na terytorium Polski, lub
- d) są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie w jakim ich ochrona wynika z tych umów .

Wyłączenia przedmiotowe

68. Jak wskazuje literatura⁴² kryterium odróżniającym chronione wykonanie artystyczne od niechronionego jest interpretacja utworu. Gdy w wykonaniu artystycznym takiej interpretacji utworu nie ma, nie podlega ono ochronie (np. występy cyrkowe, lub varietes).

⁴⁰ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz.15 s.521.

⁴¹ Iwona Kuś, Zofia Senda, poz.3 s.16.

⁴² tamże

Podmiot prawa

69. Prawo do artystycznych wykonań przysługuje artyście wykonawcy.
70. Prawo artysty wykonawcy nie narusza prawa autorskiego do wykonywanego utworu.
71. Do artystycznych wykonań mają odpowiednio zastosowanie postanowienia prawa autorskiego dotyczące współtwórców [par. 39].
72. Podmiotem prawa do artystycznych wykonań może być odpowiednio na zasadach określonych w prawie autorskim [zob. par. 41] pracodawca (utwór pracowniczy). Nie dotyczy to praw twórcy do ochrony dóbr osobistych.

Tryb uzyskania prawa

73. Ochrona prawa do artystycznych wykonań przysługuje automatycznie niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Treść prawa

Prawa osobiste

74. Artyście wykonawcy przysługują wyłączne prawa do ochrony dóbr osobistych obejmujące:
- wskazywanie go jako wykonawcy;
 - decydowanie o sposobie oznaczenia wykonawcy;
 - wszelkie wypaczenia, przeinaczenia i inne zmiany mogące naruszyć jego dobre imię.

Prawa majątkowe

75. Artyście wykonawcy przysługuje wyłączne prawa do korzystania z artystycznego wykonania i rozporządzania prawami do niego w zakresie:
- utrwalania i zwielokrotniania;
 - obrotu egzemplarzami, na których artystyczne wykonanie utrwalono (wprowadzenie do obrotu, użyczenie, najem);
 - rozpowszechniania poprzez nadawanie (RTV) reemitowanie (przejmowanie nadania i równoczesne przekazywanie do powszechnego odbioru) oraz odtwarzanie (chyba że są one dokonywane za pomocą wprowadzonego do obrotu egzemplarza) a także publicznego udostępniania utrwalenia artystycznego wykonania w taki sposób aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (Internet).
76. Artyście wykonawcy przysługuje prawo do wynagrodzenia za powyższe tj. korzystanie z artystycznego wykonania lub za rozporządzanie prawami do takiego wykonania (określone w umowie albo przyznane w przepisach ustawy).
W przypadku nadawania, reemitowania lub odtwarzania artystycznego wykonania bez zgody wykonawcy za pomocą wprowadzonego do obrotu egzemplarza, wykonawcy przysługuje prawo do stosownego wynagrodzenia.

Okres ochrony

77. Okres ochrony praw majątkowych do artystycznego wykonania wynosi 50 lat licząc według zasad ustalonych w upapp po roku w którym artystyczne wykonanie ustalono, dokonano jego publikacji, utrwalenia lub publicznego odtworzenia.

78. Upapp nie określa czasu ochrony dóbr osobistych artysty wykonawcy. Literatura ⁴³ interpretuje, iż dobra te nie przestają istnieć ze śmiercią artysty i trwają bezterminowo jak autorskie dobra osobiste.

Ograniczenia prawa

79. Majątkowe prawa do artystycznych wykonań podlegają odpowiednio ograniczeniom dotyczącym :

- a) dozwolonego użytku wymienionym w par. 53 – 57];
- b) wyczerpania prawa [par. 58] przewidzianym dla utworów.

Obrót prawem

80. Znajdują w odniesieniu do niego odpowiednio zastosowanie zasady dotyczące praw autorskich wymienione w par. 59 – 65.

Prawo do fonogramów i wideogramów

Przedmiot

81. Fonogramem jest pierwsze utrwalenie warstwy dźwiękowej wykonania utworu albo innych zjawisk akustycznych.

82. Wideogramem jest pierwsze utrwalenie sekwencji ruchomych obrazów, z dźwiękiem lub bez, niezależnie od tego czy stanowi ono utwór audiowizualny (przedmiotem wideogramu może być zarówno utwór jak i utrwalenie audiowizualne nie będące utworem).

Literatura ⁴⁴ wskazuje, iż wideogram i utwór audiowizualny [zob. par.32 pkt (9) i par. 43], to dwa odrębne przedmioty praw. Utwór audiowizualny będzie zawsze wideogramem, natomiast nie każdy wideogram jest utworem audiowizualnym.

Gdyby nie było kategorii wideogramu , to producent wideogramu, na którym nie utrwalono utworu nie korzystałby z ochrony.

Producent utworu audiowizualnego może nabyć (w drodze umowy) prawa do utworu audiowizualnego [par. 43] a równocześnie nabywa pierwotnie prawa do wideogramu będącego utrwaleniem tego utworu.

W literaturze ⁴⁵ ⁴⁶ interpretuje się, iż:

- wideogramem jest każda pierwotna rejestracja audiowizualna niezależnie od rodzaju użytej techniki (taśma światłoczuła, magnetyczne , inne sposoby);
- producentem wideogramu jest producent pierwotnej rejestracji audiowizualnej.

83. Przepisy ustawy stosuje się do fonogramów i wideogramów:

⁴³ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 1 s. 107.

⁴⁴ Iwona Kuś, Zofia Senda, poz.3 s.16.

⁴⁵ Monika Czajkowska-Dąbrowska, poz. 15 s. 684 –685.

⁴⁶ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 1 s.108.

- a) których producent ma na terytorium Polski lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego miejsce zamieszkania lub siedzibę
lub
- b) które są chronione na podstawie umów międzynarodowych

Wyłączenia przedmiotowe

84. Uprawa nie wymienia żadnych wyłączeń przedmiotowych w odniesieniu do fonogramu lub wideogramu.

Podmiot prawa

85. Prawo do fonogramu lub wideogramu przysługuje pierwotnie jego producentowi bez uszczerbku dla praw twórców lub artystów wykonawców, których utwory i/lub wykonania zostały wykorzystane w fonogramie lub wideogramie.

Tryb uzyskania prawa

86. Ochrona prawa do fonogramów i wideogramów przysługuje automatycznie niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Treść prawa

87. Producentowi fonogramu lub wideogramu przysługuje z zastrzeżeniem jak w par. 85 powyżej wyłączne prawo do rozporządzania i korzystania z nich w zakresie:

- a) zwielokrotniania określoną techniką;
- b) wprowadzenia do obrotu;
- c) najmu oraz użyczenia egzemplarzy
- d) publicznego udostępniania fonogramu lub wideogramu, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (Internet).

88. Na każdym egzemplarzu fonogramu lub wideogramu umieszcza się, poza oznaczeniami dotyczącymi autorstwa i artystycznego wykonawstwa, tytułami utworów oraz datą sporządzenia, nazwisko lub firmę (nazwę) producenta. Domniemywa się, iż egzemplarze niespełniające powyższych wymogów zostały sporządzone bezprawnie.

Stosownie do Konwencji Rzymskiej ogólną zasadą jest znakowanie fonogramu lub jego opakowania dużą literą „P”.

89. Podobnie jak w przypadku artysty wykonawcy w odniesieniu do artystycznego wykonania w przypadku nadawania, reemitowania lub odtwarzania wprowadzonego do obrotu fonogramu lub wideogramu, producentowi przysługuje prawo do stosownego wynagrodzenia.

90. Uprawa nie wymienia kategorii praw osobistych związanych z fonogramem lub wideogramem. Literatura ⁴⁷ wskazuje, iż dobra takie istnieją i podlegają ochronie lecz na podstawie kodeksu cywilnego.

Okres ochrony

⁴⁷ Monika Czajkowska-Dąbrowska, poz. 15 s.688.

91. Okres ochrony fonogramu lub wideogramu wynosi 50 lat po roku, w którym fonogram lub wideogram został sporządzony.

Ograniczenia praw majątkowych

92. Majątkowe prawa do fonogramów i wideogramów podlegają odpowiednio ograniczeniom dotyczącym:

- dozwolonego użytku [par. 53 – 57]

i

- wyczerpaniu prawa [par. 58]
przewidzianym dla utworów.

Obrót prawem

93. Upapp nie zawiera, w odróżnieniu od utworów i wykonań artystycznych specyficznych postanowień dotyczących obrotu prawami majątkowymi do fonogramów i wideogramów. Obrót ten podlega odpowiednio ogólnym zasadom prawa.

Prawo do nadań programów

Przedmiot

94. Przedmiotem ochrony jest każdy wyodrębniony odcinek nadawanych programów radiowych lub telewizyjnych, niezależnie od tego, czy składają się nań utwory chronione prawem autorskim i czy wykorzystano w nim dobra materialne stanowiące przedmiot innych praw pokrewnych.⁴⁸

95. Przepisy upapp stosują się do nadań programów:

a) organizacji radiowej i telewizyjnej, która ma siedzibę na terytorium Polski lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego

lub

b) które są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie w jakim ta ochrona wynika z tych umów.

Wyłączenia przedmiotowe

96. Upapp nie wymienia żadnych wyłączeń przedmiotowych w odniesieniu do nadań programów.

Podmiot prawa

97. Wyłączne prawa majątkowe do nadań programów nabywa pierwotnie organizacja radiowa lub telewizyjna.

Powyższe jest bez uszczerbku dla praw twórców, artystów, wykonawców, producentów fonogramów i wideogramów, których utwory, wykonania artystyczne, fonogramy i wideogramy wykorzystano w nadaniu programu.

Tryb uzyskania prawa

⁴⁸ Monika Czajkowska-Dąbrowska, poz.15 s.700.

98. Ochrona prawa do nadań programów przysługuje automatycznie niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Treść prawa

99. Organizacji radiowej lub telewizyjnej przysługuje wyłączne prawo do rozporządzania i korzystania ze swoich nadań programów w zakresie:

- a) utrwalania;
- b) zwielokrotniania;
- c) nadawania przez inną organizację radiową lub telewizyjną;
- d) reemitowania;
- e) wprowadzania do obrotu ich utrważeń;
- f) odtworzenia w miejscach dostępnych za opłatą wstępu;
- g) udostępniania ich utrważeń w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym (Internet).

100. Na każdym egzemplarzu utrwalenia nadania umieszcza się nazwę organizacji radiowej lub telewizyjnej.

Domniemywa się, iż egzemplarze niespełniające takiego wymogu zostały sporządzone bezprawnie.

101. Upapp nie wymienia prawa do ochrony dóbr osobistych organizacji radiowej lub telewizyjnej. Jak wskazuje literatura ⁴⁹ podstawą ochrony tych dóbr mogą być jedynie przepisy kodeksu cywilnego

Okres ochrony

102. Okres ochrony prawa do nadań programów wygasa z upływem 50 lat po roku pierwszego nadania programu.

Ograniczenia prawa

103. Majątkowe prawa do nadań programów podlegają odpowiednio ograniczeniom dotyczącym:

-dozwolonego użytku [par. 53 – 57]

i

-wyczerpaniu prawa [par. 58]
przewidzianym dla utworów.

Obrót prawem

104. Upapp nie zawiera, w odróżnieniu od utworów i wykonań artystycznych specyficznych postanowień dotyczących obrotu prawami majątkowymi do nadań programów.

Obrót ten podlega odpowiednio ogólnym zasadom prawa.

Prawo do pierwszego wydania

⁴⁹ Monika Czajkowska-Dąbrowska, poz. 15 s. 701.

Przedmiot

105. Przedmiotem tego prawa są utwory, których czas ochrony już wygasł, a ich egzemplarze nie były jeszcze publicznie udostępniane.

106. Przepisy upapp stosuje się do pierwszych wydań:
których wydawca ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na terytorium Polski lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub
które są chronione na podstawie umów międzynarodowych

Wyłączenia przedmiotowe

107. Upapp takich wyłączeń nie wymienia.

Podmiot prawa

108. Prawo takie przysługuje wydawcy , który jako pierwszy taki utwór opublikował lub w inny sposób rozpowszechnił.

Tryb uzyskania prawa

109. Ochrona prawa do pierwszych wydań przysługuje automatycznie niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Treść prawa

110. Wyłączne prawo do rozporządzania utworem i korzystania z niego na wszystkich polach eksploatacji [zob. par. 48].

111. Upapp nie zawiera przepisów na temat praw osobistych wydawców. Jak wskazuje literatura⁵⁰ wydawca może dochodzić praw osobistych na gruncie prawa powszechnego.

Okres ochrony

112. Prawo do ochrony pierwszych wydań przysługuje przez 25 lat od daty pierwszej publikacji lub rozpowszechnienia.

Ograniczenia prawa

113. Majątkowe prawa do pierwszych wydań podlegają odpowiednio ograniczeniom dotyczącym:

-dozwolonego użytku [par. 53 - 57]

i

-wyczerpaniu prawa [par.58]
przewidzianym dla utworów.

Obrót prawem

⁵⁰ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 15 s.713.

114. Upapp nie zawiera, w odróżnieniu od utworów i wykonań artystycznych specyficznych postanowień dotyczących obrotu prawami majątkowymi do pierwszych wydań. Obrót ten podlega odpowiednio ogólnym zasadom prawa.

Prawo do wydań naukowych i krytycznych

Przedmiot

115. Niebędące utworem wydanie krytyczne lub naukowe utworu, przygotowane po wygaśnięciu okresu ochrony prawa autorskiego do tego utworu.

Przedmiotem takiego wydania krytycznego lub naukowego mogą być np. naukowe edycje starych rękopisów, listów, kronik, manuskryptów dzieł literackich lub muzycznych, dokumentów, map, planów architektonicznych.⁵¹

116. Przepisy upapp stosuje się do wydań naukowych i krytycznych, które: zostały dokonane przez obywatela polskiego albo osobę zamieszkałą na terytorium Polski lub zostały ustalone po raz pierwszy lub opublikowane po raz pierwszy na terytorium Polski, lub; są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie, w jakim ich ochrona wynika z tych umów.

Wyłączenia przedmiotowe

117. Upapp nie wskazuje na takie.

Jednakże literatura interpretuje, iż omawiane prawo nie odnosi się do wszelkich wydań, a jedynie tych, które posiadają pewne cechy, przede wszystkim cechy pozwalające nazwać wydanie “naukowym”. Zakłada się przy tym, iż wydanie krytyczne zasadniczo z natury rzeczy jest wydaniem naukowym.⁵²

Podmiot prawa

118. Upapp mówi o “kimś” (“Temu, kto.... przygotował... wydanie krytyczne lub naukowe...”).

Literatura⁵³ interpretuje, iż pierwotnym podmiotem prawa jest osoba fizyczna (lub osoby fizyczne), określana (określane) jako “twórca wydania”, “autor edycji”: literaturoznawca, muzykolog, historyk. Wskazuje także, iż w odniesieniu do omawianego prawa pokrewnego nie ma zastosowania odpowiedni przepis o utworach pracowniczych, o którym była mowa w par.41.

Tryb uzyskania prawa

119. Ochrona prawa do wydań naukowych i krytycznych przysługuje automatycznie niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Treść prawa

⁵¹ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz.1 s. 111.

⁵² Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 15 s.715.

⁵³ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 15 s. 715 i 719.

120. Wyłączne prawo rozporządzaniem tekstem takiego wydania i korzystania z niego w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu oraz obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono.

121. Upapp nie zawiera przepisów na temat praw osobistych twórców wydań krytycznych i naukowych. Literatura ⁵⁴ wskazuje na możliwość ochrony takich dóbr na podstawie kodeksu cywilnego.

Okres ochrony

122. Prawo ochrony przysługuje przez okres 30 lat od daty publikacji wydania naukowego i krytycznego.

Ograniczenia prawa

123. Majątkowe prawa do wydań naukowych i krytycznych podlegają odpowiednio ograniczeniom dotyczącym:

-dozwolonego użytku [par. 53 -57]

i

-wyczerpaniu prawa [par.58]
przewidzianym dla utworów.

Obrót prawem

124. Upapp nie zawiera, w odróżnieniu od utworów i wykonań artystycznych specyficznych postanowień dotyczących obrotu prawami majątkowymi do wydań naukowych i krytycznych. Obrót ten podlega odpowiednio ogólnym zasadom prawa.

ORGANIZACJE ZBIOROWEGO ZARZĄDZANIA PRAWAMI AUTORSKIMI lub PRAWAMI POKREWNymi (OZZ)

125. OZZ są to stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, producentów lub organizacje radiowe i telewizyjne.

Zezwoleń na podjęcie działalności OZZ prawami autorskimi oraz prawami pokrewnymi udziela Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

126. Zajmują się one zbiorowym zarządzaniem i ochroną powierzonych im praw autorskich lub praw pokrewnych oraz wykonują różne uprawnienia wynikające z ustawy.

Do funkcji jakie realizują te organizacje zaliczyć można ⁵⁵ m.in. udzielanie zezwoleń na korzystanie z chronionych utworów, zwłaszcza poprzez udzielanie licencji, ściąganie i podział należnych wynagrodzeń, udział w procesach o naruszenie praw autorskich.

W stosunkach zagranicznych organizacje te zawierają umowy w sprawie wzajemnej reprezentacji zawierając umowy z użytkownikami utworów oraz dokonując repartycji pobranych wynagrodzeń.

127. Według stanu na rok 2006 istniało 15 takich stowarzyszeń. Poniższy ich wykaz świadczy o szerokim zakresie różnych grup zawodowych i biznesowych zainteresowanych materialnie ochroną praw autorskich i pokrewnych.

⁵⁴ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 15 s.720.

⁵⁵ Poz.1 str. 119 i 121.

Stowarzyszenie Polski Rynek Oprogramowania PRO;
Stowarzyszenie Artystów Wykonawców Utworów Muzycznych i Słowno-Muzycznych SAWP;
Związek Polskich Artystów Plastyków ZPAP;
Związek Artystów Scen Polskich ZASP;
Stowarzyszenie Autorów ZAIKS;
Stowarzyszenie Twórców Ludowych;
Związek Producentów Audio-Video ZPAV;
Stowarzyszenie Filmowców Polskich;
Związek Polskich Artystów Fotografików;
Związek Stowarzyszeń Artystów Wykonawców STOART;
Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL;
Stowarzyszenie Niezależnych Autorów Radiowych i Telewizyjnych;
Stowarzyszenie Architektów Polskich SARP;
Stowarzyszenie Aktorów Filmowych i Telewizyjnych SAFT;
Stowarzyszenie Autorów i Wydawców „Polska Książka”

OCHRONA PRAW AUTORSKICH I POKREWNYCH

Ochrona praw osobistych

128. Ochrona praw osobistych dotyczy w upapp twórców i artystów wykonawców.

Uppap nie zawiera specyficznych postanowień odnoszących się do praw osobistych producentów fonogramów i wideogramów, nadawców programów, wydawców pierwszych wydań oraz twórców wydań naukowych i krytycznych, którzy mogą tam gdzie to właściwe korzystać z postanowień Kodeksu Cywilnego dotyczącego ochrony dóbr osobistych.

129. Twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone czyimś działaniem może żądać zaniechania takiego działania a w razie naruszenia może podjąć dalsze stosowne kroki przewidziane w ustawie z drogą sądową włącznie.

Jeśli twórca nie wyraził innej woli do ochrony jego dóbr osobistych, wymienione w ustawie osoby bliskie twórcy są uprawnione do wykonywania osobistych praw autorskich zmarłego twórcy. Powyższe odnosi się także do artystów wykonawców

Cywilnoprawna ochrona autorskich i pokrewnych praw majątkowych

130. Ustawa obszernie reguluje zasady i tryb realizacji takiej ochrony w kontekście autorskich praw majątkowych, z których m.in. wynika co następuje:

Uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa:

- a) zaniechania naruszenia;
- b) usunięcia skutków naruszenia;
- c) naprawienia wyrządzonej szkody;
- d) wydania uzyskanych korzyści.

131. Powyższe ma zastosowanie odpowiednio w przypadku usuwania lub obchodzenia technicznych zabezpieczeń przed dostępem,⁵⁶ zwielokrotnianiem lub rozpowszechnianiem utworu, jeśli działanie te mają na celu bezprawne korzystanie z utworu.

132. W odniesieniu do bezprawnie wytworzonych przedmiotów oraz środków i materiałów użytych dla ich wytworzenia sąd może orzec o ich wycofaniu z obrotu, przyznaniu uprawnionemu na poczet należnego odszkodowania lub zniszczeniu .

133. Ważne znaczenie z punktu widzenia zwłaszcza przeciwdziałaniu zorganizowanemu przestępczemu naruszaniu praw autorskich mają postanowienia dotyczące rozpatrywania przez sąd wniosków o :

- a) zabezpieczenie dowodów oraz związanych z nimi roszczeń;
- b) zobowiązania naruszającego autorskie prawa majątkowe do udzielenia informacji i udostępnienie określonej przez sąd dokumentacji mającej znaczenia dla roszczeń;
- c) zobowiązanie innej niż naruszający osoby do udzielenia informacji, które mają znaczenie dla roszczeń zabezpieczenia dowodów [zob. też par.23].

134. Powyższe postanowienia odnoszą się odpowiednio do pokrewnych praw majątkowych (wykonania artystyczne, fonogramy i wideogramy, nadania programów, pierwsze wydania i wydania naukowe i krytyczne).

Odpowiedzialność karna

135. Zgodnie z ustawą na warunkach w niej podanych odpowiedzialność karna ma zastosowanie w przypadku w szczególności:

- a) przywłaszczenia sobie autorstwa⁵⁷ albo wprowadzania w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania;
- b) rozpowszechniania bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy cudzego utworu w wersji oryginalnej lub w postaci opracowania, artystycznego wykonania, zniekształcania takiego utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu lub nadania;
[a-b dotyczy autorskich praw osobistych]
- c) naruszania w inny niż wyżej podany sposób w celu osiągnięcia korzyści majątkowej cudzych praw autorskich lub pokrewnych;
- d) rozpowszechniania, lub utrwalania bądź zwielokrotniania w celu rozpowszechniania bez uprawnienia lub wbrew warunkom cudzego utworu w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu lub nadania;
- e) nabywania, pomagania w zbyciu, przyjmowania lub pomagania w ukryciu, w celu korzyści majątkowej, przedmiotu będącego nośnikiem utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu rozpowszechnionego lub zwielokrotnionego bez uprawnienia lub wbrew jego warunkom;⁵⁸

⁵⁶ Technicznymi zabezpieczeniami są wszelkie technologie, urządzenia lub ich elementy, których przeznaczeniem jest zapobieganie działaniom lub ograniczenie działań umożliwiających korzystanie z utworów lub artystycznych wykonań z naruszeniem prawa.

⁵⁷ Literatura (Zbigniew Ćwiąkałski, poz.15 s.. 804-807) wskazując na brak normatywnej definicji plagiatu podaje równocześnie argumenty i informacje świadczące o możliwości zakwalifikowania potocznie u używanego określenia „plagiat” dla szeregu sytuacji stanowiących przestępstwo tego rodzaju.

⁵⁸ Za przestępstwo to grozi najwyższa z przewidzianych w tych postanowieniach kar, bo do 5 lat pozbawienia wolności.

- f) wytwarzania urządzeń lub ich komponentów przeznaczonych do niedozwolonego usuwania lub obchodzenia skutecznych technicznych zabezpieczeń⁵⁹ przed odtwarzaniem, przegrywaniem lub zwielokrotnianiem utworów lub przedmiotów praw pokrewnych albo dokonywanie obrotu takimi urządzeniami lub ich komponentami, lub ich reklamowanie w celu sprzedaży lub najmu;
- g) uniemożliwiania lub utrudniania kontroli korzystania z utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu albo odmowy udzielania informacji na temat wysokości wpływów z korzystania z utworu, od których zależy wynagrodzenie twórcy.

Udział organów celnych w ochronie własności intelektualnej

136. W oparciu Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1383/2003 z dnia 22 lipca 2003 r. dotyczące działań organów celnych skierowanych przeciwko towarom podejrzanym o naruszenie niektórych praw własności intelektualnej oraz środków, które mają być stosowane w odniesieniu do towarów naruszających takie prawo posiadacz prawa może złożyć wniosek do właściwych służb celnych o podjęcie działań niedopuszczających wprowadzenie do obrotu towarów, które naruszyłyby jego prawa.

137. Rozporządzenie dotyczy w szczególności towarów pirackich (wg. definicji wspólnotowej naruszających prawa autorskie i pokrewne oraz prawa do wzoru przemysłowego), towarów podrabianych (wg. definicji wspólnotowej naruszających prawo do znaku towarowego), towarów naruszających patent i dodatkowe świadectwo ochronne państwa członkowskiego oraz towarów naruszających nazwę pochodzenia lub oznaczenie geograficzne.

Ochrona baz danych nie mających znamion utworu

138. Dostosowując nasze prawodawstwo do Dyrektywy 96/9/WE z dnia 11 marca 1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych⁶⁰ wprowadzona została w Polsce inna obok prawa autorskiego ochrona baz danych.

Odnosi się ona do baz danych nie mających znamion utworu i niepodlegających ochronie prawnej na podstawie prawa autorskiego.

Ochrona wprowadzona została Ustawą dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych⁶¹ (*dalej uobd*).

Ustawa ta nie dotyczy baz danych spełniających cechy utworu [zob. par. 33 pkt b)], które są chronione na podstawie prawa autorskiego (upapp).

Przedmiot

139. Przedmiotem ochrony są bazy danych rozumiane jako „zbiór danych lub jakichkolwiek innych materiałów i elementów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody, indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób, w tym środkami elektronicznymi,

⁵⁹ Skutecznymi technicznymi zabezpieczeniami są techniczne zabezpieczenia umożliwiające podmiotom uprawnionym kontrolę nad korzystaniem z utworu lub artystycznego wykonania poprzez zastosowanie kodu dostępu lub mechanizmu zabezpieczenia, w szczególności szyfrowania, zakłócania lub każdej innej transformacji utworu lub artystycznego wykonania lub mechanizmu kontroli zwielokrotniania, które spełniają cel ochronny.

⁶⁰ Dz.Urz. WE L 77 z 27.03.1996

⁶¹ Dz.U. z 2001 r. Nr. 128, poz. 1402

wymagający istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia, weryfikacji lub prezentacji jej zawartości”.⁶²

Literatura⁶³ zalicza do takich baz danych m.in.: słowniki, bibliografie, zbiory danych meteorologicznych, rejestry wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, rejestry handlowe, katalogi znaczków, zbiory przepisów prawnych lub orzeczeń sądowych.

140. Z ochrony korzystają bazy danych, których:

- a) producent jest obywatelem polskim albo na terytorium Polski swoją siedzibę;
- b) producent jest obywatelem państwa członkowskiego Wspólnoty Europejskiej lub państw członkowskich EFTA stron EOG lub ma miejsce stałego pobytu na terytorium Wspólnoty Europejskiej lub państw członkowskich EFTA- stron EOG;
- c) producent jest osobą prawną mającą siedzibę i zakład główny lub tylko siedzibę na terytorium Wspólnoty Europejskiej lub państw członkowskich EFTA (j.w) przy spełnieniu szczegółowych warunków określonych w uobd;
- d) ochrona wynika z umów międzynarodowych;
- e) producent jest podmiotem wyżej niewymienionym i jest przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy z dnia 19 listopada 1999- Prawo działalności gospodarczej.

Wyłączenia przedmiotowe

141. Uobd nie wskazuje takich.

Podmiot prawa

142. Podmiotem prawa do ochrony jest producent bazy danych dokonujący dla uzyskania, weryfikacji lub prezentacji zawartości bazy danych jakościowej i/lub ilościowej, istotnej inwestycji.⁶⁴

Producentem może być osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.

Przez producenta rozumie się w uobd także jego następcę prawnego.

Tryb uzyskania prawa

143. Uobd nie określa żadnych wymogów proceduralnych.

Ochrona bazy danych na rzecz producenta powstaje z chwilą jej stworzenia.⁶⁵

Treść prawa

144. Producentowi bazy danych przysługuje wyłączne i zbywalne prawo pobierania danych i wtórnego ich wykorzystania.

Pobieranie danych oznacza stałe lub czasowe przejęcie lub przeniesienie całości lub istotnej części zawartości bazy na inny nośnik można to określić innymi słowy jako zwielokrotnianie.

⁶²Art.2 wyżej wymienionej ustawy.

⁶³ Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, poz. 19 s.48.

⁶⁴ R.Golat (poz.2 s.9) zwraca uwagę, iż specyfiką prawa do bazy danych jest jego powstawanie z mocy ustawy na rzecz producenta, którym jest osoba ponosząca ryzyko nakładu inwestycyjnego.

⁶⁵ Iwona Kuś, Zofia Senda, poz.3 s.60.

Wtórne wykorzystanie oznacza publiczne udostępnienie bazy danych w dowolnej formie, w szczególności poprzez rozpowszechnianie, bezpośrednie przekazywanie lub najem.

Okres ochrony

145. Prawo do ochrony bazy danych ma charakter czasowy i wygasa po upływie 15 lat od jej sporządzenia lub, jeśli to w tym czasie nastąpiło, od jej publicznego udostępnienia.

Ograniczenia prawa

146. Ograniczenia prawa obejmują:

- a) poza zakresem wyłącznego prawa pozostaje pobieranie i powtórne wykorzystanie nieistotnej części bazy danych;
- b) dozwolony użytek z baz już rozpowszechnionych (udostępnionych publicznie) na warunkach ustalonych w uobd.

Obrót prawem

147. Prawo to jest zbywalne. Może być przenoszone i udostępniane w ramach umów licencyjnych.⁶⁶

Ochrona prawa

148. Uobd zawiera postanowienia dochodzenia i egzekucji praw w trybie cywilnoprawnym zbliżone do tych jakie dotyczą praw autorskich i pokrewnych.

Kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, bez uprawnienia lub wbrew jego warunkom, pobiera dane lub wtórnie wykorzystuje w całości lub w istotnej, co do jakości i ilości, części bazy danych, podlega karze grzywny na podstawie Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczeniach.

Ochrona własności przemysłowej

149. W Polsce ochrona własności przemysłowej opiera się przede wszystkim na normach prawnych skomasowanych w jednym akcie jakim jest - Ustawa prawo własności przemysłowej z 30 czerwca 2002 r, z późniejszymi zmianami⁶⁷ (*dalej upwp*).

Do ochrony własności przemysłowej ma także zastosowanie Ustawa z 16 kwietnia 1993 o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (*dalej uznk*).⁶⁸

Mają także zastosowanie dalej wymienione akty prawa wspólnotowego (rozporządzenia Rady i Parlamentu) obowiązujące w Polsce wprost.

Uzyskana w oparciu o prawo polskie ochrona poszczególnych przedmiotów własności przemysłowej obowiązuje jedynie na terytorium Polski.

150. Osoby zagraniczne korzystają w Polsce z ochrony własności przemysłowej na podstawie umów międzynarodowych.

Zgodnie z Konwencją Paryską w sprawie ochrony własności przemysłowej, której stroną jest Polska, stosownie do zasady traktowania narodowego osobom fizycznym i prawnym stron

⁶⁶ R.Golat, poz.2 s.9.

⁶⁷ Dz.U. z 2003 r.Nr. 119, poz.1117 z późniejszymi zmianami.

⁶⁸ Dz.U. z 2003 Nr.153, poz. 1503 z późniejszymi zmianami

Konwencji przysługuje w Polsce taka sama ochrona oraz te same środki prawne wymagane od polskich osób fizycznych i prawnych. Prawo to przysługuje im bez wymogu zamieszkania lub posiadania przedsiębiorstwa w Polsce.

Z osobami fizycznymi i prawnymi państw-stron Konwencji Paryskiej są zrównane osoby fizyczne i prawne państw niebędących stronami tej Konwencji, które mają miejsce stałego zamieszkania lub rzeczywiste i poważne przedsiębiorstwo na terenie jednego z państw-stron Konwencji.

Powyższe zasady mają także zastosowanie w Porozumieniu TRIPS, w tym także w odniesieniu do nieobjętych Konwencją Paryską topografii układów scalonych.

Wynalazki

Przedmiot

151. Prawo ochronne na wynalazek jest nazywane patentem.

152. Patenty są udzielane – bez względu na dziedzinę techniki na wynalazki, które są (1) nowe, (2) posiadają poziom wynalazczy i (3) nadają się do przemysłowego stosowania. Przedmiotem wynalazku może być produkt lub sposób (proces) wytwarzania produktu.

Wyłączenia przedmiotowe

153. Nie uważa się za wynalazki w szczególności:

- a) odkryć, teorii naukowych i metod matematycznych;
- b) wytworów o charakterze estetycznym;
- c) planów, zasad i metod dotyczących działalności umysłowej lub gospodarczej oraz gier;
- d) wytworów, których niemożliwość wykorzystania może być wykazana w świetle powszechnie przyjętych i uznanych zasad nauki;
- e) programów do maszyn cyfrowych (programy komputerowe);
- f) przedstawiania informacji.

154. Patentów nie udziela się na:

- a) wynalazki, których wykorzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami;
- b) odmiany roślin lub rasy zwierząt oraz czysto biologiczne sposoby hodowli roślin lub zwierząt [ale wyłączenie to nie dotyczy mikrobiologicznych sposobów hodowli i uzyskiwanych tą drogą wytworów]
- c) sposoby leczenia ludzi i zwierząt metodami chirurgicznymi lub terapeutycznymi oraz sposoby diagnostyki stosowanej na ludziach i zwierzętach.

Podmiot prawa

155. Twórcy/współtwórcom [wspólnie] wynalazku (dotyczy to także wzoru użytkowego, wzoru przemysłowego i topografii układu scalonego) przysługuje prawo do:

a) uzyskania patentu (a także odpowiednio prawa ochronnego na wzór użytkowy; prawa z rejestracji na wzór przemysłowy; prawa z rejestracji na topografię układu scalonego);

b) wynagrodzenia

[a)-b) *prawa majątkowe*]

c) wymieniania go/ich jako twórcy/współtwórców.

[c) *prawo osobiste*]

156. Upwp przewiduje sytuacje, w których „prawo do uzyskania patentu i „prawo do korzystania z niego” przysługuje pracodawcy (dotyczy to także prawa ochronnego na wzór użytkowy , prawa z rejestracji na wzór przemysłowy , oraz prawa z rejestracji na topografię układu scalonego).

157. Sytuacje powyższe mają miejsce w przypadku:

- a) stosunku pracy twórcy/współtwórcy z pracodawcą;
- b) realizacji umowy z zamawiającym;
- c) pomocy udzielonej twórcy/współtwórcy przez przedsiębiorcę.

158. Jeśli strony nie ustaliły inaczej, zgodnie z ustawą i na zasadach w niej ustalonych twórcy/współtwórcom wynalazku należy się wynagrodzenie za korzystanie z niego przez przedsiębiorcę (dotyczy to także wzoru użytkowego , wzoru przemysłowego i topografii układu scalonego).

159. Prawo do uzyskania patentu jest zbywalne i podlega dziedziczeniu (dotyczy to także prawa ochronnego na wzór użytkowy , prawa z rejestracji na wzór przemysłowy , prawa z rejestracji na topografie układu scalonego).

160. Prawo osobiste pozostaje z twórcą/współtwórcami a czas jego jest nieograniczony. ⁶⁹ (dotyczy to także prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji na wzór przemysłowy, prawa z rejestracji na topografie układu scalonego).

Procedura uzyskania prawa

161. Główne elementy tej procedury to:

- a) zgłoszenie wynalazku, w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej (*dalej Urząd Patentowy*) ujawniające istotę wynalazku i wymieniające zastrzeżenie lub zastrzeżenia patentowe oraz ewentualne dowody pierwszeństwa [par.163]. Data zgłoszenia oznacza z zastrzeżeniem pierwszeństwa konwencyjnego i tymczasowej ochrony, o czym mowa w par.163 , pierwszeństwo zwykłe ⁷⁰ do uzyskania patentu (dotyczy to odpowiednio prawa ochronnego na wzór użytkowy i prawa z rejestracji na wzór przemysłowy ale nie prawa z rejestracji na topografię układu scalonego);
- b) sprawdzenie zgodności zgłoszonego wynalazku z wymogami upwp;
- c) wydanie stosownej decyzji o udzieleniu lub odmowie udzielenia patentu;
- d) wpisanie udzielonego patentu do rejestru patentowego;
- e) wydanie dokumentu patentowego.

162. Wynalazek, na który polska osoba prawna bądź obywatel polski, mający miejsce zamieszkania na obszarze Polski, chce uzyskać patent za granicą, może być zgłoszony za granicą w celu uzyskania ochrony dopiero po zgłoszeniu go w Urzędzie Patentowym (polskim). Dotyczy to także wzoru użytkowego.

Pierwszeństwo konwencyjne i ochrona tymczasowa

⁶⁹ Michał du Vall, poz.9, s. 51.

⁷⁰ Michał du Vall, poz. 9 s. 32.

163. Zgodnie z Konwencją Paryską dla określenia pierwszeństwa do uzyskania patentu na wynalazek, prawa ochronnego na wzór użytkowy i prawa z rejestracji na wzór przemysłowy mają zastosowanie zasady pierwszeństwa konwencyjnego i tymczasowej ochrony. W przypadku pierwszeństwa konwencyjnego osoba zgłaszając wynalazek w danym państwie członkowskim Konwencji Paryskiej z określoną datą może w ciągu 12 (w przypadku wynalazków) miesięcy od tej daty dokonać zgłoszenia(zgłoszeń) tego wynalazku w innym państwie (państwach) członkowskim (członkowskich) Konwencji Paryskiej. Zgłoszenie to zostanie w tamtym kraju (tamtych krajach) potraktowane tak jakby zostało dokonane tam w terminie pierwszego zgłoszenia.

Konwencja Paryska zobowiązuje także jej strony do udzielania tymczasowej ochrony wynalazkom nadającym się do opatentowania eksponowanym na oficjalnych wystawach międzynarodowych.

Pierwszeństwo do uzyskania patentu oznacza się według daty wystawienia wynalazku (a także wzoru użytkowego i wzoru przemysłowego) jeżeli jego zgłoszenie zostanie dokonane w okresie 6 miesięcy od tej daty.

Ochrona tymczasowa rozwiązuje kolizję interesów pomiędzy korzystnym dla przedsiębiorców i rozwoju gospodarczego demonstrowaniem jako eksponatów nowych rozwiązań technicznych a niemożnością uzyskania patentu (prawa ochronnego na wzór użytkowy i prawa z rejestracji na wzór przemysłowy) z powodu utraty nowości wynalazku (wzoru użytkowego lub wzoru przemysłowego) spowodowanej jego ujawnieniem przed zgłoszeniem do opatentowania (uzyskania prawa ochronnego lub prawa z rejestracji).⁷¹

164. Zasada pierwszeństwa konwencyjnego i tymczasowej ochrony mają zastosowanie do wynalazków, wzorów użytkowych i wzorów przemysłowych i znaków towarowych. Nie odnoszą się one do topografii układów scalonych.

165. Zgodnie z upwp pierwszeństwo z tytułu pierwszeństwa konwencyjnego lub ochrony tymczasowej jest w Polsce zbywalne i podlega dziedziczeniu.

Patent na sposób (proces)

166. Patent na sposób (proces) obejmuje także wytwory uzyskiwane tym sposobem.

Tajny wynalazek

167. Upwp zawiera postanowienia w sprawie tajnego wynalazku, o tajności którego postanawia odpowiednio Minister Obrony Narodowej, Minister Spraw Wewnętrznych i Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wynalazek taki jest utajniony i przechodzi na Skarb Państwa za odszkodowaniem dla osoby do niego uprawnionej.

Upwp przewiduje także kategorię Tajnego wzoru użytkowego. Do pozostałych przedmiotów ochrony własności przemysłowej kategoria tajności nie ma zastosowania.

Treść prawa

168. Uprawniony z patentu ma prawo do wyłącznego korzystania z wynalazku w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Polski.

Dotyczy to:

a) wytwarzania, używania, oferowania, wprowadzania do obrotu lub importowania dla tych celów produktu będącego przedmiotem wynalazku (dotyczy to także wzoru użytkowego);

⁷¹ PWP t.I str. 35

b) stosowania sposobu będącego przedmiotem wynalazku, jak też używania, oferowania, wprowadzania do obrotu lub importowania dla tych celów produktów otrzymywanych bezpośrednio takim sposobem.

169. Uprawniony z patentu ma prawo oznaczania produktu jako objętego patentem (dotyczy to odpowiednio prawa ochronnego na wzór użytkowy , prawa z rejestracji na wzór przemysłowy i prawa z rejestracji na topografię układu scalonego).

170. Patent jest zbywalny i podlega dziedziczeniu (dotyczy to odpowiednio prawa ochronnego na wzór użytkowy , prawa z rejestracji na wzór przemysłowy i prawa z rejestracji na topografię układu scalonego).

Okres ochrony

171. Okres ochrony patentowej wynosi w Polsce 20 lat od daty zgłoszenia wynalazku.

172. Zgodnie z prawem wspólnotowym na produkty lecznicze i środki ochrony roślin może być udzielone w Polsce Dodatkowe Prawo Ochronne DPO w wymiarze 5 lat.

Ograniczenia prawa

173. Nie jest naruszeniem użycie wynalazku bez zgody uprawnionego z patentu wynalazku (dotyczy to także wzoru użytkowego),

a) dla celów państwowych

b) dozwolonego użytku;

c) do celów badawczych, doświadczalnych, oceny, analizy i nauczania;

d) dla rejestracji leku;

e) wykonania leku wg. recepty.

W przypadku wymienionym w a) uprawniony otrzymuje wynagrodzenie.

174 Upwp przewiduje, iż w pewnych sytuacjach Urząd Patentowy może wydać osobie trzeciej licencję przymusową umożliwiającą jej korzystanie z opatentowanego wynalazku.

Ma to miejsce w trzech sytuacjach:

a) gdy uprawniony z patentu nadużywa swego prawa wyłącznego uniemożliwiając korzystanie z wynalazku przez osobę trzecią , które jest konieczne do zaspokojenia potrzeb rynku krajowego, a zwłaszcza gdy wymaga tego interes publiczny, a wyrób jest dostępny społeczeństwu w niedostatecznej ilości lub jakości albo po nadmiernie wysokich cenach. Nie uważa się jednak za nadużywanie prawa uniemożliwienie korzystania z wynalazku przez osoby trzecie w okresie 3 lat od udzielenia patentu;

b) gdy chodzi o bezpieczeństwo Państwa (obronność, porządek publiczny, ochrona życia i zdrowia, ochrona środowiska);

c) w przypadku tzw. patentu zależnego.

Chodzi w tym przypadku o patent, skorzystanie z którego wkraczałoby w zakres wcześniejszego patentu a uprawniony do tego wcześniejszego patentu nie godzi się na zawarcie umowy licencyjnej z uprawnionym z patentu zależnego uniemożliwiając zaspokojenie potrzeb rynku krajowego przez stosowanie opatentowanego wynalazku (patent zależny).

175. Licencja przymusowa jest licencją niewyłączną [par.179 pkt c)]. Jest przenaszalna tylko z przedsiębiorstwem lub jego częścią. Nie może być jako taka przedmiotem obrotu.

176. Licencja przymusowa ma zastosowanie także w przypadku prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji na wzór przemysłowy i prawa z rejestracji na topografię układu scalonego.

177. Zgodnie z zasadą wyczerpania prawa wyrób wg. wynalazku lub wyrób wytworzony sposobem wg. wynalazku może być swobodnie oferowany do sprzedaży, dalej wprowadzany do obrotu jeżeli był uprzednio wprowadzony do obrotu przez uprawnionego lub za jego zgodą; może być importowany do Polski z EOG jeżeli był tam wprowadzony do obrotu przez uprawnionego lub za jego zgodą ([zasada ta dotyczy odpowiednio prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji na wzór przemysłowy, prawa z rejestracji na topografię układu scalonego]).

Obrót prawem

178. Patent jest zbywalny (umowa o przeniesieniu) i podlega dziedziczeniu.
W przypadku umowy o przeniesieniu następuje zmiana uprawnionego z patentu.

179. Uprawniony z patentu może także w drodze umowy udzielić innej osobie upoważnienia (licencji) do korzystania z jego wynalazku (umowa licencyjna) zachowując swoje uprawnienia z patentu.

a) jeżeli w umowie licencyjnej nie ograniczono zakresu korzystania z wynalazku, licencjodawca ma prawo do korzystania z wynalazku w takim samym zakresie jak licencjodawca. Taka umowa jest licencją pełną.

b) jeżeli w umowie licencyjnej zakres korzystania z wynalazku jest ograniczony, to umowa taka jest licencją ograniczoną.

c) jeżeli umowa licencyjna nie zastrzega wyłączności korzystania z wynalazku w określony sposób, udzielenie licencji jednej osobie nie wyklucza udzielenia licencji innym osobom a także jednoczesnego korzystania uprawnionego z patentu, jest to wówczas licencja niewyłączna;

d) jeżeli w umowie uprawniony z patentu zobowiąże się nie udzielać licencji innym podmiotom, to mamy do czynienia z licencją wyłączną;

e) uprawniony z licencji może udzielić dalszej licencji (sublicencji) tylko za zgodą uprawnionego z patentu; upwp nie przewiduje udzielenie dalszej sublicencji przez pierwszego sublicencjodawcę;

f) uprawniony z patentu może złożyć w Urzędzie Patentowym oświadczenie o gotowości udzielenia licencji na korzystanie z jego wynalazku. Oświadczenie takie nie może być odwołane ani zmienione. Określa się je licencją otwartą. W konsekwencji jej uprawniony traci bezpowrotnie swój monopol patentowy.⁷² Licencja otwarta jest pełna i niewyłączna.

W razie złożenia takiego oświadczenia zmniejsza się opłaty związane z nadaniem i utrzymaniem patentu.

Licencjodawcy korzystający z licencji otwartej zobowiązani są do wnoszenia licencjodawcy opłat licencyjnych.

g) w razie przejścia patentu obciążonego licencją, umowa licencyjna jest skuteczna wobec następcy prawnego;

h) licencja wygasa najpóźniej z chwilą wygaśnięcia patentu.

⁷² Michał du Vall, poz.9 t.I s. 91.

Wyżej przedstawione rodzaje licencji mają także zastosowanie do prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji na wzór przemysłowy, prawa z rejestracji na topografie układu scalonego i prawa ochronnego na znak towarowy, za wyjątkiem licencji otwartej, która nie ma zastosowania w przypadku prawa z rejestracji na wzór przemysłowy i prawa z rejestracji na topografię układu scalonego i prawa ochronnego na znak towarowy.

Licencja ograniczona a warunki konkurencji

180. Granicę ograniczeń licencyjnych stanowią przepisy prawa antymonopolowego (Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów z 16.02.2007⁷³ [*dalej uokk*], której art. 5 stanowi, iż „zakazane są porozumienia, których celem lub skutkiem jest wyeliminowanie, ograniczenie lub naruszenie w inny sposób konkurencji na rynku właściwym. polegające w szczególności na...”.

Zgodnie z art.7 uokk Rada Ministrów „może w drodze rozporządzenia, wyłączyć spod ww. zakazu porozumienia, które przyczyniają się do polepszenia produkcji, dystrybucji towarów lub postępu technicznego lub gospodarczego.....”

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30.07.2002 w sprawie wyłączenia niektórych kategorii porozumień dotyczących transferu technologii spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję⁷⁴

Rozporządzenie określa warunki jakie muszą być spełnione aby korzystanie z praw własności przemysłowej było dozwolone.

Np. nie jest dozwolone ograniczanie swobody stron w ustalaniu cen produktów licencyjnych oraz możliwości konkurowania licencjobiorcy z licencjodawcą.

Zgodnie z art.5 ust.2 uokk umowy licencyjne naruszające konkurencję są w całości lub w odpowiedniej części nieważne.

Powyższe rozporządzenie Rady Ministrów dotyczy poza patentami także, prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji na wzór przemysłowy, prawa z rejestracji na topografię układu scalonego, prawa do chronionych odmian roślin.

Wygaśnięcie i unieważnienie prawa

181. Wygaśnięcie następuje w wyniku:

- a) upływu okresu ochrony;
- b) zrzeczenia się patentu przez uprawnionego z patentu;
- c) nieuiszczanie na czas wymaganej opłaty za utrzymanie patentu;

Zasada ta odnosi się także do prawa wyłącznego na wzór użytkowy; prawa z rejestracji na wzór przemysłowy i prawa z rejestracji na topografie układu scalonego.

182. Unieważnienie patentu może nastąpić w ramach przewidzianej upwp procedury na wniosek każdej osoby, która wykaże, iż nie zostały spełnione ustawowe warunki dla otrzymania danego prawa.

Zasada ta odnosi się także do prawa wyłącznego na wzór użytkowy; prawa z rejestracji na wzór przemysłowy i prawa z rejestracji na topografie układu scalonego.

Sprawy różne

Wynalazki biotechnologiczne

⁷³ Dz. U nr 50, 2007, poz.33

⁷⁴ Dz.U nr 137 2002 poz.1152.

183. Upwp zawiera szczególne przepisy dotyczące wynalazków biotechnologicznych. M.in. rozciąga wyłączenia zdolności patentowej na kryterium „moralności publicznej”. Stosownie do niego wyklucza się opatentowanie np. sposobów klonowania ludzi lub stosowanie embrionów ludzkich dla celów przemysłowych lub handlowych.

Współpraca międzynarodowa

184. Ważne w niej znaczenie mają w szczególności:

- Traktat o Współpracy Patentowej PCT z 1970 r. (zawarty pod auspicjami WIPO). Umożliwia on uzyskanie ochrony patentowej we wskazanych krajach poprzez jedno zgłoszenie międzynarodowe dokonane w WIPO. Polska przystąpiła do PCT w 1990 r.
- Traktat Budapesztański z 1977 r. w sprawie deponowania mikroorganizmów. Polska uczestniczy w tym porozumieniu od 1981 r.
- Porozumienie Strasburskie z 1971 r. dotyczące międzynarodowej klasyfikacji patentowej. Polska przystąpiła do niego w 1997 r.
- Konwencja Monachijska z 1973 r. dotycząca Patentu Europejskiego. Konwencja umożliwia poprzez jedno zgłoszenie dokonane w Europejskiej Organizacji Patentowej [EPO] uzyskania patentu we wskazanych krajach członkowskich tej konwencji. Stronami Konwencji są aktualnie Unia Europejska i 27 jej państw członkowskich, Szwajcaria, Lichtenstein, Monako i Turcja. Polska przystąpiła do tej konwencji w roku 2004. EPO jest niezależna od Unii Europejskiej. Patent europejski nie ma charakteru patentu wspólnotowego. Dyskusje i negocjacje prowadzone w łonie Unii Europejskiej nie doprowadziły dotąd do ustanowienia systemu patentu wspólnotowego.

Ochrona odmian roślin

185. Zgodnie z Porozumieniem TRIPS państwa, które nie udzielają patentów na odmiany roślin są zobowiązane zapewnić odpowiedni system ochrony swego rodzaju (*sui generis*). W Polsce taki system opiera się na Ustawie o ochronie odmian roślin z 26.06.2003.⁷⁵

Okres ochrony wynosi dla:

- winorośli, drzew, ziemniaków 30 lat;
- pozostałych odmian 25 lat.

Uzyskana ochrona dotyczy jedynie terytorium Polski.

Alternatywnie możliwa jest ochrona w oparciu o prawo wspólnotowe.

Wzór użytkowy

Przedmiot

186. Prawo do ochrony wzoru użytkowego nosi nazwę prawa ochronnego na wzór użytkowy.

187. Za wzór użytkowy uważa się nowe i użyteczne rozwiązanie o charakterze technicznym, dotyczące kształtu budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci.

Jak wynika z powyższego w odróżnieniu od wynalazków wzór użytkowy nie musi spełniać kryterium „poziomu wynalazczego”.

Wzory użytkowe określane są także potocznie jako „małe wynalazki” .⁷⁶

Przeznaczeniem wzoru użytkowego jest funkcja stanowiącego go przedmiotu.

⁷⁵ Dz. U nr. 137, 2003, poz. 1300.

⁷⁶ Michał du Vall ,poz.9 t.I s.109.

W odróżnieniu od wynalazku wzorem użytkowym może być tylko a przedmiot a nie substancja lub sposób(proces) wytwarzania produktu.⁷⁷

Wyłączenia przedmiotowe

188. Jak wskazuje literatura w kontekście upwp,⁷⁸ nie uważa się za wzór użytkowy wytworów, których niemożliwość wykorzystania może być wykazana w świetle powszechnie przyjętych i uznanych zasad nauki [zob. par.153 pkt d)].

189. Nie udziela się prawa ochronnego na wzory użytkowe, których wykorzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami.

Podmiot prawa

190. Analogicznie jak w przypadku wynalazków [par. 155 – 160].

Procedura uzyskania prawa

191. Z pewnymi różnicami wyszczególnionymi w upwp podobnie jak dotycząca wynalazku [par. 161 – 165].

Procedura rozpoczyna się w tym przypadku dokonaniem w Urzędzie Patentowym zgłoszenia ochronnego ze wskazaniem zastrzeżeń ochronnych. Udzielenie prawa ochronnego na wzór użytkowy stwierdza się przez wydanie świadcstwa ochronnego. Udzielone prawa ochronne podlegają wpisowi do rejestrów wzorów użytkowych.

Do wzorów użytkowych odnosi się zasada pierwszeństwa konwencyjnego i tymczasowej analogicznie jak w przypadku wynalazków .

Zastosowanie ma także zasada zgłoszenia wzoru użytkowego w Urzędzie Patentowym w Polsce przed zgłoszeniem go za granicą .

Odpowiednio jak w przypadku wynalazku [par.167] upwp zawiera postanowienia w sprawie tajnego wzoru użytkowego.

Treść prawa

192. Poza pkt b) w par.168 analogicznie jak w par.168 – 170 w przypadku patentów.

Okres ochrony

193. 10 lat od dokonania zgłoszenia ochronnego.

Ograniczenia prawa

194. Jak w par. 173 pkt a) i b) oraz par.174 – 177 w odniesieniu do wynalazków.

Obrót prawem

195. Na zasadach przedstawionych w par.178 - 180 w odniesieniu do wynalazków.

Wygaśnięcie i unieważnienie prawa

⁷⁷ Michał du Vall, poz.9 t.I s.113.

⁷⁸ Michał du Vall, poz.9 t.I s.111.

196. Odpowiednio jak w par.181 – 182 w przypadku wynalazków.

Współpraca międzynarodowa

197. Poza ogólnymi zasadami określonymi w Konwencji Paryskiej brak innych porozumień międzynarodowych.

Ochrona wzorów użytkowych nie jest dotychczas regulowana prawem wspólnotowym.

Wzór przemysłowy

Przedmiot

198. Prawo do ochrony wzoru przemysłowego nosi nazwę prawa z rejestracji na wzór przemysłowy.

199. Wzorem przemysłowym jest : nowa i posiadająca indywidualny charakter postać wytworu lub jego części, nadana mu w szczególności przez cechy linii, konturów, kształtów, kolorystykę, strukturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację.

200. Wytworem jest każdy przedmiot wytworzony w sposób przemysłowy lub rzemieślniczy, obejmujący w szczególności opakowanie, symbole graficzne oraz kroje pisma topograficznego, z wyłączeniem programów komputerowych.

Za wytwór uważa się także:

a) przedmiot składający się z wielu wymiennalnych części składowych umożliwiających jego rozłożenie i ponowne złożenie (wytwór złożony); b) część składową.

201. Wzór przemysłowy uważa się za nowy, jeżeli przed datą, według której oznacza się pierwszeństwo do uzyskania prawa z rejestracji, identyczny wzór nie został udostępniony publicznie, przez stosowanie, wystawienie lub ujawnienie w inny sposób.

Wyłączenia przedmiotowe

202. Praw z rejestracji nie udziela się na wzory przemysłowe, których wykorzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami.

Ustawa podaje ponadto szeroki wykaz oznaczeń które będąc elementami wzorów przemysłowych wykluczałyby przyznanie takim wzorom praw z rejestracji.

203. Zgodnie z Artykułem 106¹ upwp, który wszedł w życie 1.11.2007 - tzw. „klauzula napraw” - dotyczącym części zamiennych , ochrona z tytułu prawa z rejestracji wzoru nie przysługuje takim częściom. Osoby trzecie mogą więc korzystać z takiego wytworu poprzez jego wytwarzanie, oferowanie, wprowadzanie do obrotu, import, eksport lub używanie wytworu, w którym wzór jest zawarty bądź zastosowany, lub poprzez składowanie dla takich celów nie wchodząc w konflikt z prawem z rejestracji.

Podmiot prawa

204. Analogicznie jak w przypadku wynalazków [par. 155 – 160].

Procedura uzyskania prawa

205. Podstawowe zasady proceduralne są z pewnymi różnicami podobne jak w przypadku wynalazku i wzoru użytkowego.

Zgłoszenia wzoru przemysłowego dokonuje się w Urzędzie Patentowym.

Nie ma w zgłoszeniu zastosowania odpowiednik zastrzeżeń patentowych (wynalazek) lub ochronnych (wzór użytkowy).

Jednym zgłoszeniem wzoru przemysłowego mogą być objęte odrębne postacie wytworu (odmiany wzoru przemysłowego) mające wspólne cechy istotne (np. komplet mebli, sztuków).⁷⁹

Dokumentem potwierdzającym udzielenia prawa jest świadczenie rejestracji a udzielone prawo podlega wpisowi do rejestrów wzorów przemysłowych.

Do wzorów przemysłowych ma zastosowanie zasada pierwszeństwa konwencyjnego (z zastosowaniem okresu 6-miesięcznego) i ochrony tymczasowej.

206. Prawo z rejestracji wzoru przemysłowego ogranicza się zgodnie z upwp do wytworów tego rodzaju, dla których nastąpiło zgłoszenie. Jak wskazuje literatura⁸⁰ przejście wzoru do wytworów innego rodzaju niż będące przedmiotem zgłoszenia nie będzie objęte tym konkretnym prawem z rejestracji.

207. Do wzorów przemysłowych w odróżnieniu od wzorów użytkowych nie mają zastosowania postanowienia dotyczące wynalazków tajnych.

Treść prawa

208. Przez uzyskanie prawa z rejestracji uprawniony nabywa prawo wyłącznego korzystania z wzoru przemysłowego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Polski.

Uprawniony może zakazać osobom trzecim: wytwarzania, oferowania, wprowadzania do obrotu, importu, eksportu lub używania wytworu, w którym wzór jest zawarty bądź zastosowany, lub składowania takiego wytworu dla takich celów.

209. Uprawniony ma prawo oznaczenia swego prawa na produkcie noszącym wzór przemysłowy.

210. Prawo ochronne na wzór przemysłowy jest zbywalne i podlega dziedziczeniu.

Okres ochrony

211. Prawa z rejestracji wzoru udziela się na 25 lat od daty dokonania zgłoszenia, podzielone na 5-letnie okresy.

Ograniczenia prawa

212. Uprawniony z rejestracji wzoru przemysłowego nie może zakazać osobie trzeciej korzystania ze wzoru m.in.:

- a) do użytku osobistego lub niezwiązanego z działalnością gospodarczą;
- b) w celu doświadczalnym;
- c) w celu nauczania.

⁷⁹ Ewa Nowińska, poz. 9 t.II str. 33

⁸⁰ Ewa Nowińska, poz.9 t.II s.38.

213. Upwp nie przewiduje możliwości użycia wzoru bez zgody uprawnionego dla celów państwowych [zob. par. 173 pkt a)].

214. Z 1.11.2007 do wzorów przemysłowych mają odpowiednio zastosowanie postanowienia w sprawie licencji przymusowych odnoszące się do patentów [par. 174 – 176].

215. Do prawa z rejestracji na wzór przemysłowy ma zastosowanie odpowiednio postanowienie na temat wyczerpania prawa dotyczące patentów [zob. par.177].

Obrót prawem

216. Do wzoru przemysłowego mają – poza licencją otwartą- zastosowanie postanowienia upwp omówione w par. 178 – 180 dotyczące patentu.

Wygaśnięcie i unieważnienie prawa

217. Prawa z rejestracji wzoru przemysłowego dotyczą odpowiednio postanowienia w sprawie unieważnienia i wygaśnięcia patentu [par.181 - 182].

Dodatkowo podstawą unieważnienia prawa z rejestracji na wzór przemysłowy może być naruszenie przez korzystanie z niego praw osobistych lub majątkowych osób trzecich.

Sprawy różne

218. Ochrona praw majątkowych do wzoru przemysłowego stanowiącego utwór, przewidziana w przepisach prawa autorskiego, nie ma zastosowania do wytworów wytworzonych według wzoru przemysłowego i wprowadzonych do obrotu po wygaśnięciu prawa z rejestracji udzielonego na taki wzór.

Wzór wspólnotowy

219. Poza upwp w polskim systemie prawnym obowiązuje Rozporządzenie Rady (WE) nr. 6/2002 z dnia 12 grudnia 2001 w sprawie wzorów (wspólnotowych), na podstawie którego można uzyskać ochronę wzoru przemysłowego także w Polsce.

220. Wzór wspólnotowy jest chroniony jako:

a) „niezarejestrowany wzór wspólnotowy” jeżeli został ujawniony publicznie w sposób przewidziany w Rozporządzeniu.

Ochrona takiego wzoru jest udzielana automatycznie bez żadnych wymogów formalnych.

b) „zarejestrowany wzór wspólnotowy”, jeżeli został zarejestrowany w sposób przewidziany w Rozporządzeniu.

221. Rejestracji wzoru wspólnotowego dokonuje się w „Urzędzie Harmonizacji Rynku Wewnętrznego” [The Office for Harmonisation in the Internal Market w skr. ang. OHIM] z siedzibą w Alicante (Hiszpania) , bezpośrednio lub za pośrednictwem krajowego urzędu patentowego.

Po rejestracji OHIM publikuje zarejestrowany wzór w Biuletynie Wzorów Wspólnotowych. Wzór wspólnotowy uzyskuje ochronę na terytorium całej Unii Europejskiej.

222. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej będące w mocy znaki wspólnotowe zaczęły obowiązywać także na terenie Polski.

223. Okres ochrony wzoru wspólnotowego wynosi:

a) w przypadku niezarejestrowanego wzoru wspólnotowego 3 lata rozpoczynające się od dnia, w którym wzór został po raz pierwszy ujawniony publicznie;

b) w przypadku zarejestrowanego wzoru wspólnotowego 5 lat począwszy od daty dokonania zgłoszenia wzoru. Właściciel prawa do wzoru może przedłużyć okres ochrony na jeden lub więcej okresów 5-letnich, łącznie do 25 lat od daty zgłoszenia.

224. Różnica w poziomie ochrony pomiędzy znakiem zarejestrowanym i niezarejestrowanym polega na tym, iż znak zarejestrowany jest chroniony zarówno przeciwko kopiowaniu jak i niezależnemu stworzeniu podobnego znaku, podczas gdy znak niezarejestrowany tylko przeciwko kopiowaniu. Ponadto aby wykazać przed sądem swoje prawa posiadacz wzoru niezarejestrowanego musi dowieść istnienia swego wzoru oraz, iż wzór ten spełnia wymogi ochrony.

Współpraca międzynarodowa

225. Porozumienia Haskie z 1925 r. w sprawie międzynarodowej rejestracji wzorów przemysłowych. Polska dotychczas nie jest stroną tego Porozumienia.. Unia Europejska stała się stroną Porozumienia w roku 2007.

Porozumienie Haskie umożliwia uzyskanie ochrony wzoru przemysłowego we wskazanych krajach stronach Porozumienia poprzez jedno międzynarodowe zgłoszenie w WIPO.

226. Przystąpienie Unii Europejskiej do Aktu Genewskiego Porozumienia Haskiego ustanawia pomost pomiędzy systemem opartym na tym Akcie administrowanym przez WIPO a systemem wzoru wspólnotowego administrowanym przez OHIM.

Dzięki temu przedsiębiorstwa wspólnotowe będą od 1 stycznia 2008 mogły za jednym zgłoszeniem poprzez OHIM uzyskać ochronę znaku nie tylko w całej Unii Europejskiej ale i w państwach stronach Aktu Genewskiego Porozumienia Haskiego.

Topografie układów scalonych

Przedmiot

227. Prawo do ochrony topografii układu scalonego nosi nazwę prawa z rejestracji na topografię układu scalonego.

228. Przez topografię układu scalonego rozumie się rozwiązanie polegające na przestrzennym wyrażonym w dowolny sposób, rozplanowaniu elementów, z których conajmniej jeden jest elementem aktywnym, oraz wszystkich lub części układu scalonego.

229. Przez układ scalony rozumie się jedno-lub wielowarstwowy wytwór przestrzenny, utworzony z elementów z materiału półprzewodnikowego tworzącego ciągłą warstwę, ich wzajemnych połączeń przewodzących i obszarów izolujących, nierozdzielnie ze sobą sprzężonych, w celu spełnienia funkcji elektronicznej.

230. Prawo do ochrony prawnej topografii układów scalonych udzielane jest na topografię oryginalną.

Za oryginalną (kryterium oryginalności) uważa się topografię będącą wynikiem pracy intelektualnej twórcy i nie znaną powszechnie w chwili jej powstania.

Wyłączenia przedmiotowe

231. Nie udziela się prawnej ochrony topografii jeżeli przed zgłoszeniem w Urzędzie Patentowym była ona wykorzystywana jawnie w celach handlowych w okresie dłuższym niż dwa lata.

Nie może być również udzielone takie prawo jeżeli od wykonania topografii i utrwalenia jej w dowolnej formie minęło 15 lat i nie była ona wykorzystywana w celach handlowych.

Podmiot prawa

232. Analogicznie jak w przypadku wynalazków [par.155 – 160]

Procedura uzyskania prawa

233. Podstawowe etapy tej procedury to:

- a) zgłoszenie w Urzędzie Patentowym zawierające materiał identyfikujący topografię (lecz bez obowiązku ujawniania informacji stanowiących tajemnicę produkcyjną lub handlową ,jeśli nie jest to potrzebne dla identyfikacji), oświadczenie dotyczące daty wprowadzenia topografii do obrotu, jeśli miało ono miejsce przed zgłoszeniem.
- b) sprawdzenie zgodności prawidłowości zgłoszenia;
- c) decyzja o udzieleniu lub odmowie wydania prawa z rejestracji;
- d) wpis do rejestrów topografii układów scalonych;
- e) wydanie świadczenia rejestracji topografii.

234. Upwp nie przewiduje kategorii tajnej topografii układu scalonego.

235. W przypadku topografii układu scalonego nie ma zastosowania zasada pierwszeństwa konwencyjnego i ochrony tymczasowej.

Treść prawa

236. Przez uzyskanie prawa z rejestracji nabywa się prawo do wyłącznego korzystania z topografii w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Polski.

Prawo z rejestracji narusza osoba, która bez zgody uprawnionego:

reprodukuje w całości lub części chronioną topografię;

importuje, sprzedaje lub w jakikolwiek inny sposób wprowadza do obrotu kopie chronionej topografii, układy scalone wytworzone przy użyciu takiej kopii, a także wyroby zawierające takie układy scalone.

237. Prawo z rejestracji na topografię układu scalonego jest zbywalne i dziedziczne.

238. Uprawniony może wskazać, że jego topografia została zarejestrowana, poprzez umieszczenie na topografii lub produkcie ją zawierającym litery „T” wpisanej w okrąg.

Okres ochrony

239. Ochrona topografii ustaje po 10- latach od końca roku kalendarzowego, w którym topografia lub układ scalony zawierający taką topografię był wprowadzony do obrotu, lub

końca roku kalendarzowego, w którym dokonano zgłoszenia topografii w Urzędzie Patentowym, w zależności od tego, który z tych terminów upływa wcześniej.

Ograniczenia prawa

240. Nie narusza prawa z rejestracji osoba, która kopiuje bez zgody uprawnionego chronioną topografię, jeżeli czyni to w celach osobistych albo wyłącznie w celu oceny, analizy, badania lub nauczania.

241. Nie narusza praw z rejestracji osoba, która na podstawie oceny lub analizy chronionej topografii opracuje topografię spełniająca wymóg oryginalności.

242. Nie narusza prawa z rejestracji korzystanie w niezbędnym wymiarze z topografii dla celów państwowych bez prawa wyłączności, jeżeli jest to konieczne dla zapobieżenia lub usunięcia stanu zagrożenia ważnych interesów państwa, w szczególności w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego.

243. Do prawa z rejestracji topografii układu scalonego odnoszą się też przepisy dotyczące licencji przymusowych [par. 174 - 176].

244. Prawo z rejestracji topografii układu scalonego podlega zasadzie wspólnotowego wyczerpania prawa w odniesieniu do kopii chronionej topografii, układów scalonych wytworzonych przy użyciu takiej kopii, a także wyrobów zawierających takie układy scalone.

245. Pewną specyfiką przepisów dotyczących topografii układów scalonych jest przyjęte w ustawie założenie, iż w przypadku tych topografii może dojść do stworzenia identycznej topografii niezależnie przez osobę trzecią.

Uprawniony nie może dochodzić swoich praw w takim przypadku.

Równocześnie ustawa stanowi, iż w przypadku jeżeli dwie topografie są identyczne w całości lub części, to domniemywa się, że topografia, która mogła być reprodukcją topografii wcześniej zgłoszonej w Urzędzie Patentowym lub wcześniej jawnie wprowadzonej do obrotu, jest jej reprodukcją. Literatura⁸¹ wyjaśnia, iż postanowienie to przerzuca ciężar dowodu na potencjalnego naruszcyciela.

Obrót prawem

246. Do topografii układu scalonego mają - poza licencja otwartą - zastosowanie postanowienia upwp omówione w par. 178 – 180 w związku z patentami.

Wygaśnięcie i unieważnienie prawa

247. Do prawa z rejestracji wzoru przemysłowego w tych sprawach mają zastosowanie odpowiednio postanowienia w sprawie unieważnienia i wygaśnięcia patentu [par.181 – 182].

Współpraca międzynarodowa

⁸¹ Ewa Nowińska, poz.9 s.122.

248. Dotychczas nie istnieją ani wspólnotowe, ani regionalne lub międzynarodowe systemy rejestracji topografii obwodów scalonych.

Znaki towarowe

Przedmiot

249. Prawo do ochrony znaku towarowego nosi nazwę prawo ochronne na znak towarowy.

250. Znakiem towarowym może być każde oznaczenie, które można przedstawić w sposób graficzny, jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa.

Może nim być w szczególności: wyraz, rysunek, ornament, kompozycja kolorystyczna, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a także melodia lub inny sygnał dźwiękowy.

251. Użyte w upwp pojęcie „znaki towarowe” obejmuje także „znaki usługowe” a pojęcie „towary” także usługi. Tak więc postanowienia ustawy odnoszą się zarówno do znaku towarowego mającego zastosowanie dla produktów jak i do znaku towarowego (usługowego) mającego zastosowanie dla usług.

252. Jakkolwiek znak towarowy służy do odróżniania towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa, to możliwe jest uznanie za znak towarowy oznaczenia przeznaczonego do równoczesnego używania przez kilku przedsiębiorców, którzy zgłosili go wspólnie (nie mylić ze wspólnym znakiem towarowym patrz par.).

Wyłączenia przedmiotowe

253. Nie udziela się prawa ochronnego na oznaczenia, które

- a) które nie mogą być znakiem towarowym, gdyż nie nadają się do przedstawienia w formie graficznej;
- b) które nie mają dostatecznych znamion odróżniających);
- c) których używanie narusza prawa osobiste lub majątkowe osób trzecich;
- d) których używanie jest sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami;
- e) które ze swej istoty mogą wprowadzać odbiorców w błąd, w szczególności co do charakteru, właściwości lub pochodzenia geograficznego towaru;⁸²
- f) które zostały zgłoszone w złej wierze do Urzędu Patentowego celem uzyskania ochrony;
- g) które zawierają nazwę lub skrót nazwy Rzeczypospolitej Polskiej bądź jej symbole i inne wymienione w ustawie znaki i symbole państwowe;
- h) które zawierają urzędowo uznane oznaczenia przyjęte do stosowania w obrocie, w szczególności znaki bezpieczeństwa, znaki jakości lub cechy legalizacji,
- i) zawierające elementy będące symbolami, w szczególności o charakterze religijnym, patriotycznym lub kulturowym, których używanie obrażałoby uczucia religijne, patriotyczne lub tradycję narodową;
- j) zawierające elementy geograficzne prawdziwe w sensie dosłownym co do terytorium, regionu lub miejsca, z którego towar pochodzi, które mogłyby wprowadzić odbiorców w błąd, że towar pochodzi z innego, słynącego z danych wyrobów terenu.

⁸² W odniesieniu do wyrobów alkoholowych, każdy znak towarowy zawierający elementy geograficzne niezgodne z pochodzeniem wyrobu uważa się za znak wprowadzający odbiorców w błąd.

254. Prawo ochronne na znak towarowy jest udzielane zgodnie z zasadą specjalizacji na towary wymienione w zgłoszeniu znaku towarowe zgodnie z zasadą pierwszeństwa (data pierwszeństwa)[zob. par. 259 pkt. a)].

Upwp określa sytuacje , w których na oznaczenie spełniające wymogi znaku towarowego a więc będące znakiem towarowym nie zostanie udzielone prawo ochronne ze względu na kolizję z innym znakiem towarowym lub oznaczeniem geograficznym.

Poniżej najważniejsze przypadki:

A. Kolizja z innym znakiem towarowym:

Nie udziela się prawa ochronnego na znak towarowy :

a) identyczny do zarejestrowanego znaku towarowego lub zgłoszonego do rejestracji (o ile znak taki zostanie zarejestrowany) z wcześniejszym pierwszeństwem dla identycznych towarów.

Występuje sytuacja: identyczne znaki towarowe – identyczne towary oraz wcześniejsze pierwszeństwo już zarejestrowanego lub zgłoszonego do rejestracji znaku towarowego.

Odmowa rejestracji późniejszego znaku nastąpi bez żadnych innych warunków.

b) identyczny lub podobny do zarejestrowanego znaku towarowego lub zgłoszonego do rejestracji (o ile znak taki zostanie zarejestrowany) z wcześniejszym pierwszeństwem na rzecz innej osoby dla towarów identycznych lub podobnych, jeżeli zachodzi ryzyko wprowadzenia odbiorców w błąd.

Występują sytuacje:

- identyczne znaki towarowe – podobne towary;

- podobne znaki znaki towarowe - identyczne towary;

- podobne znaki znaki towarowe -podobne towary.

W sytuacjach tych o odmowie rejestracji zadecyduje stwierdzenie ryzyka wprowadzenia w błąd.

c) identyczny lub podobny do znaku, który przed datą, według której oznacza się pierwszeństwo do uzyskania prawa ochronnego, był powszechnie znany i używany jako znak towarowy dla towarów identycznych lub podobnych pochodzących od innej osoby.

Występuje tutaj kategoria powszechnie znanego znaku towarowego (pzzt), korzystającego stosownie do postanowień Konwencji Paryskiej ze specjalnej ochrony.

W wynikających z powyższego sytuacjach kolizyjnych pzzt jest chroniony niezależnie od rejestracji, a więc także jako znak niezarejestrowany^{83 84} i bez wymogu wykazania ryzyka wprowadzania odbiorców w błąd (jak w pkt b)) powyżej.

Zgodnie z polską praktyką pzzt jest znakiem kojarzonym przez ponad połowę nabywców towaru nim sygnowanego.

d) identyczny lub podobny do renomowanego znaku towarowego (rzt) zarejestrowanego lub zgłoszonego z wcześniejszym pierwszeństwem do rejestracji (o ile znak taki zostanie zarejestrowany) na rzecz innej osoby dla jakichkolwiek towarów, jeżeli mogłoby to przynieść zgłaszającemu nienależną korzyść lub być szkodliwe dla odróżnienia charakteru bądź renomy znaku wcześniejszego.

Przepis ten stosuje się odpowiednio do znaku powszechnie znanego. [

⁸³ Elżbieta Wojcieszko-Gruszko, poz. 19.

⁸⁴ Eugeniusz Waliszko ,Rafał Golat, poz. 18 s.260 – 261 i 263.

Upwp nie definiuje rzt. Literatura ⁸⁵, iż w odróżnieniu od znaków powszechnie znanych rzt cechuje dodatkowo budzenie u klientów pozytywnego skojarzenia takiego znaku renomowanego z dobrą jakością towarów, które są nim sygnowane.

e) wchodzący w kolizję z wcześniej zarejestrowanym w Polsce znakiem towarowym, którego ochrona wygasła jeśli od daty wygaśnięcia prawa ochronnego na znak towarowy do dnia zgłoszenia podobnego znaku przez inną osobę nie upłynął okres 2 lat. ⁸⁶

B. Kolizja z zarejestrowanym oznaczeniem geograficznym:

Kolizja z zarejestrowanym oznaczeniem geograficznym ⁸⁷ a w tym z oznaczeniami wynikającymi z Rozporządzenia Rady(WE) nr 510/2006 z dnia 20 marca 2006 w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych [par. 293 pkt a)] oraz z zarejestrowanym oznaczeniem geograficznym napoju spirytusowego o którym mowa w rozporządzeniu Rady (EWG) nr 1576/89 z dnia 29 maja 1989 (patrz też par.330 – 332) ustanawiającym ogólne zasady definicji, opisu i prezentacji napojów spirytusowych;

255. Wyżej omówione postanowienia upwp stosuje się odpowiednio, gdy wspólnotowy znak towarowy [par.293 pkt d)] korzysta na terytorium Polski z prawa wcześniejszej rejestracji znaku towarowego.

Podmiot prawa

256. Poza przypadkiem wymienionym w par.252 i 257 – 258 poniżej upwp nie definiuje osoby uprawnionej do uzyskania prawa ochronnego na znak towarowy. W świetle literatury należy zakładać, iż zgłaszającym znak do rejestracji jest przedsiębiorca. ⁸⁸

257. Poza przedsiębiorcami upwp umożliwia organizacji posiadającej osobowość prawną, powołanej do reprezentowania interesów przedsiębiorców, uzyskanie prawa ochronnego na wspólny znak towarowy przeznaczony do używania w obrocie przez tę organizację i przez zrzeszone w niej podmioty (nie mylić ze znakiem używanym jednocześnie przez kilku przedsiębiorców - patrz par. 252).

258. Ponadto organizacji posiadającej osobowość prawną, która sama nie używa znaku towarowego, może być udzielone prawo ochronne na wspólny znak towarowy gwarancyjny .

Procedura uzyskania prawa

259. Cykl procedury uzyskania prawa do znaku towarowego obejmuje następujące główne elementy:

⁸⁵ Eugeniusz Waliszko, Rafał Golań, poz.18 s.262.

⁸⁶ Nie dotyczy to sytuacji jeśli uprawniony z wcześniejszego prawa wyrazi zgodę lub gdy ochrona wcześniejszego znaku wygasła na skutek nieużywania zarejestrowanego znaku towarowego dla towarów objętych prawem ochronnym w ciągu nieprzerwanego okresu 5 lat bez ważnych powodów jego nieużywania [par. 275 pkt c)].

⁸⁷ Chyba że zgłaszający jest uprawniony do tego oznaczenia a udzielenie prawa ochronnego na znak towarowy nie ograniczy nadmiernie możliwości używania zarejestrowanego oznaczenia geograficznego przez innych uprawnionych.

⁸⁸ EwaNowińska poz.9 t.II s.70.

- a) zgłoszenie w Urzędzie Patentowym znaku towarowego, w którym to zgłoszeniu określa się znak towarowy i towary, dla których ten znak jest przeznaczony (data zgłoszenia określa datę pierwszeństwa do uzyskania znaku towarowego) z możliwością zastosowania uprzedniego pierwszeństwa;
 - b) ogłoszenie Urzędu Patentowego o zgłoszeniu znaku towarowego umożliwiające zgłoszenie ewentualnych uwag i zastrzeżeń osobom trzecim;
 - c) wydanie decyzji o udzieleniu prawa ochronnego lub jego odmowie;
 - d) wpis do rejestrów znaków towarowych;
 - e) wydanie świadczenia ochronnego na znak towarowy.
- Dla znaku towarowego ma zastosowanie zasada pierwszeństwa konwencyjnego (z okresem 6-miesięcznym) oraz tymczasowej ochrony.

Treść prawa

260. Przez uzyskanie prawa ochronnego nabywa się prawo wyłącznego używania znaku towarowego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Polski.

261. Używanie znaku towarowego polega w szczególności na:

- a) umieszczaniu znaku na towarach objętych prawem ochronnym lub opakowaniach, oferowaniu i wprowadzaniu tych towarów do obrotu, ich imporcie lub eksporcie oraz składowaniu w celu oferowania i wprowadzania do obrotu a także oferowaniu lub świadczeniu usług pod tym znakiem;
- b) umieszczaniu znaku na dokumentach;
- c) posługiwaniu się znakiem w celu reklamy.

262. Uprawniony może wskazać, że jego znak został zarejestrowany, poprzez umieszczenie w sąsiedztwie znaku towarowego litery „R” wpisanej w okrąg.

263. Prawo ochronne na znak towarowy jest zbywalne i podlega dziedziczeniu.

Okres ochrony

264. Czas trwania prawa ochronnego na znak towarowy wynosi 10 lat od daty zgłoszenia w Urzędzie Patentowym. Prawo to może zostać przedłużone na wniosek zainteresowanego o kolejne okresy 10-letnie bez ograniczenia ilości takich przedłużeń.

Należy jednak mieć na uwadze, iż prawo ochronne na znak towarowy wygasa m.in. na skutek nieużywania bez ważnych powodów zarejestrowanego znaku towarowego dla towarów objętych rejestracją w ciągu nieprzerwanego okresu pięciu lat [par.275 pkt c)].

Ograniczenia prawa

265. Znak towarowy nie daje uprawnionemu prawa zakazywania używania przez inne osoby w obrocie:

- a) ich nazwiska lub adresu;
- b) oznaczeń wskazujących na szczególne cechy i charakterystykę towarów, ich rodzaj, ilość, jakość, przeznaczenie, pochodzenie czy datę wytworzenia lub okres przydatności;
- c) zarejestrowanego oznaczenia lub oznaczenia podobnego, jeżeli jest to konieczne dla wskazania przeznaczenia towaru, zwłaszcza gdy chodzi o oferowane części zamienne, akcesoria lub usługi;

d) zarejestrowanego oznaczenia geograficznego, jeżeli prawo do jego używania przez te osoby wynika z innych przepisów ustawy

266. Uprawniony z prawa ochronnego na znak towarowy nie może zakazać innej osobie używania tego znaku, jeżeli znaku tego nie używał w sposób rzeczywisty w ciągu nieprzerwanego okresu 5 lat od wydania decyzji o udzieleniu prawa ochronnego, chyba że istnieją ważne powody jego nieużywania.

267. Nie mają do znaku towarowego zastosowania przepisy o licencji przymusowej.

268. Prawo ochronne podlega zasadzie wspólnotowego wyczerpania prawa. W konsekwencji prawo ochronne nie rozciąga się na działania dotyczące towarów ze znakiem, polegające w szczególności na ich oferowaniu do sprzedaży lub dalszym wprowadzaniu do obrotu towarów oznaczonych tym znakiem na terytorium Polski i EOG przez uprawnionego lub za jego zgodą.

Zasada ta jest jednak ograniczona w sytuacji, gdy za niestosowaniem jej przemawiają uzasadnione względy, które pozwalają uprawnionemu sprzeciwić się dalszej dystrybucji towarów, w szczególności jeżeli po wprowadzeniu do obrotu zmieni się lub pogorszy stan towarów.

Obrót prawem

269. Prawo ochronne na znak towarowy może być przeniesione w drodze umowy o przeniesienie tego prawa.

270. Do prawa ochronnego mają zastosowanie postanowienia dotyczące umów licencyjnych [par.179] jednakże za wyłączeniem licencji otwartej.

Licencjobiorca może wskazać, że korzysta z licencji na używanie znaku towarowego, poprzez umieszczenie oznaczenia „lic.” w sąsiedztwie znaku towarowego.

271. Znaków towarowych nie dotyczy wspomniane Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30.07.2002 w sprawie wyłączenia niektórych kategorii porozumień dotyczących transferu technologii spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję [par.180].

Wygaśnięcie i unieważnienie prawa

272. Prawo ochronne na znak towarowy może być unieważnione w całości lub w części, na wniosek każdej osoby, która ma w tym interes prawny, jeżeli wykaże ona, że nie zostały spełnione ustawowe warunki wymagane dla uzyskania tego prawa.

273. Jednakże z wnioskiem takim nie można wystąpić :

a) z powodu kolizji z wcześniejszym znakiem bądź naruszenia praw osobistych lub majątkowych wnioskodawcy bądź kolizji ze znakiem towarowym powszechnie znanym, jeżeli przez okres kolejnych 5 lat używania zarejestrowanego znaku lub znaku powszechnie znanego wnioskodawca będąc świadom jego używania nie sprzeciwiał się temu;

b) po upływie 5 lat od udzielenia prawa ochronnego, jeżeli prawo udzielono z naruszeniem przepisów, o których mowa w par.253, jeśli znak w wyniku używania nabrał charakteru odróżniającego.

274. Prawo ochronne na znak towarowy nie może być unieważnione na tej podstawie że znak jest podobny do wcześniejszego znaku towarowego jeśli ten ostatni nie był używany w nieprzerwanym ciągu 5 lat bez ważnych powodów jego nieużywania.

275. Prawo ochronne na znak towarowy wygasza na skutek:

- a) upływu okresu na jaki zostało udzielone;
- b) zrzeczenia się prawa przez uprawnionego;
- c) nieużywania zarejestrowanego znaku towarowego dla towarów objętych prawem ochronnym w ciągu nieprzerwanego okresu 5 lat po dniu wydania decyzji, chyba że istnieją ważne powody jego nieużywania;
- d) utruty przez znak znamion odróżniających;
- e) działań uprawnionego lub za jego zgodą osób trzecich, gdy znak towarowy może wprowadzać odbiorców w błąd;
- f) wykreślenia z właściwego rejestru podmiotu mającego osobowość prawną, któremu przysługiwało prawo ochronne na znak towarowy.

Sprawy różne

276. Poza wcześniej wskazanymi kolizjami pomiędzy znakami towarowymi a oznaczeniami geograficznymi mogą wystąpić także kolizje pomiędzy znakami towarowymi a nazwami domen internetowych oraz znakami towarowymi a nazwami handlowymi.

Domeny internetowe

277. Nazwy domen są rejestrowane na zasadzie pierwszeństwa zgłoszenia i niemożliwe jest zarejestrowanie innej domeny o tej samej nazwie.

W praktyce pojawiają się konflikty pomiędzy dysponentami domen internetowych a uprawnionymi z prawa ochronnego na znak towarowy.

Dzieje się tak gdy domena zawiera w sobie elementy nazwy zawartej w znaku towarowym.

Dla posiadacza znaku towarowego idealnym rozwiązaniem jest posiadanie domeny internetowej o analogicznej nazwie.

Jednakże właściciel takiego znaku towarowego nie mógłby zarejestrować swojej domeny, której nazwa została już zajęta przez inną osobę.

Specyficznym zjawiskiem związanym z rejestracją nazw domen internetowych są różnego rodzaju działania w złej wierze lub nawet przestępczych.

Zaliczyć do nich można:

- a) tzw. zawłaszczanie nazw domen , gdy nazwa domeny jest identyczna z elementem znaku towarowego;
 - b) manipulacje mające za cel przejęcie domeny prawowitego jej dysponenta;
 - c) wykorzystywanie domeny dla podważania reputacji właściciela znaku towarowego;
 - d) manipulacje w wyniku których, nazwa domeny jest w zasadzie z nazwą znaku towarowego ale zawiera jakiś trudno zauważalny element robiący wrażenie np. błędu literowego;
- Celem tych działań jest głównie uzyskiwanie korzyści materialnych np. poprzez spekulacyjną odsprzedaż nazwy domeny.

Podmiot wykorzystujący w nazwie swojej domeny cudzy znak towarowy lub jego elementy musi się liczyć z roszczeniami uprawnionego ze znaku.

Prawo własności przemysłowej nie stanowi dla uprawnionego ze znaku towarowego dostatecznej podstawy prawnej.

Konsekwencją tego są często sprawy sądowe lub arbitrażowe.

W skali międzynarodowej problematyką arbitrażową związaną z domenami zajmuje się WIPO [zob. par.13].

Znaki towarowe a nazwy handlowe

278. Kolizja znaku towarowego z nazwą handlową może nastąpić, gdy przedsiębiorca świadomie lub nieświadomie wykorzystuje w swoim znaku nazwę cudzej firmy. Jak wskazuje literatura⁸⁹ może się on liczyć wówczas z roszczeniami uprawnionego do nazwy firmy. Należy mieć na uwadze, iż upwp stanowi m.in. , iż nie udziela się praw ochronnych na oznaczenia, których używanie narusza prawa osobiste lub majątkowe osób trzecich.

Inny problem wystąpi, gdy będąca w konflikcie ze znakiem towarowym nazwa firmy jest używana po zarejestrowaniu (zgłoszeniu do rejestracji) znaku towarowego.

Upwp stanowi w tej kwestii, iż uprawniony z prawa ochronnego na znak towarowy nie może zakazać posługiwania się przez inną osobę nazwą, pod którą prowadzi ona działalność gospodarczą, jeżeli nazwa ta nie jest używana w charakterze oznaczania towarów będących przedmiotem tej działalności i nie zachodzi możliwość wprowadzenia odbiorców w błąd co do pochodzenia towarów, w szczególności ze względu na różny profil działalności lub lokalny zasięg używania tej nazwy. To dopuszczenie nie ma jednak zastosowania jeżeli osoba posługująca się nazwą czyni to w złej wierze [art. 158 ust.1 i 2 upwp].

Na tle “styku” znaków handlowych z nazwami handlowymi może dochodzić i dochodzi do spraw spornych rozstrzyganych w postępowaniach sądowym.

279. W Polsce nie ma obowiązku rejestrowania znaku towarowego na podstawie upwp. Jednak taka jego rejestracja zapewnia szerszą i skuteczniejszą ochronę niż to wynika z przepisów innych ustaw jak kodeks cywilny i uznk [par.349 pkt 3)] w odniesieniu do niezarejestrowanych. znaków towarowych.

Wspólnotowy znak towarowy

280. Wspólnotowy znak towarowy wprowadzony został Rozporządzeniem Rady nr.40/94 z 20.12.1993 r.

Na jego podstawie przedsiębiorstwa mogą otrzymać w ramach jednolitego postępowania wspólnotowe znaki towarowe, którym przyznano jednolitą ochronę i które wywołują jednolite skutki prawne na całym terytorium Wspólnoty.

Wspólnotowy znak towarowy odnosi się do towarów lub usług.

281. Wspólnotowy znak towarowy uzyskuje się przez dokonanie zgłoszenia, we wcześniej wymienionym [par.221] Urzędzie Harmonizacji Rynku Wewnętrznego OHIM w Alicante (Hiszpania) bezpośrednio lub za pośrednictwem właściwego dla znaków towarowych urzędu państwa członkowskiego, który przekazuje zgłoszenie do OHIM.

Wspólnotowy znak towarowy jest rejestrowany na okres 10 lat z możliwością przedłużenia na kolejne okresy 10 lat bez ograniczenia ilości takich przedłużeń.

282. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej będące w mocy wspólnotowe znaki towarowe zaczęły obowiązywać także na terenie Polski.

Porozumienia międzynarodowe

⁸⁹ Eugeniusz Waliszko, Rafał Golać, poz. 18 s.281-282.

283. Porozumienie Madryckie o międzynarodowej rejestracji znaków zawarte w 1891 roku , z późniejszymi zmianami oraz Protokół do Porozumienia Madryckiego o międzynarodowej rejestracji znaków zawarty w roku 1989.

Polska uczestniczy zarówno w Porozumieniu Madryckim (od 1991) jak i w Protokole do niego (1997).

W przypadku Protokołu możliwy jest również udział organizacji międzynarodowej.

Skorzystała z tego Unia Europejska, która przystąpiła w roku 2004 do wspomnianego Protokołu.

Międzynarodowa rejestracja jest dostępna dla znaków towarowych i znaków usługowych.

Osoba fizyczna lub prawna państwa strony Porozumienia Madryckiego, która posiada zarejestrowany znak w swoim państwie może uzyskać we wszystkich wskazanych państwach członkowskich tego Porozumienia ochronę tego znaku poprzez dokonanie jednego zgłoszenia międzynarodowego w WIPO.

Rejestracja międzynarodowa jest ważna przez 10 lat. Może być odnawiana na dalsze okresy 10-letnie.

284. Ważnym technicznym instrumentem traktatowym jest Porozumienie Nicejskie z 1957 r. o międzynarodowej klasyfikacji towarów i usług dla celów rejestracji znaków.

Ustalona w nim nomenklatura towarów i usług ułatwia funkcjonowanie krajowych i międzynarodowych systemów rejestracji znaków wraz z wskazywanymi dla nich towarami i usługami.

Nazwy handlowe

285. Tak jak znaki towarowe służą do odróżniania podobnych towarów poszczególnych producentów, tak nazwy handlowe pozwalają odróżniać jedne przedsiębiorstwa od innych przedsiębiorstw.⁹⁰

Strony Konwencji Paryskiej mają obowiązek ochrony nazw handlowych. Porozumienie TRIPS nie wyszczególnia nazw handlowych wśród objętych nim przedmiotów ochrony własności przemysłowej. Tym niemniej Polska jako strona Konwencji Paryskiej ma obowiązek chronić nazwy handlowe.

Według Konwencji Paryskiej nazwa handlowa powinna być chroniona w niej uczestniczących bez obowiązku zgłaszania jej do rejestracji lub rejestrowanie i niezależnie od tego czy taka nazwa handlowa stanowi, czy też nie, część znaku towarowego.

286. Kategoria „nazwa handlowa” (której sama Konwencja Paryska nie definiuje) nie występuje dotychczas w prawie polskim a więc i również w Ustawie- Prawo własności przemysłowej (upwp).⁹¹

Jednak powszechnie rozumiany sens nazwy handlowej jako instrumentu pozwalającego odróżniać jedne przedsiębiorstwa od innych przedsiębiorstw mają w prawie polskim:

a) kategoria „oznaczenie przedsiębiorstwa” , którym posługuje się Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (uznk) i b) kategoria „firma” występujące w Kodeksie Cywilnym.

Oznaczenie przedsiębiorstwa

287. Uznk kwalifikuje jako czyn nieuczciwej konkurencji (m.in. wprowadzające w błąd) oznaczenie przedsiębiorstwa zagrażające lub naruszające interes innego przedsiębiorcy lub

⁹⁰ Poz.6 s. 96.

⁹¹ Za wyjątkiem Ustawy z dnia 7.10.1999 o języku polskim (B.Softys poz.17 s.. 13).

klienta. Według tej ustawy czynem nieuczciwej konkurencji jest takie oznaczenie przedsiębiorstwa, które może wprowadzić klientów w błąd co do jego tożsamości, przez używanie firmy, nazwy, godła, skrótu literowego lub charakterystycznego symbolu wcześniej używanego, zgodnie z prawem, do oznaczenia innego przedsiębiorstwa.

288. Ustawa traktuje także, jak niżej, o pewnych specyficznych aspektach oznaczania przedsiębiorstwa w kontekście ochrony oznaczenia przedsiębiorstwa.

Stanowi ona, iż: „Jeżeli oznaczenie przedsiębiorstwa nazwiskiem przedsiębiorcy może wprowadzić klientów w błąd co do tożsamości z innym przedsiębiorstwem, które wcześniej używało podobnego oznaczenia, przedsiębiorca ten powinien podjąć środki mające na celu usunięcie wprowadzenia w błąd osób trzecich.

Na żądanie zainteresowanego sąd wyda orzeczenie nakazujące przedsiębiorcy, który później zaczął używać tego oznaczenia, podjęcie stosownych środków zapobiegających, polegających w szczególności na wprowadzeniu zmian w oznaczeniu przedsiębiorstwa, ograniczeniu zakresu terytorialnego używania oznaczenia lub jego używania w określony sposób”.

289. Stanowi ona także, iż: „Jeżeli wskutek likwidacji, podziału lub przekształcenia przedsiębiorstwa powstanie wątpliwość, który z przedsiębiorców ma prawo używać oznaczenia przedsiębiorstwa zlikwidowanego, podzielonego lub przekształconego, należy ustalić takie oznaczenia, które zapobiegają wprowadzaniu w błąd osób trzecich.

W razie sporu sąd, na żądanie zainteresowanego przedsiębiorcy, ustali oznaczenia przedsiębiorstw, uwzględniające interesy stron oraz inne okoliczności sprawy”.

290. Jak wynika z uzkn ochrona oznaczenia przedsiębiorstwa nie polega na ochronie wyłączności jako takiej danego oznaczenia przedsiębiorstwa lecz na ryzyku wprowadzania w błąd w sposób kwalifikowany jako czyn nieuczciwej konkurencji.

Oznaczenie przedsiębiorstwa w uzkn odnosi się m.in. do firmy.

W zgodzie z Konwencją Paryską uzkn nie zawęży czynów nieuczciwej konkurencji jedynie do powodujących skutki dla zarejestrowanych oznaczeń przedsiębiorstw.

Firma

291. Kodeks Cywilny reguluje sprawę firm w artykułach 43/1 – 43/10.

Stanowi on m.in., iż:

- a) przedsiębiorca działa pod firmą;
- b) firma przedsiębiorcy powinna się odróżniać dostatecznie od firm innych przedsiębiorców prowadzących działalność na tym samym rynku;
- c) firma nie może wprowadzać w błąd, w szczególności co do osoby przedsiębiorcy, przedmiotu działalności przedsiębiorcy, miejsca działalności, źródeł zaopatrzenia;
- d) firmą osoby fizycznej jest jej imię i nazwisko (dopuszczalne jest włączenie do nazwy firmy określeń wskazujących na przedmiot działalności przedsiębiorcy, miejsce jej prowadzenia oraz innych określeń dowolnie wybranych);
- e) firmą osoby prawnej jest jej nazwa; firma zawiera określenie formy prawnej osoby prawnej, które może być podane w skrócie, a ponadto może wskazywać na przedmiot działalności, siedzibę tej osoby oraz inne określenia dowolnie dobrane;
- f) przedsiębiorca może się posługiwać skrótem firmy;
- g) firmę ujawnia się we właściwym rejestrze (wymóg rejestracji)
- h) kto nabywa przedsiębiorstwo, może je nadal prowadzić pod dotychczasową nazwą; powinien jednak umieścić dodatek wskazujący firmę lub nazwisko nabywcy, chyba ze strony postanowiły inaczej;

i) firma nie może być zbyta ale przedsiębiorca może upoważnić innego przedsiębiorcę do korzystania ze swej firmy, jeżeli nie wprowadza to w błąd;

j) przedsiębiorca, którego prawo do firmy zostało zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne ; w razie dokonania naruszenie może on także żądać usunięcia jego skutków, złożenia oświadczenia lub oświadczeń o odpowiedniej treści i formie, naprawienia na zasadach ogólnych szkody majątkowej lub wydania korzyści uzyskanej przez osobę, która dopuściła się naruszenia.

Interesy przedsiębiorców i klientów związane z odróżnianiem w obrocie jednych przedsiębiorstw od drugich obejmują szeroki zakres zagadnień i mogą się uzewnętrzniać w różnych sytuacjach konfliktowych.

Jak wskazuje literatura brak jednolitych i specyficznych dla nazw handlowych przepisów nie uniemożliwia jednak ochrony oznaczeń przedsiębiorstw i interesów związanych z ich używaniem. Podstawą takiej ochrony może być w odpowiednich przypadkach cały szereg ustaw.^{92 93}

Oznaczenia geograficzne

292. Ochrona oznaczeń geograficznych w Polsce jest szczególnie zintegrowana z prawem wspólnotowym obowiązującym w Polsce wprost.

Ochrony oznaczeń geograficznych w Polsce dotyczą następujące krajowe akty prawne:

a) omawiana dotychczas ustawa- Prawo własności przemysłowej;

b) Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych;⁹⁴

c) Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych;⁹⁵

d) Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.⁹⁶

293. Mają także zastosowanie w Polsce następujące akty prawa wspólnotowego:

a) Rozporządzenia Rady (WE) NR 510/2006 z dnia 20 marca 2006r. w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych⁹⁷ (patrz dalej par.);

b) Rozporządzenie Rady (WE) NR 509/2006 z dnia 20 marca 2006 w sprawie produktów rolnych i środków spożywczych będących gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami⁹⁸ (patrz dalej par.);

c) Rozporządzenie Rady (EWG) NR 1493/199 z 17 maja 1999 w sprawie wspólnej organizacji rynku wina⁹⁹ (patrz dalej par.);

d) Rozporządzenie Rady (EWG) NR 1576/89 z dnia 29 maja 1989 ustanawiające ogólne zasady definicji, opisu i prezentacji napojów spirytusowych¹⁰⁰ (patrz dalej par.).

⁹² Szczegółowe wyliczenie takich przepisów podaje B. Sołtys (poz 17 s. 30) a wśród nich : Kodeks Cywilny, ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Prawo własności przemysłowej, Kodeks Karny.

⁹³ R.Golat wskazuje (poz.18 s. 281) m.in.na Kodeks cywilny jako podstawę ochrony praw osobistych w związku z ochroną firm.

⁹⁴ Dz.U. Nr. 10 z dnia 17 grudnia 2004 poz.68

⁹⁵ Dz.U. Nr.208 z dnia 18 października 2006 r. poz.1539.

⁹⁶ Dz.U. Nr. 47 z 1993 poz. 211

⁹⁷ Dz.U. UE z 31.03.2006 L 93

⁹⁸ Dz.U. UE z 31.3.2006 L 93

⁹⁹ Dz.U.UE z 17.5.1999 L 179 z późniejszymi zmianami.

¹⁰⁰ Dz.U. UE z 12.06.1989 L 160 z późniejszymi zmianami.

Zasady ochrony oznaczeń geograficznych zarówno w przypadku krajowych aktów prawnych jak i prawa wspólnotowego bazują na międzynarodowych ustaleniach zawartych w Konwencji Paryskiej, oraz Porozumieniu TRIPS.

USTAWA PRAWO WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ

294. Ustawa ta aktualnie odnosząca się w zasadzie do artykułów nierolnych stanowi dobrą ilustrację obowiązujących w Polsce zasad ochrony oznaczeń geograficznych. Upwp nie dotyczy usług w związku z oznaczeniami geograficznymi.

Przedmiot

295. Prawo do ochrony oznaczenia geograficznego nosi nazwę prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne.

296. Oznaczenia geograficzne są w ustawie zdefiniowane jako „.....oznaczenia słowne odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do nazwy miejsca, miejscowości, regionu lub kraju (teren), które identyfikują towar jako pochodzący z tego terenu, jeżeli określona jakość, dobra opinia lub inne cechy towaru są przypisywane przede wszystkim pochodzeniu geograficznemu tego towaru”.

297. Upwp dzieli oznaczenia geograficzne dzielą się na:

- a) nazwy regionalne;
- b) oznaczenia pochodzenia.

Podając dla nich szczegółowe kryteria kwalifikacyjne.

298. Pod pewnymi warunkami podanymi w upwp za oznaczenie geograficzne uznaje się określenia o charakterze geograficznym nieodpowiadające dosłownie terenowi pochodzenia lub inne określenia używane tradycyjnie jeśli są one stosowane dla towarów pochodzących z danego terenu.

Wyłączenia przedmiotowe

299. Nie w każdym przypadku oznaczenie geograficzne posiada zdolność rejestracyjną (może zostać zarejestrowane) :

- a) udzielenia prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne, którego używanie naruszałoby prawo ochronne na znak towarowy, może nastąpić, jeżeli uprawniony z prawa ochronnego zrzeknie się swego prawa, chyba że zgłoszenie zostanie dokonane w porozumieniu z uprawnionym do znaku, obejmie go jako osobę, która tego znaku może używać i nie naruszy nadmiernie możliwości używania oznaczenia geograficznego przez innych uprawnionych (porównaj też par.);
- b) nie udziela się prawa z rejestracji na oznaczenia prawdziwe w sensie dosłownym co do terenu, które mogłyby wprowadzić odbiorców w błąd, że towar pochodzi z innego słynącego z danych wyrobów terenu;
- c) w przypadku nazw homonimicznych [to jest identycznych ale w rzeczywistości dotyczących nie tych samych miejsc pochodzenia] ochrona może być przyznana pod warunkiem, iż zgłaszający dane oznaczenie później dokona w nim odpowiednich zmian odróżniających.;

d) nie udziela się prawa z rejestracji na oznaczenie, które stało się nazwą rodzajową, chyba że przemawia za tym interes publiczny lub obowiązek z umowy międzynarodowej (porównaj też par.).

300. W przypadku zagranicznych oznaczeń geograficznych ochronę w Polsce można uzyskać jedynie, gdy oznaczenie korzysta z ochrony w kraju jego pochodzenia.

Podmiot prawa

301. Ze swej natury oznaczenie geograficzne nie jest przedmiotem własności przemysłowej, do którego uprawnienia mogłaby sobie rościć wyłącznie jakaś osoba fizyczna lub przedsiębiorstwo;

W związku z tym uprawnionym do dokonania zgłoszenia rejestracyjnego może być:

a) organizacja upoważniona do reprezentowania interesów producentów, działająca na danym terenie;

lub

b) organ administracji rządowej lub samorządu właściwy geograficznie dla danego terenu.

Na taki status zgłaszającego jak wyżej wskazuje ustawa także w przypadku osób dokonujących zgłoszeń zagranicznych oznaczeń geograficznych.

W świetle tego nie ma możliwości zgłoszenia osoba fizyczna lub prawna inna niż wyżej wymieniona.

Procedura uzyskania prawa

302. Obejmuje zgłoszenie w Urzędzie Patentowym, rozpatrzenie i w przypadku pozytywnej decyzji dokonanie wpisu oznaczenia do rejestru oznaczeń geograficznych i wydanie świadectwa z rejestracji.

Zgłoszenie winno zawierać:

a) dokładne określenie zgłaszanego oznaczenia geograficznego;

b) wskazanie towaru dla którego jest przeznaczone;

c) dokładne określenie granic terenu, do którego się ono odnosi;

d) określenie szczególnych cech lub właściwości towaru, z których wynika ich związek ze środowiskiem geograficznym lub pochodzeniem geograficznym;

e) warunki korzystania z oznaczenia geograficznego przez osoby chcące używać takiego oznaczenia (np. sposób wytwarzania, szczególne cechy i właściwości towaru a także metody ich kontroli);

f) wskazanie przedsiębiorców, którzy używają lub będą używać danego oznaczenia.

Treść prawa

303. Używanie oznaczenia geograficznego obejmuje odpowiednio takie elementy jak w przypadku znaku towarowego:

a) umieszczanie oznaczenia geograficznego na towarach objętych prawem z rejestracji tego oznaczenia lub ich opakowaniach, oferowaniu i wprowadzaniu tych towarów do obrotu, ich import lub eksport oraz składowanie w celu oferowania i wprowadzania do obrotu;

b) umieszczanie oznaczenia na dokumentach związanych z wprowadzaniem znaku do obrotu;

c) posługiwanie się nim w celu reklamy.

304. Uprawnionym z tytułu prawa z rejestracji oznaczenia geograficznego jest zgłaszająca organizacja lub organ.

305. Korzystającymi w obrocie z prawa z rejestracji oznaczenia geograficznego są natomiast osoby, których towary spełniają warunki korzystania z oznaczenia geograficznego.

306. Uprawniony z tytułu prawa z rejestracji może żądać wykreślenia z rejestru osoby, której towary nie spełniają lub przestały spełniać warunki będące podstawą udzielenia prawa z rejestracji.

307. Uprawnieni do oznaczania towarów zarejestrowanym oznaczeniem geograficznym mogą wskazać, że oznaczenie to zostało zarejestrowane poprzez umieszczenie na towarze określenia: „Zarejestrowane oznaczenie geograficzne” albo litery „G” wpisanej w okrąg w sąsiedztwie tego oznaczenia.

308. Oznaczenie geograficzne, na które udzielono prawa z rejestracji, nie może być używane na obszarze Polski przez osoby, których towary nie spełniają wymaganych warunków. Dotyczy to także, zgodnie z Porozumieniem TRIPS, sytuacji, gdy używanie takie nie ma na celu wskazywania pochodzenia geograficznego towarów, i wtedy gdy rzeczywiste miejsce wytworzenia jest wskazane lub gdy oznaczenia są opatrzone dodatkami wskazującymi na rodzaj wyrobu jak: „naśladownictwo”, „rodzaj”, „sposób”.

Okres ochrony

309. Ochrona oznaczenia geograficznego jest bezterminowa i trwa od dnia dokonania wpisu do rejestru oznaczeń geograficznych, prowadzonego przez Urząd Patentowy.

Należy jednakże zwrócić uwagę na dotyczące tego ograniczenie wynikające z postanowień w sprawie unieważnienia i wygaśnięcia prawa z rejestracji (patrz par.).

Ograniczenia prawa

310. Prawo z rejestracji na oznaczenie geograficzne podlega ograniczeniu wynikającemu z zasady wyczerpania prawa odpowiednio do postanowienia ustawy w tej sprawie w odniesieniu do znaków towarowych.

Obrót prawem

311. Ze swojej istoty prawo z rejestracji nie może być przedmiotem obrotu.

312. Uprawniony z tytułu prawa z rejestracji może natomiast przenieść swoje uprawnienia na inną organizację lub organ na podstawie porozumienia.

Jak wskazuje literatura¹⁰¹ specyfika oznaczenia geograficznego wyklucza aby stało się one przedmiotem licencji albowiem używanie oznaczenia jest dostępne dla każdego, kto spełnia określone warunki.

Wygaśnięcie i unieważnienie prawa

313. Jak wskazano wyżej prawo z rejestracji na oznaczenie geograficzne jest nieograniczone w czasie.

¹⁰¹ Ewa Nowińska poz.9 t.II s. 113.

Prawo to może wygasnąć jednak na skutek zrzeczenia się go przez uprawnionego przed Urzędem Patentowym, za zgodą osób wymienionych w rejestrze jako uprawnionych do używania oznaczenie.

Prawo to może wygasnąć także na wniosek osoby, która ma w tym interes prawny zażądać wydania decyzji stwierdzającej wygaśnięcie prawa na oznaczenie geograficzne, które przestało spełniać ustawowe warunki przewidziane dla uzyskania ochrony albo nie było używane przez okres 5 lat bez ważnych tego powodów [nie dotyczy oznaczeń chronionych na podstawie umowy międzynarodowej].

314. Prawo z rejestracji na oznaczenie geograficzne może być unieważnione na wniosek każdej osoby, która ma w tym interes prawny, jeżeli wykaże ona, że nie zostały spełnione ustawowe warunki wymagane do uzyskania tego prawa.

SZCZEGÓLNE WSPÓLNOTOWE I POLSKIE ZASADY I MECHANIZMY OCHRONY OZNACZEŃ GEOGRAFICZNYCH

315. Wymienione wyżej rozporządzenia Rady (WE) nr. 509 i 510 [patrz par. 293] funkcjonują w Polsce łącznie Ustawą z dnia 17 grudnia 2004. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz produktów tradycyjnych (Dz.U nr.10 z 2005 r.) [atrz par. 292 pkt b)].

Oznaczenia geograficzne i nazwy pochodzenia

316. Chroniona nazwa pochodzenia (ChNP) (Protected Designation of Origin w skr. PDO); Produkty kategorii (ChNP) (nazwa pochodzenia) muszą legitymować się charakterystyką wynikającą wyłącznie z obszaru geograficznego i umiejętności ich wytwórców w regionie produkcji, z którym produkty te są związane. Cały cykl ich wytwarzania musi mieć miejsce na tym obszarze geograficznym.

317. Chronione oznaczenie geograficzne (ChOG) (Protected Geographical Indication w skr. PGI);

Produkty kategorii (ChOG) (oznaczenie geograficzne) posiadają specyficzną charakterystykę lub reputację związaną z danym obszarem geograficznym i przynajmniej jedna z faz ich wytwarzania musi być dokonana na tym obszarze, podczas gdy surowce użyte do produkcji mogą pochodzić z innych obszarów geograficznych.

Można określić, iż produkty kategorii (ChOG) mają słabszy związek geograficzny z miejscem pochodzenia niż produkty kategorii (ChNP).

318. Do rejestracji nazwy pochodzenia lub oznaczenia geograficznego uprawniona jest organizacja producentów lub przetwórców tego samego produktu rolnego lub środka spożywczego.

319. Tryb rejestracji obejmuje etap krajowy i następnie etap wspólnotowy : ¹⁰²

a) Na etapie krajowym z wnioskiem występuje uprawniona organizacja krajowa do właściwego urzędu krajowego (w Polsce jest nim Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi). Jeśli właściwy organ państwa członkowskiego (z uwzględnieniem procedury sprzeciwu ewentualnych zainteresowanych osób) nie stwierdzi przeszkód dla rejestracji danego

¹⁰² Jeżeli wniosek składa organizacja spoza Unii Europejskiej w odniesieniu do obszaru geograficznego spoza Unii Europejskiej ma zastosowanie tylko etap wspólnotowy.

oznaczenia lub nazwy przekazuje sprawę wniosku Komisji Europejskiej w celu podjęcia przez nią ostatecznej decyzji.

Od tego momentu dana nazwa lub oznaczenie może korzystać na terenie państwa członkowskiego z tzw. „tymczasowej ochrony krajowej” (w Polsce taka ochrona jest przewidziana ustawą).

Ochrona ta wygasa z dniem dokonania przez Komisję Europejską rejestracji lub jej odmowy.

b) etap wspólnotowy obejmuje (ponowne sprawdzenie wniosku z wymogami, w przypadku pozytywnym publikację w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej informacji dotyczącej wniosku, a w przypadku ustalenia niezgodności odrzucenie wniosku; 6 miesięczny okres na wniesienie ewentualnego sprzeciwu ze strony zainteresowanych osób z innych państw członkowskich Unii Europejskiej).

Jeżeli Komisja Europejska nie otrzyma żadnego sprzeciwu dokonuje rejestracji, która jest publikowana w Dzienniku Urzędowym UE.

Komisja prowadzi rejestr chronionych nazw pochodzenia i chronionych oznaczeń geograficznych.

Rejestracja zapewnia ochronę nazwy lub oznaczenia na całym terytorium Unii Europejskiej.

320. Według stanu na rok 2007 zarejestrowanych było w Unii Europejskiej 740 nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych

Z polskich produktów dotychczas zarejestrowano na szczeblu wspólnotowym jako chronione oznaczenia pochodzenia (CHAP) „Bryndzę Podhalańską” oraz ser „oscypek” (równocześnie Słowacja uzyskała prawo do nazwy „osztiepok”).

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność (Traditional Speciality Guaranteed w skr. TSG).

321. Gwarantowana Tradycyjna Specjalność (GTS) oznacza tradycyjny produkt rolny lub środek spożywczy uznany przez Wspólnotę ze względu na jego specyficzny charakter poprzez jego rejestrację zgodnie z ww. rozporządzeniem 509/2006.

322. „Tradycyjny” oznacza udokumentowany jako będący w użyciu na rynku wspólnotowym przynajmniej przez okres wskazujący na przekaz z pokolenia na pokolenie wynoszący co najmniej 25 lat.

323. „Specyficzny charakter” oznacza cechę lub zespół cech, które w sposób wyraźny odróżniają produkt rolny lub środek spożywczy od podobnych im produktów lub środków należących do tej samej kategorii.

324. Kategoria ta ma zastosowanie dla produktów o wyróżniających je cechach zawierających albo tradycyjne składniki lub wytworzonych tradycyjnymi metodami.

Przykładami takich produktów są np. piwo „Kreek” (Belgia), szynka „Jamon Serrano” (Hiszpania), ser Mozzarella (Włochy).

325. Komisja Europejska prowadzi rejestr tradycyjnych specjalności uznanych na całym terytorium Wspólnoty.

326. Tryb postępowania rejestracyjnego obejmuje etap krajowy i etap wspólnotowy i jest z pewnymi wyjątkami podobny do wyżej przedstawionego trybu rejestracji nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych.

327. Polskie organizacje dotychczas nie zarejestrowały w Komisji Europejskiej żadnej Gwarantowanej Tradycyjnej Specjalności.

Polska lista produktów tradycyjnych

328. Wspomniana wyżej [par. 292 pkt b)] ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. poza zasadami uczestnictwa naszych właściwych władz w procedurze rejestracji wyżej wymienionych oznaczeń na szczeblu wspólnotowym ustanowiła na użytek wewnętrzny w Polsce instytucję tzw. „Listy produktów tradycyjnych” dotyczącą produktów rolnych i środków spożywczych oraz napojów spirytusowych, których jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji, za które uważa się metody wykorzystywane conajmniej 25 lat.

Listę prowadzi Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Z wnioskiem o wpis produktu na listę mogą wystąpić osoby i organizacje wytwarzające dany produkt.

Lista ta ma zastosowanie wyłącznie na terytorium Polski.

Wpisania danego produktu na tę listę nie zapewnia jednak żadnej ochrony prawnej.

Lista ma na celu rozpowszechnienie informacji i promocję polskich produktów żywnościowych.

Jest ona dostępna na stronie internetowej MRiRW.

Napoje spirytusowe

329. Wymienione wcześniej Rozporządzenie Rady (EWG) NR 1576/89 reguluje m.in. pewne aspekty ochrony oznaczeń geograficznych mających zastosowanie dla napojów spirytusowych.

Rozporządzenie zawiera m.in. definicję napoju spirytusowego oraz określenie różnych kategorii napojów spirytusowych (np. rum, whisky, wódka, wódka zbożowa, wódki owocowe i cały szereg innych kategorii).

Z powyższym rozporządzeniem koresponduje w Polsce wymieniona wcześniej [par.292 pkt c)] Ustawa o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych wyrobów spirytusowych.

Zajmuje się ona ochroną takich oznaczeń na poziomie krajowym i wspólnotowym.

Poziom krajowy

330. Zgodnie z ustawą oznaczeniem geograficznym napoju spirytusowego jest nazwa odnosząca się do nazwy miejsca, miejscowości, regionu na terytorium Polski lub w wyjątkowych przypadkach, do całego terytorium Polski, która identyfikuje napój spirytusowy jako pochodzący stamtąd.

Ustawa wprowadziła instytucję pod nazwą „Krajowa lista chronionych oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych”

331. Oznaczenie geograficzne napoju spirytusowego wpisuje się na krajową listę jeżeli:

a) napój spirytusowy swoje właściwości i cechy charakterystyczne, związane z oddziaływaniem czynników naturalnych lub ludzkich, zawdzięcza pochodzeniu z miejsca, miejscowości, regionu lub terytorium, do którego nawiązuje ta nazwa;

b) wszystkie etapy produkcji, w trakcie których napój spirytusowy uzyskuje swoje cechy charakterystyczne i ostateczne właściwości, odbywają się w miejscowości, regionie lub na terytorium, do którego nawiązuje jego nazwa.

Oznaczenie geograficzne napoju spirytusowego wpisane na listę podlega ochronie na terytorium Polski od dnia wpisania na listę.

332. Ustawa zawiera w szczególności definicję nazwy Polska Wódka/Polish Wodka. Jednym z elementów definicji jest ograniczenie takiej nazwy do wódki do otrzymywanej z zacieru zbóż lub ziemniaków uprawianych na terytorium Polski.

Poziom wspólnotowy

333. Osoba uprawniona do oznaczenia wpisanego na listę krajową może wystąpić do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o wystąpienie do właściwych organów wspólnotowych celem umieszczenia danego oznaczenia geograficznego we wspomnianym załączniku II do Rozporządzenia 1576/89. W obecnym stanie prawnym zmiana tego załącznika jest możliwa w drodze współdecyzji Rady i Parlamentu Europejskiego.

334. Polska wynegocjowała w trakcie akcesji do Unii Europejskiej umieszczenie w tym wykazie 3 oznaczeń geograficznych:

1) nazwy „Polska Wódka” (Polish Wodka);

2) opisowej nazwy Żubrówki „Wódka ziołowa z Niziny Północnopodlaskiej aromatyzowana ekstraktem z trawy żubrowej” (Herbal wodka from the North Podlasie .

Lowland aromatised with an extract of bison grass);

3) „Polska wiśniówka” (Polish Cherry).

Polska zarezerwowała sobie także prawo wymagania aby produkowana na jej terytorium „Polska Wódka” była wytwarzana wyłącznie w oparciu o specyficzne polskie surowce lub przestrzegane były tradycyjne specyfikacje.

Wina

335. Wspomniane Rozporządzenie Rady (EWG) Nr. 1493/199 z 17 maja 1999 w sprawie wspólnej organizacji rynku wina [par. 293 c)] obok postanowień ekonomicznych i technologicznych dotyczących produkcji wina w Unii Europejskiej zawiera nie naruszając zobowiązań wynikających dla Unii Europejskiej i jej członków z Porozumienia TRIPS- także szereg postanowień szczegółowych odnoszących się do posługiwania się przez państwa członkowskie nazwami geograficznymi dla opisu i prezentacji win.

336. Szczególny reżim obowiązuje w przypadku win gatunkowych [tzw. „psr” od ang. produced in specific region] pochodzących z określonych regionów.

Rozporządzenie określa także warunki na jakich oznaczeniem geograficznym mogą być opatrzone wina stołowe.

337. Jakkolwiek uprawnienia rejestracji oznaczeń pochodzenia win gatunkowych i nazw geograficznych win stołowych mają państwa członkowskie to, są one zobowiązane te nazwy notyfikować Komisji Europejskiej, która je publikuje w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

338. W roku 2006 Komisja Europejska przedstawiła propozycje głębokiej reformy wspólnej organizacji rynku wina.

Obejmują one m.in. także znaczne uproszczenie i zwiększenie efektywności dotychczasowego systemu stosowania w Unii Europejskiej nazw geograficznych dla oznaczania win.

Komisja zaproponowała zastosowanie systemu analogicznego do obowiązującego w przypadku artykułów rolnych i środków spożywczych.

Zwalczanie nieuczciwej konkurencji

339. Konwencja Paryska zobowiązuje państwa w niej uczestniczące do zapewnienia ich osobom fizycznym i prawnym skutecznej ochrony przed nieuczciwą konkurencją. Konwencja nie daje dokładnej wyczerpującej definicji pojęcia nieuczciwej konkurencji. Stwierdza ona ogólnie, iż „aktem nieuczciwej konkurencji jest każdy akt konkurencji sprzeczny z uczciwymi zwyczajami w dziedzinie przemysłu i handlu”. W ten sposób Konwencja pozostawia uczestniczącym w niej państwom rozstrzygnięcie tej sprawy w ich ustawodawstwie i praktyce sądowniczej.

340. Konwencja Paryska sformułowała przykładową definicję nieuczciwej konkurencji wskazując w jej kontekście na czyny, które powinny być zabronione. Są to w szczególności:

- a) wszelkie działania mogące w jakikolwiek sposób spowodować pomyłkę co do przedsiębiorstwa, produktów albo działalności przemysłowej lub handlowej konkurenta;
- b) fałszywe dane w wykonywaniu handlu, mogące narazić na utratę opinii przedsiębiorstwo, produkty, bądź działalność przemysłową lub handlową konkurenta;
- c) oznaczenia lub dane, których używanie w handlu może wprowadzić odbiorców w błąd co do rodzaju, sposobu wytwarzania, cech, nadawania się do użycia lub ilości towarów.”

341. Takie ujęcie sprawy w Konwencji oznacza, iż nie wymienia ona wszystkich możliwych przypadków nieuczciwej konkurencji. Mogą więc być w legislacjach państw członkowskich Konwencji wymienione również i inne czyny bądź w praktyce sądowniczej traktowane jako takie.

Państwa strony Konwencji mogą także w swoich legislacjach poddać powyższe przykłady bliższej interpretacji.

Porozumienie TRIPS - informacje nieujawnione (tajemnica przedsiębiorstwa)

342. Konwencja Paryska nie wyszczególniła wprost informacji nieujawnionych. Można interpretować, iż ochrona informacji nieujawnionych mieści się w ogólnym obowiązku państw stron Konwencji zapewnienia osobom fizycznym i prawnym innych państw w niej uczestniczących skutecznej ochrony przeciw nieuczciwej konkurencji.

343. Jednak dopiero Porozumienie TRIPS wyspecyfikowało ochronę informacji nieujawnionych jako jeden z elementów podlegającej ochronie własności intelektualnej.

344. Porozumienie TRIPS reguluje także specyficzny problem postępowania z nieujawnionymi informacjami w procedurze uzyskiwania zezwolenia na wprowadzenie do obrotu farmaceutyków lub produktów chemicznych przeznaczonych dla rolnictwa [tzw. wyłączność danych rejestrowych], w których wykorzystywane są nowe cząstki chemiczne (new chemical entities NCE), przedstawienia niejawnych testów lub innych danych, których uzyskanie wymaga „znacznego wysiłku”.

Członkowie WTO wymagający jako warunku dopuszczenia takich produktów do obrotu przedstawienia wspomnianych testów są zobowiązani chronić takie dane przed nieuczciwym wykorzystaniem w celach handlowych. Ponadto członkowie są także zobowiązani chronić takie dane przed ujawnieniem, z wyjątkiem sytuacji, gdy konieczna jest ochrona odbiorców

lub podjęte zostaną kroki zapewniające, że takie dane będą chronione przed nieuczciwym wykorzystaniem w celach handlowych.

345. W wielu krajach wprowadzenie do obrotu leku lub produktu chemicznego przeznaczonego dla rolnictwa wymaga dokonania przez producenta wielu bardzo kosztownych testów klinicznych (patrz wspomniany „znaczny wysiłek”) i przedstawienia właściwym władzom ich wyników. Takie informacje mają dużą wartość handlową i gdyby dostały się w ręce potencjalnych konkurentów pragnących wejść na rynek z konkurencyjnym produktem pozwoliłyby im uniknąć poważnych wydatków.

Dlatego niektórzy członkowie WTO np. USA i Unia Europejska udzielają pierwotnemu twórcy takich danych tzw. okresu wyłączności danych rejestracyjnych, w trakcie którego dane takie nie mogą być wykorzystane dla zgłoszeń o rejestrację pochodnych produktów np. leków generycznych.

W UE sprawę tą reguluje w zakresie farmaceutyków Dyrektywa 2004/27/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r.

Unia Europejska

346. W Unii Europejskiej prawo dotyczące szeroko rozumianych tajemnic handlowych w zasadzie nie zostało dotychczas zharmonizowane.

Różne akty prawa wspólnotowego odnoszą się selektywnie do tajemnicy handlowej. Brak jest jednak jednolitego aktu lub aktów.¹⁰³

347. Zwalczenia nieuczciwej konkurencji dotyczą także wymienione akty prawa wspólnotowego.

a) Dyrektywa 97/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 października 1997 r. zmieniająca dyrektywę 84/450/EWG dotyczącą reklamy wprowadzającej w błąd w celu włączenia do niej reklamy porównawczej (Dz.U UE z 23.10.1997 L 290/18];

b) Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa na rynku wewnętrznym („Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych”) (Dz. U. UE z 11.6.2005 L.149/22).

Zwalczanie nieuczciwej konkurencji w Polsce¹⁰⁴

348. W Polsce przepisy dotyczące ochrony przed nieuczciwą konkurencją konkurencja zawarte są w wcześniej wspomnianej Ustawie. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (uznk). Ustawa ta uwzględnia wyżej wymienione dyrektywy wspólnotowe oraz wymogi wynikające z Konwencji Paryskiej i Porozumienia TRIPS.

Zgodnie z definicją ustawy (Art. 3 ust.1) czynem nieuczciwej konkurencji jest „działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta”.

349. Jako czyny nieuczciwej konkurencji unzk wymienia w szczególności:

1) wprowadzające w błąd oznaczenie przedsiębiorstwa [par.287 - 290];

¹⁰³ Arkadiusz Michalak, poz.14 s.28.

¹⁰⁴ Niektóre aspekty dotyczące znaków towarowych, nazw handlowych i oznaczeń geograficznych omówiono lub zaznaczono wcześniej patrz par. 279 287 - 290, 329, 368-372.

2) falszywe lub oszukańcze oznaczenie pochodzenia geograficznego towarów lub usług:

Uznk odnosi się do oznaczeń geograficznych w stosunku nie tylko do towarów ale i usług.¹⁰⁵ Zgodnie z uznk „Czynem nieuczciwej konkurencji jest opatrywanie towarów lub usług falszywym lub oszukańczym oznaczeniem geograficznym wskazującym bezpośrednio lub pośrednio na kraj, region lub miejscowość ich pochodzenia albo używanie takiego oznaczenia w działalności handlowej, reklamie, listach handlowych, rachunkach lub innych dokumentach”.

Jak wskazuje literatura¹⁰⁶ czynem nieuczciwej konkurencji jest w tym przypadku samo fałszywe lub oszukańcze posługiwanie się oznaczeniem geograficznym niezależnie od tego jakie są tego konsekwencje na rynku.

Również ustawa nie uzależnia takiej kwalifikacji czynu od tego czy dane oznaczenie geograficzne jest chronione na terenie Polski.

Uznk stanowi ponadto: „(1).Jeżeli towar lub usługa w miejscu pochodzenia korzysta z ochrony, a z pochodzeniem z określonego regionu lub miejscowości są związane ich szczególne cechy lub właściwości, czynem nieuczciwej konkurencji jest fałszywe lub oszukańcze używanie takich chronionych oznaczeń geograficznych i chronionych nazw pochodzenia. (2). Czynem nieuczciwej konkurencji jest także używanie oznaczeń i nazw, o których mowa w ust.1, nawet z dodatkiem „rodzaj”, „typ”, „metoda” albo równoznacznym”.

Literatura¹⁰⁷ zwraca w tym przypadku uwagę na równoczesność przesłanek nie tylko chodzi o pochodzenie, z którym związane są „szczególne cechy lub właściwości” danego towaru lub usługi ale także „ochrona w miejscu pochodzenia”.

3) wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług;

4) naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa;

Uznk określa informacje nieujawnione jako informacje stanowiące tajemnicę przedsiębiorstwa.

Ustawy zalicza do tajemnicy przedsiębiorstwa: nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich poufności¹⁰⁸.

Według uznk „Czynem nieuczciwej konkurencji jest przekazanie, ujawnienie lub wykorzystanie cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa albo ich nabycie od osoby nieuprawnionej, jeżeli zagraża lub narusza interes przedsiębiorcy”.

¹⁰⁵ Jak wcześniej wskazano usługi nie są objęte ochroną oznaczeń geograficznych w ustawie - Prawo przemysłowej.

¹⁰⁶ E.Nowińska, poz.9 t.II str. 91

¹⁰⁷ Ewa Nowińska, poz.9 t.II s. 94.

¹⁰⁸ W literaturze (Arkadiusz Michalak poz.14) wymienia się jako przykłady tajemnicy przedsiębiorstwa: sposoby produkcji, systemy sprawdzania jakości, projekty nieopatentowanych rozwiązań technicznych, listy dostawców i klientów, prognozy sprzedaży, systemy dystrybucji, wewnętrzne procedury organizacji i zarządzania, wysokość wynagrodzeń pracowników

Odpowiedniej wnikliwości wymaga sprawa zaliczenia know-how do tajemnicy przedsiębiorstwa. Jak wskazuje literatura know-how może obejmować zgodnie z definicjami doktrynalnymi także informacje jawne. Stąd ochrona na podstawie ustawy dotyczyłaby jedynie know-how poufnego.

Przepis ten stosuje się również do osoby, która świadczyła prace na podstawie stosunku pracy lub innego stosunku prawnego- przez okres trzech lat od jego ustania, chyba że umowa stanowi inaczej albo ustał stan tajemnicy.

5) nakłanianie do rozwiązania lub niewykonania umowy;

6) naśladownictwo gotowego produktu polegające na kopiowaniu przy pomocy technicznych środków reprodukcji zewnętrznej postaci produktu. Praktyka taka jest czynem niedozwolonej konkurencji jeśli może wprowadzić klientów w błąd co do tożsamości producenta lub produktu;

7) rozpowszechnianie nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd wiadomości o swoim lub innym przedsiębiorcy albo przedsiębiorstwie, w celu przysporzenia korzyści lub wyrządzenia szkody;

8) utrudnianie dostępu do rynku.

Chodzi m.in. np. sprzedaż towarów i usług poniżej kosztów w celu eliminacji innych przedsiębiorców, nieuzasadnione różnicowanie traktowania niektórych klientów; nakłanianie osób trzecich do odmowy -odsprzedaży albo niedokonywania zakupu od konkurentów; pobieranie innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży; wymuszanie na klientach wyboru jako kontrahenta określonego przedsiębiorcy; utrudnianie małym przedsiębiorcom dostępu do rynku przez sprzedaż towarów lub usług w obiektach handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m kw. po cenie nieuwzględniającej marży handlowej; nie dotyczy to jednak wyprzedaży sezonowej, wyprzedaży ze względu na terminy ważności; likwidacji obiektu handlowego.

9) przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną przez przedsiębiorcę lub uprawnioną przez niego bądź działającą na jego rzecz osobę;

10) reklama: sprzeczna z przepisami prawa, dobrymi obyczajami lub uchybiająca godności człowieka; reklama wprowadzająca klienta w błąd; odwołująca się do uczuć klientów, zachęcająca do nabywania towarów lub usług poprzez wypowiedzi sprawiające wrażenie neutralnej informacji, ingerująca w sferę prywatności, szczególnie poprzez uciążliwe nagabywanie klientów w miejscach publicznych, przesyłanie na koszt klienta niezamówionych towarów lub nadużywanie technicznych środków przekazu informacji;

11) wytwarzanie, import, dystrybucja, sprzedaż, najem lub oddawanie do używania pod innym tytułem prawnym oraz posiadanie, w celach zarobkowych, urządzeń niedozwolonych, w rozumieniu przepisów o ochronie niektórych usług świadczonych drogą elektroniczną opartych lub polegających na dostępie warunkowym;

12) szczególne rodzaje promocji polegające na przyznawaniu wszystkim lub niektórym nabywcom nieodpłatnej premii w postaci towarów lub usług odmiennych od stanowiących przedmiot sprzedaży;

13) organizowanie systemu sprzedaży lawinowej polegające na składaniu nabywcom obietnicy uzyskania korzyści materialnych w zamian za nakłonienie innych osób do dokonania takich samych transakcji.

14) wprowadzanie do obrotu przez sieci sklepów dyskontowych towarów w ilości przewyższającej 20% wartości obrotów z markami stanowiącymi własność właściciela sieci lub podmiotów zależnych.

350. Sprawa wyłączności danych rejestracyjnych [par.344 - 345] znajduje w naszym prawie odzwierciedlenie w ustawie Prawo Farmaceutyczne.¹⁰⁹

Stosownie do artykułu 15 tej ustawy okres wyłączności danych rejestracyjnych przy rejestracji odpowiedników dopuszczonego do obrotu w Polsce wynosi 6 lat od daty dopuszczenia oryginalnego produktu leczniczego do obrotu na terytorium Unii Europejskiej do daty złożenia wniosku (chyba że ochrona patentowa wygasła wcześniej) a w przypadku leku pochodzącego z istotnie innowacyjnej technologii 10 lat.

Dochodzenie i egzekwowanie praw własności przemysłowej w Polsce

351. Poszczególne polskie ustawy zawierają przepisy szczególne-niezależnie od przepisów ogólnych zawartych w stosownych kodeksach - umożliwiające zainteresowanym stronom dochodzenie i egzekwowanie praw własności przemysłowej.

Ustawa Prawo własności przemysłowej

352. Ustawa Prawo własności przemysłowej zawiera:

a) przepisy umożliwiające zgłaszanie uwag i zastrzeżeń oraz wnoszenie sprzeciwu wobec decyzji Urzędu Patentowego także z zastosowaniem postępowania spornego z możliwością odwołań od podjętych w tym trybie decyzji i postanowień Urzędu Patentowego do sądu administracyjnego. Zgodnie z artykułem 246 ustawy - Prawo przemysłowe każdy może wnieść umotywowany sprzeciw wobec prawomocnej decyzji Urzędu Patentowego o udzieleniu patentu, prawa ochronnego lub prawa z rejestracji w ciągu 6 miesięcy od opublikowania w "Wiadomościach Urzędu Patentowego" informacji o udzieleniu prawa. Zgodnie z artykułem 247 tej ustawy, Urząd Patentowy niezwłocznie zawiadamia uprawnionego.

Jeśli uprawniony nie podniesie zarzutu, iż sprzeciw jest bezzasadny Urząd Patentowy wyda decyzję uchylającą decyzję o udzieleniu patentu, prawa ochronnego lub prawa z rejestracji. Jeśli uprawniony podniesie taki zarzut to sprawa zostanie skierowana do postępowania w Urzędzie Patentowym w trybie spornym.

Na decyzje i postanowienia Urzędu Patentowego stronie przysługuje skarga do sądu administracyjnego.

b) przepisy dotyczące dochodzenia roszczeń w postępowaniu cywilnym odnoszące się do poszczególnych przedmiotów własności przemysłowej;

c) przepisy karne w sprawie przestępstw polegających m.in. na:

(i) przypisywaniu sobie autorstwa projektu wynalazczego albo wprowadzania w błąd w tej sprawie;

(ii) nieuprawnionym występowaniu o uzyskanie patentu, praw ochronnych (wzór użytkowy) lub praw z rejestracji (wzór przemysłowy, topografia układu scalonego);

(iii) ujawnianiu uzyskanej informacji o cudzym wynalazku, wzorze użytkowych, przemysłowym albo topografii układu scalonego bądź uniemożliwianiu w inny sposób uzyskanie patentu, prawa z rejestracji lub prawa ochronnego;

(iv) wprowadzaniu do obrotu lub dokonywaniu obrotu towarami oznaczanymi podrabianym znakiem towarowym lub bezprawnie używanym znakiem towarowym;

¹⁰⁹ Dz.U. 2001 nr. 126 poz.1381 ze zmianami.

(v)oznaczaniu przedmiotów niechronionych odpowiednim prawem napisami lub rysunkami mającymi wywołać mylne wrażenie, iż przedmioty te korzystają z takiej ochrony.

Ustawa o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych

353. Ustawa zawiera przepisy karne odnoszące się do bezprawnego posługiwania się chronionymi oznaczeniami lub oznaczania nimi towarów nie spełniając warunków ustalonych w specyfikacji.

Ustawa o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych

354. Ustawa zawiera przepisy karne odnoszące się do bezprawnego używania oznaczeń geograficznych lub używania w obrocie oznaczenia z naruszeniem jego warunków.

Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji

355. Obok postanowień dotyczących odpowiedzialności cywilnej za czyny nieuczciwej konkurencji ustawa zawiera postanowienia dotyczące odpowiedzialności karnej m.in.za:

- a) ujawnianie lub wykorzystywanie w sposób wyrządzający poważną szkodę przedsiębiorcy informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa;
- b) ujawnianie bezprawnie uzyskanych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa innej osobie lub wykorzystywanie ich we własnej działalności gospodarczej;
- c) kopiowanie produktów i wprowadzanie ich do obrotu;
- d)organizowanie systemu sprzedaży lawinowej;
- e) rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji o przedsiębiorstwie.

Zadania organów celnych

356. Ważne zadania w ochronie praw do własności przemysłowej mają organy celne państw. członkowskich Unii Europejskiej [patrz par 136 – 137].

Literatura i źródła do Części II

1. Janusz Barta, Ryszard Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Oficyna a Wolters Kluwer, 2007.
2. afał Golat, *Prawa autorskie i prawa pokrewne*, Wydawnictwo C.H.Beck, 2006.
3. Iwona Kuś, Zofia Senda, *Prawo autorskie i prawa pokrewne, Poradnik Przedsiębiorcy*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorstw, 2004.
4. arosław Sozański, *Własność intelektualna i przemysłowa w Unii Europejskiej*, Iuris Polskie Wydawnictwo Prawnicze , Warszawa-Poznań, 2005.

5. *Prawo własności przemysłowej*, t.I, t.II, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa, 1998.
6. *WIPO Intellectual Property Handbook*, www.wipo.org
7. *PCT Protecting your inventions abroad*, WIPO 2006, www.wipo.org
8. *PCT Applicant's Guide* vol.I vol.II, WIPO, 2006.
9. Michał du Vall, Ewa Nowińska, *Prawo własności przemysłowej*, t.I i t.II. Zakamycze, 2005.
10. *Znaki towarowe w działalności małych i średnich przedsiębiorstw*, Urząd Patentowy RP.
11. *The outcome of the Uruguay Round*, UNCTAD, 1994.
12. IPR Helpdesk , *Geographical indications*, www.ipr-helpdesk.org
13. *European Policy for Quality Agricultural Products*, European Commission, January 2007.
14. Arkadiusz Michalak, *Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa-zagadnienia cywilno-prawne*, Zakamycze 2006.
15. Janusz Barta, Monika Czajkowska-Dąbrowska, Zbigniew Cwiakalski, Ryszard Markiewicz, Elżbieta Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, komentarz, Zakamycze 2005.
17. Bogusław Sołtys, *Nazwy handlowe i ich ochrona w prawie polskim*, Zakamycze 2003.
18. Eugeniusz Waliszko, Rafał Gola, *Znaki towarowe*, Oficyna Branta, Warszawa 2006.
19. Elżbieta- Wojcieszko-Gruszko, *Ochrona prawna znaków towarowych powszechnie znanych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1995